

***Buletinul Științific
al Universității de Stat
„B. P. Hasdeu” din Cahul:
Științe sociale***

***The Scientific Journal
of Cahul State University
“B.P. Hasdeu”: Social Sciences***

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: (373 299) 2.54.85
<http://jss.usch.md>

**Volume XVII, No. 2
2023**

<http://jss.usch.md/>

ISSN 2345-1858
E-ISSN 2345-1890

***Buletinul Științific
al Universității de Stat
„B.P. Hasdeu” din Cahul:
Științe sociale
Ediție semestrială***

***The Scientific Journal
of Cahul State University
"B. P. Hasdeu":
Social Sciences
Semestrial edition***

***XVII, No 2
2023***

Buletinul Științific al Universității de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale este indexat în următoarele baze de date:

The Scientific Journal of Cahul State University “Bogdan Petriceicu Hasdeu”: Social Sciences is indexed in the following databases:

1. **CEEOL** (Central and Eastern European Online Library GmbH)
<https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=2503>

2. **DOAJ** (Directory of Open Access Journals)
<https://doaj.org/toc/2345-1890>

3. **ROAD** (Directory of Open Access scholarly Resources)
<https://portal.issn.org/resource/ISSN/2345-1890>

4. **OAJI** (Open Academic Journals Index)
<https://oaji.net/journal-detail.html?number=9552>

5. **DRJI** (Directory of Research Journals Indexing)
<http://olddrji.lbp.world/JournalProfile.aspx?jid=2345-1890>

6. **HeinOnline**
<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/schulss2020&div=2&id=&page>

7. **ERIH PLUS** (European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences)
<https://kanalregister.hkdir.no/publiseringsskanaler/erihplus/periodical/info?id=504625>

8. **IBN** (National Bibliometric Instrument)
<https://ibn.idsi.md/ro/buletinul-usbphc-ss>

Potrivit Deciziei Consiliului de conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare nr. 17 din 24 februarie 2023 Buletinul Științific al Universității de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale a fost inclus în **lista publicațiilor științifice de tipul B**, pentru un termen de 4 ani la profilurile: *Științe politice*, *Științe juridice*, *Sociologie*, cu recunoașterea numerelor începând cu Nr. 2 (14) din anul 2021.

EDITORIAL BOARD

SCIENTIFIC COMMITTEE:

Ion Guceac, Academy of Sciences of Moldova
Victor Juc, Moldova State University
Gheorghe Cojocaru, Moldova State University
Constantin Solomon, Moldova State University
Aurel Sîmboteanu, Academy of Public Administration
Florin Tudor, „Dunarea de Jos” University of Galati
Elena Bulatova, Mariupol State University, Ukraine
Maria Ureche, „1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia
Valentina Cornea, „Dunarea de Jos” University of Galati
Nicolai Trofimenco, Mariupol State University, Ukraine
Ludmila Coadă, Free International University of Moldova
Ion Rusandu, Moldova State University
Lilia Tsiganenko, Izmail State Humanities University
Mirela Paula Costache, „Dunarea de Jos” University of Galati
Luminița Iosif, „Dunarea de Jos” University of Galati
Aurel Octavian Pasat, „Dunarea de Jos” University of Galati
Oleg Bercu, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”
Natalia Saitarlı, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”
Filipov Ina, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”
Vitalie Jariuc, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

EDITOR:

Sergiu Cornea, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

DEPUTY EDITOR:

Polina Lungu, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

EDITORIAL TEAM:

Irina Pușnei, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”
Elena Mandaj, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

COLEGIUL EDITORIAL

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:

Ion Guceac, Academia de Științe a Moldovei

Victor Juc, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Gheorghe Cojocaru, Universitatea de Stat din Moldova

Constantin Solomon, Universitatea de Stat din Moldova

Aurel Sîmboteanu, Academia de Administrare Publică

Florin Tudor, Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați

Elena Bulatova, Universitatea de Stat din Mariupol, Ucraina

Maria Ureche, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

Valentina Cornea, Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați

Maria Orlov, Institutul de Științe Administrative din Moldova

Nicolai Trofimenko, Universitatea de Stat din Mariupol, Ucraina

Ludmila Coadă, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Ion Rusandu, Universitatea de Stat din Moldova

Lilia Tsiganenko, Universitatea de Stat Umanista din Izmail

Mirela Paula Costache, Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați

Luminița Iosif, Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați

Aurel Octavian Pasat, „Dunarea de Jos” University of Galati

Oleg Bercu, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Natalia Saitarlı, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Filipov Ina, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Vitalie Jariuc, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

REDACTOR:

Sergiu Cornea, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

REDACTOR ADJUNCT:

Polina Lungu, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

ECHIPA EDITORIALĂ:

Irina Pușnei, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Elena Mandaji, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Cuprins

Sergiu CORNEA STABILIREA DIMENSIUNII TERITORIALE OPTIME A COLECTIVITĂȚII LOCALE – O SARCINĂ (I)REALIZABILĂ?	7
Natalia SCIUCHINA GARANȚII CONSTITUȚIONALE DE PROTECȚIE JUDICIARĂ A DREPTULUI LA MUNCĂ ÎN CONDIȚIILE REZILIERII CONTRACTULUI DE MUNCĂ ÎN ABSENȚA ACȚIUNILOR CULPABILE ALE SALARIATULUI	21
Vitalie JITARIUC PARTICULARITĂȚI TACTICE PRIVIND EFECTUAREA ACȚIUNILOR DE URMĂRIRE PENALĂ LA ETAPA ÎNȚIALĂ ȘI ULTERIOARĂ A CERCETĂRII INFRAȚIUNILOR DE CORUPȚIE	35
Radion COJOCARU, Iurie LARII STRUCTURA LOGICO-JURIDICĂ A NORMELOR PENALE ȘI ÎNCADRAREA INFRAȚIUNILOR	48
Dumitru CALENDARI, Daniel CRISTEA SOȚUL SUPRAVIEȚUITOR – SUCCESOR AL VICTIMEI ÎN PROCESUL PENAL	61
Lucian MARINA, Alin Mihai TOMUȘ DEMOCRAȚIA ȘI PARTICIPAREA	68
Valentina CORNEA VALORIZAREA MUNCII ÎN CADRUL GENERAȚIILOR	75
Bogdan-Nicolae MUCEA „CHIULUL” ADOLESCENȚILOR ÎN TIMPUL ORELOR ONLINE DIN PERIOADA PANDEMIEI DE COVID-19	87
Valentina DONICI AVANTAJELE ȘI LIMITĂRILE FOLOSIRII METODEI BIBLIOMETRICE ÎN ANALIZA TEZELOR DE DOCTORAT	99

Summary

Sergiu CORNEA DETERMINING THE OPTIMAL TERRITORIAL SIZE OF THE LOCAL AUTHORITY – AN (IN)ACHIEVABLE TASK?	7
Natalia SCIUCHINA CONSTITUTIONAL GUARANTEES OF JUDICIAL PROTECTION OF LABOR RIGHTS IN THE DISMISSAL REASONS NOT RELATED TO THE EMPLOYEE' GUILTY ACTIONS	21
Vitalie JITARIUC TACTICAL PARTICULARS REGARDING THE CONDUCT OF CRIMINAL PROSECUTION AT THE INITIAL AND SUBSEQUENT STAGE OF THE INVESTIGATION OF CORRUPTION CRIMES	35
Radion COJOCARU, Iurie LARII THE LOGICAL-LEGAL STRUCTURE OF THE CRIMINAL RULES AND THE CLASSIFICATION OF CRIMES	48
Dumitru CALENDARI, Daniel CRISTEA THE SURVIVING SPOUSE – SUCCESSOR OF THE VICTIM IN THE CRIMINAL PROCESS	61
Lucian MARINA, Alin Mihai TOMUŞ DEMOCRACY AND PARTICIPATION	68
Valentina CORNEA VALUATION OF WORK ACROSS GENERATIONS	75
Bogdan-Nicolae MUCEA TEENAGERS SKIPPING ONLINE CLASSES DURING THE COVID-19 PANDEMIC	87
Valentina DONICI ADVANTAGES AND LIMITATIONS OF USING THE BIBLIOMETRIC METHOD IN THE ANALYSIS OF PHD THESES	99

STABILIREA DIMENSIUNII TERITORIALE OPTIME A COLECTIVITĂȚII LOCALE – O SARCINĂ (I)REALIZABILĂ?

DETERMINING THE OPTIMAL TERRITORIAL SIZE OF THE LOCAL AUTHORITY – AN (IN)ACHIEVABLE TASK?

DOI: 10.5281/zenodo.10437556

UDC: 352.07(478)

Sergiu CORNEA

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul,

Universitatea Dunărea de Jos, Galați

E-mail: sergiu.cornea@adm.usch.md

ORCID ID: 0000-0002-0888-5902

Rezumat: *Actuala organizare teritorială a puterii publice din Republica Moldova reprezintă, în fapt, un sistem descensiv al mecanismului implementat cu scopul întreținerii unei guvernări autoritare și a economiei planificate și, prin urmare, nu corespunde obiectivelor societății democratice.*

Scopul prezentului studiu a fost de a valida/invalida, în rezultatul demersurilor investigative întreprinse, supoziția stabilirii unui optimum universal acceptabil al dimensiunii teritoriale pentru colectivitățile teritoriale locale.

În rezultatul studierii eforturilor reformatoare din diverse state ale lumii contemporane, ale datelor, concluziilor și viziunilor conținute în literatura de specialitate privind fuzionarea colectivităților teritoriale locale am ajuns la concluzia că stabilirea unui optimum universal acceptabil al dimensiunii teritoriale pentru colectivitățile teritoriale locale este o misiune irealizabilă, atât din perspectivă teoretică cât și din perspectiva realizării practice a unui astfel de deziderat. Colectivitățile teritoriale locale din statele lumii contemporane sunt atât de diferite, cu caracteristici singulare și contextualizate în realități de o largă diversitate, încât elaborarea unui model teoretic universal nu își merită efortul, deoarece ipoteticul model în contexte și realități diferite va genera finalități diferite.

Cuvinte cheie: *Republica Moldova, dimensiune teritorială, colectivitate teritorială locală*

Abstract: *The current territorial organisation of public power in the Republic of Moldova represents, in fact, a top-down system of mechanism implemented with the aim of maintaining authoritarian governance and planned economy and, therefore, does not correspond to the objectives of democratic society.*

The aim of the present study is to investigate and to validate/invalidate, as a result of the investigative steps undertaken, the assumption of establishing a universally acceptable optimum of territorial size for local territorial collectivities.

As a result of the study of the reformative efforts in various countries of the contemporary world, of the data, of the conclusions and visions contained in the

literature on the merger of local territorial authorities, we have come to the conclusion that the establishment of a universally acceptable optimum of the territorial dimension for local territorial authorities is an unattainable mission, both from the theoretical perspective and from the perspective of the practical realisation of such a desideratum. Local territorial collectivities in the countries of the contemporary world are so different, with singular characteristics and contextualised in realities of such wide diversity that the elaboration of a universal theoretical model is not worth the effort, because the hypothetical model in different contexts and realities will generate different ends.

Key words: *Republic of Moldova, territorial dimension, local territorial collectivity*

Note introductive

Organizarea teritorială a puterii publice naționale și subnaționale în Republica Moldova a fost moștenită de la defuncta Uniune Sovietică, și a rămas, cu unele excepții, neschimbată.

Organizarea teritorială a puterii statale a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești în componența Uniunii Sovietice era chemată să asigure realizarea obiectivelor statului totalitar și a economiei planificate. Mai este cunoscut și faptul că la stabilirea hotarelor unităților administrativ-teritoriale ale statului totalitar sovietic erau luați în calcul următorii factori: ritmului de mobilizare militară și numărul de organizații teritoriale primare ale Partidului Comunist.

Odată cu obținerea independenței Republica Moldova a luat cursul spre crearea statului democratic și a economiei de piață. Din această perspectivă, organizarea teritorială a puterii publice ar fi trebuit să fie corelată cu noile sarcini și tendințe subscrise realizării acestor deziderate. Cu toate acestea, s-a produs și, de-a lungul celor trei decenii de independență s-a aprofundat discrepanța dintre obiectivele enunțate și mecanismele folosite pentru realizarea lor. În acest sens, multe dintre prevederile legilor adoptate nu au fost respectate, activitatea autorităților publice fiind adesea ineficientă, iar calitatea serviciilor publice nu s-a ridicat la nivelul așteptărilor populației, continuă să se aprofundeze animozitățile existente dintre autoritățile publice locale și cele centrale.

Actuala organizare teritorială a puterii publice din Republica Moldova reprezintă, în fapt, un sistem descensiv, implementat cu scopul întreținerii unei guvernări de tip autoritar și a economiei planificate și, prin urmare, nu corespunde obiectivelor societății democratice. Mai mult ca atât, acest sistem de organizare teritorială a puterii publice reprezintă o provocare pentru unele forțe politice de a renunța la principiile democratice și a economiei de piață și a reveni la modelul autoritar.

Anume din aceste considerente dezvoltarea ascendentă a Republicii Moldova, la etapa actuală, dacă luăm în calcul și contextul regional, este imposibilă fără o transformare economică, socială și politică profundă. Această transformare nu poate fi realizată fără reorganizarea fundamentului teritorial al

organizării puterii publice: statale, intermediare și locale.

Încercările elitelor politice care sau perindat la guvernare în Republica Moldova de a îmbunătăți sistemul administrației publice de nivel intermediar și local, de fiecare dată se confruntau cu problema lipsei unui fundament teritorial adecvat pentru implementarea reală, nu declarativă, a principiilor autonomiei locale. Evident, în lipsa unui astfel de fundament, toate încercările și eforturile reformatoare nu și-au găsit realizare în practică. În acest context este important să precizem că autonomia în domeniul construcției sistemului de putere publică presupune, în mod obligatoriu, luarea în considerare a particularităților naționale, culturale, istorice, geografice, locale ș.a. (Cornea, 2008, p. 74).

Scopul prezentului studiu a fost de a investiga și de a valida/invalida, în rezultatul demersurilor investigative întreprinse, supoziția stabilirii unui optimum universal acceptabil al dimensiunii teritoriale pentru colectivitățile teritoriale locale și astfel, de a oferi răspuns la întrebarea conținută în titlu.

Demersul științific privind realizarea scopului propus s-a axat cu precădere pe metoda analizei calitative a documentelor disponibile cât și a publicațiilor academice contemporane, relevante pentru cercetarea temei propuse. Interdisciplinaritatea conceptuală care presupune existența unor probleme de cercetare care nu sunt specifice unor anumite domenii distincte, dar care necesită o abordare din perspectiva mai multor discipline, de asemenea, a constituit un element important al procesului de cercetare.

A. Provocările identificării unui optimum dimensional pentru colectivitățile teritoriale subnaționale

Oricare ar fi forma de organizare a statului, organizarea teritorială a puterii publice intermediare și locale variază de-a lungul a două axe principale: nivelurile organizării teritoriale a puterii publice și dimensiunea colectivităților teritoriale locale. Pornind de la această constatare, una din problemele de cercetare la care atât cei preocupați de investigații științifice cât și cei implicați în activitățile cotidiene ale administrației publice caută să ofere un răspuns pertinent, poate fi formulată astfel: care este dimensiunea ideală a unei colectivități teritoriale locale care ar asigura exercitarea democrației autentice, și, în același timp, ar asigura condiții decente de trai locuitorilor?

De secole, cercetătorii au dezbătut modul în care dimensiunea jurisdicțiilor politice afectează calitatea guvernării. Problemă dimensiunii colectivității teritoriale a fost examinată de gânditorii antici în ideea de a găsi un mecanism statal ideal. Platon și Aristotel au preferat entități destul de mari pentru a fi autosuficiente, dar și suficient de mici pentru a se asigura că cetățenii își cunosc personalitățile (Dahl & Tufte, 1973, pp. 4-5).

Platon, în *Legile*, pornind de la ideea creerii unui „stat nou, lipsit de orice motiv de discordie între locuitori” considera că ar fi din partea creatorilor respectivului stat „o dovadă de ignoranță și de răutate supraomenești, faptul de a

azvârli printre ei sămânță de dușmănie, pricinuită de o împărțire rău înțeleasă a pământurilor și a locuințelor”. Pentru a evita această situație Platon propunea, în primul rând, de a „determina numărul locuitorilor, apoi a-i împărți în diferite clase, după ce s-au fixat numărul și natura acestor clase”. După care „trebuie a împărți pământul și locuințele în loturi egale, pe cât va fi cu putință”. Platon considera că nu este o altă soluție de a „proporționa în mod just numărul de cetățeni ce trebuie să aibă statul nostru, decât numai a ține socoteală de întinderea teritoriului său și de celelalte orașe vecine”. Referitor la numărul locuitorilor, Platon considera că „el trebuie să fie așa ca să poată, în caz de atac, să se apere contra locuitorilor cetăților vecine și să le poată da ajutor, dacă aceștia vor fi atacați de alții”. Numărul „model” al cetățenilor împroprietăriți, în viziunea sa trebuia să fie în număr de 5 040. Pentru Platon, numărul respectiv era unul deosebit deoarece avea proprietatea de a fi divizibil cu doi, cu trei, cu patru, cinci și așa până la zece. Platon pornea de la premisa că „legiuitorul e dator să cunoască proprietățile numerelor sau cel puțin ale celor mai favorabile pentru stat” (Platon, 1995, pp. 153-154). Deci, Platon sugera că orașul ideal ar trebui să aibă o mărime suficientă pentru livrarea tuturor funcțiilor importante, dar în același timp suficient de mică pentru a proteja unitatea orașului. Mai precizez că numărul ideal de 5 040 de cetățeni însemna, de fapt, numărul bărbaților adulți liberi, excluzând femeile, minorii, străinii și sclavii (Dahl & Tuftes, 1973, p. 17).

Aristotel a avut o abordare mai precaută: între 500 și 1 000 de gospodării. Considerații și idei despre problema examinată pot fi găsite și mai târziu la gânditorii renascentini și utopiștii sociali ai secolului al XIX-lea. Ch. Fourier, de exemplu, a sugerat în 1829 organizarea în „falanstere” (comune) ce constau din 1.620 sau mai bine 2.000 de persoane (locuitori) (Swianiewicz, 2002, p. 6). Abordarea lor se baza numai pe elementul *populație*, mai exact pe familii. Gânditorii au invocat orașe în care, de exemplu, au locuit 5.000 de familii sau numărul cetățenilor a variat de la 1.600 la 1.800 (Matejova, 2014, p. 173).

În epoca contemporană, autorii au fost mult mai ezitanți în demersurile de identificare a dimensiunilor „ideale” ale colectivităților teritoriale locale (Dahl & Tuftes, 1973). De exemplu, la întrebarea privind dimensiunea colectivității locale R. A. Dahl a propus varianta care ar permite participarea reală a cetățenilor la procesul decizional prin participare directă, asemeni polisurilor grecești. Evaluând experiența democrației ateniene, R. A. Dahl a ajuns la concluzia că efectul participării directe este posibil în colectivitățile locale cu un număr de 40-50 mii de locuitori, deoarece până la această dimensiune sunt posibile omogenitatea status-ului politic și a intereselor locuitorilor, a comunicării și conștientizării intereselor comune, convocarea adunărilor generale ale locuitorilor în calitatea lor de titulari ai puterii publice locale. Potrivit opiniei lui R. A. Dahl, municipalitățile trebuie să fie suficient de mari pentru a fi autonome și pentru a-și gestiona propriile probleme, dar și suficient de mici pentru ca

cetățenii lor să poată participa cât mai amplu în procesul de luare a deciziilor publice, deoarece cu cât populația municipalității este mai mare, cu atât mai mică este rata cetățenilor care ar putea să aibă o participare politică efectivă. Astfel, R. A. Dahl subliniază că municipalitatea ideală ar include între 50 și 200 de mii de locuitori, evident, în cazul SUA și la timpul respectiv (Dahl, 1967, pp. 957, 960, 965, 969).

Dimensiunea colectivității locale, într-o accepțiune largă, include, în primul rând, componenta demografică, adică numărul populației stabilită în limitele sale teritoriale. În unele state europene, au fost efectuate cercetări pentru a determina numărul optim al populației unei colectivități teritoriale locale care ar permite soluționarea cât mai eficientă, din perspectivă economico-financiară, a unei anumite probleme de interes local. În Danemarca, de exemplu, în ajunul reformei administrative din 1970, s-a stabilit că utilizarea optimă a sălilor de clasă și a cadrelor didactice din învățământul secundar era asigurată dacă erau formate trei clase paralele pentru școala primară (clasele de la unu la nouă) și două clase paralele pentru cei trei ani de școală secundară. Pentru activitatea unei astfel de școli era necesară o populație de 5.500 de locuitori. Azilele de bătrâni cu 20-25 de paturi corespundeau unei populații de 3.500-5.000 de persoane, iar un sistem de „ajutor la domiciliu” necesita 4.000-5.000 de rezidenți. Astfel, s-a ajuns la concluzia că o serie de funcții ale administrației publice locale necesită aproximativ același număr de populație: 5.000-6.000 de persoane (Sharnina, 2012, p. 37).

În Olanda, s-a constatat că dimensiunea municipiilor are o implicație considerabilă în ceea ce privește capacitățile administrative privind anumite servicii cum ar fi securitatea socială, ordinea publică și siguranța. Cu toate acestea, are o importanță mică în ceea ce privește alte servicii, cum ar fi lucrările publice. Destul de puține țări (Italia, Norvegia, Danemarca) au ajuns la concluzia că o populație de 5.000 este dimensiunea minimă pentru o administrație publică locală eficientă. Studiile efectuate în Olanda și Suedia arată un prag mai mare al populației - de aproximativ 8.000 (Swianiewicz, 2002, p. 6). Concluziile unui raport al Băncii Mondiale, realizat în România, în anul 1993, pe baza unui studiu multisectorial, cât și experiența practică din statele cu administrație eficientă, au dus la concluzia că dimensiunile optime ale unei localități rurale, cum este comuna, pornesc de la patru – cinci mii de locuitori în sus (Preda, 1995, p. 44).

Conform teoremei descentralizării elaborată de W.E. Oates (Oates, 1972), colectivitățile locale mai mici sunt mai în măsură să adapteze bunurile publice locale la preferințele și costurile locale. Cu cât eterogenitatea este mai mare, cu atât este mai mare câștigul obținut în urma descentralizării. Cu toate acestea, obținerea economiilor de scară necesită dimensiuni suficient de mari (Allers & Geertsema, 2014, p. 2).

Dimensiunile mai mari oferă economii de scară (deși acestea se pot diminua la nivelul de peste 100.000 de locuitori) și zone de captare pentru două tipuri de servicii: esențiale și specializate. Colectivitățile teritoriale locale de dimensiuni mici nu au economii de scară, au mai mari cheltuieli generale pe cap de locuitor și devin astfel dependente de nivelurile superioare. Pentru a face față sarcinilor, autoritățile locale ale acestor colectivități recurg la cooperarea intercomunală sau la o formă de contractare a unor servicii mai specializate. Dovezile empirice sugerează că sub pragul de aproximativ 5 000 de locuitori au loc pierderi semnificative de eficiență. Pe de altă parte ceilalți indicatori, cum ar fi alegerile și sondajele de satisfacție sugerează că participarea cetățenească este inversă cu mărimea numărului populației (nu și în cele mai mici sate, în care pot fi dictaturi meschine). Societatea civilă, însă poate avea un control mai puternic asupra managementului administrației locale în orașele mai mari (Davey, 2003).

Una dintre problemele persistente din teoria și practica administrației publice poate fi formulată astfel: care este dimensiunea organizațională optimă pentru furnizarea de servicii publice (Andrews & Boyne, 2009, p. 739)? În general, este acceptată constatarea că dimensiunea colectivității teritoriale locale determină calitatea serviciilor oferite la nivel local. Entitățile de proporții mari pot oferi, într-o măsură mai mare, servicii ce corespund standardelor minime de calitate. În același timp, în entitățile mai mici e mai ușor de luat în considerație preferințele locale specifice ale locuitorilor, asigurând astfel raportul dintre preț și calitatea serviciilor. Există mai multe studii care sugerează că colectivităților locale sub 3-5 mii de locuitori nu li se pot acorda responsabilități semnificative din sectorul public, iar o asemenea fragmentare va face dificilă și costisitoare descentralizarea funcțională (Holzer M. et al., 2009; Swianiewicz, 2010; Brix, 2014, p. 85; Cozmâncă & Preda, 1996, p. 24).

Potrivit datelor unui studiu realizat în Canada (publicat în 1971), diversele funcții îndeplinite de administrația publică locală răspund foarte diferit la economiile de scară. S-a constatat că există economii de scară pentru municipalitățile cu o populație de până la 140 000 de locuitori pentru aprovizionarea cu apă și 180.000 pentru lucrări publice, dar că costurile minime sunt atinse în alte șase categorii (pompieri, poliție, salubritate și eliminarea deșeurilor, sănătate, recreere și administrație publică) în municipalitățile cu o populație cuprinsă între 5 000 și 10 000 de locuitori (Bish, 2001, p. 17).

Prezintă interes conceptul „masei critice” elaborat de R. Prud'homme, și care susține ideea că cele mai multe discuții referitor la procesele de descentralizare ignoră geografia: „Descentralizarea în India este discutată cu aceleași concepte și cuvinte ca și descentralizarea în Tunisia; și descentralizarea orașelor este tratată la fel ca descentralizarea la sate. Aceasta este, desigur, absurd”. În descentralizarea diferențiată din punct de vedere geografic, potrivit opiniei lui R. Prud'homme, conceptul cheie este masa critică. Pentru ca unitățile

descentralizate să fie eficiente și să obțină beneficiile potențiale ale descentralizării, acestea trebuie să fie suficient de largi în ceea ce privește populația, activitățile și veniturile. Această eficiență poate fi sporită prin formarea personalului și consolidarea instituțională. După R. Prud'homme, pentru autoritățile locale mici, descentralizarea impozitelor și chiar a cheltuielilor este puțin probabil să aibă impact pozitiv (Prud'homme, 1995, pp. 214-215).

Dimensiunea colectivității teritoriale locale pe lângă faptul că contribuie la modificarea oportunităților de implicare a societății civile în viața publică, influențează în mod indirect și participarea cetățenească. Aceasta accentuează faptul că oportunitățile de participare nu sunt aceleași pentru toți. Unul din argumentele care reliefează importanța participării pune accent anume pe posibilitatea de a influența procesul decizional local în beneficiul societății (Sabioni & Reis, 2023, p. 82).

Este o axiomă faptul că nu toți cetățenii se implică în procesele de luare a deciziilor sau în mecanismele de control a acțiunilor publice. Cei care participă nu reprezintă o majoritate din numărul total al populației. Se știe că participanții diferă de cei neparticipanți prin anumite aspecte fundamentale – școlarizare, venituri, rasă, sex și o serie de alte caracteristici individuale care separă cetățenii activi de cei inactivi. Cu toate acestea, nu este vorba că participarea este aceeași în rândul tuturor persoanelor bogate și bine educate, de exemplu. Nu este vorba doar de cine este individul în cauză sau de cine este atașat, ci și de locul în care este inserat acest individ; este esențial să se țină cont de contextul în care are loc acțiunea, adică de o anumită colectivitate teritorială locală (Rubenson, 2005).

În general, dacă luăm în considerare tonul dominant al dezbaterilor privind stabilirea dimensiunii teritoriale ale colectivităților locale, se conturează două tendințe: „Teoria reformei”, care optează pentru consolidarea teritorială subliniază în primul rând rolul economiei de scară și capacitatea de a livra un spectru mai larg de funcții publice locale. Pe de altă parte – „Teoria alegerii publice”, care promovează fragmentarea teritorială se referă la concurența între jurisdicțiile locale („votarea cu picioarele”) și argumente ce susțin promovarea democrației locale (Swianiewicz P. & Lukomska J., 2016, p.357; Swianiewicz P., 2015, p. 379).

În opinia lui R. Bish, este posibil ca schimbările să se producă mult mai rapid în secolul XXI decât în secolul XX. Un sistem care cuprinde administrații publice locale autonome, de diferite dimensiuni, echivalente din punct de vedere fiscal și care se bazează pe o varietate de organizații diferite pentru a furniza servicii locale într-un mediu concurențial, va fi mult mai capabil decât orice administrație publică locală mare, monopolistă, să se adapteze la schimbare. De aceea, consideră R. Bish, viitorul ne va cere să renunțăm la orice idealizare a birocrăției din secolul al XIX-lea și să recunoaștem beneficiile sistemelor policentrice. Și numai cu o astfel de schimbare de gândire se va putea obține de

la administrația publică locală beneficiile obținute deja prin intermediul piețelor și al federalismului (Bish, 2001, p. 28).

O complicație suplimentară în dezbaterile privind mărimea și eficiența rezultă din faptul că, spre deosebire de majoritatea organizațiilor publice și chiar private, autoritățile locale sunt organisme multifuncționale care oferă servicii diverse. Acest lucru este important în măsura în care economiile de scară se referă de obicei la natura proceselor de producție. Astfel, dimensiunea optimă a organizațiilor de livrare variază în funcție de serviciu, fiecare având propriile caracteristici de producție. Chiar și în zonele de servicii există de obicei activități multiple. Deoarece activitățile diferite pot avea diferite caracteristici de scară, nici o autoritate unică (mare sau mică) nu va avea dimensiunea optimă pentru a produce toate acestea în mod eficient. La fel, orice câștiguri potențiale de scară trebuie să fie echilibrate cu costurile crescute de furnizare a serviciului într-o zonă amalgamată mai largă, iar aceste costuri pot varia considerabil în funcție de factorii de mediu cum ar fi suprafața terenului sau densitatea populației. Efectul acestei realități este că „... amalgamarea în unele locuri și pentru anumite servicii duce la costuri mai mici și în alte locuri și pentru alte servicii nu. Acest lucru face ca generalizarea rezultatelor să fie foarte dificilă” (Fox & Gurley, 2006, p. 9).

B. Fuziunile colectivităților teritoriale locale – o temă frecventă a reformelor administrative

În statele dezvoltate ale lumii contemporane, fuziunile colectivităților teritoriale locale au fost unele dintre cele mai frecvente reforme administrative care au avut loc în ultimii 50 de ani în ceea ce privește optimizarea dimensiunilor teritoriale ale colectivităților subnaționale. Reforme extinse de fuziune au avut loc în nu mai puțin de 28 de state dezvoltate (Strandberg & Lindell, 2020, p. 296).

Și în primele două decenii ale secolului XXI tendința dominantă a fost de realizare a reformelor administrative care au avut drept scop fuzionarea colectivităților teritoriale locale. Acestea au dus la o reducere semnificativă a numărului de colectivități teritoriale intermediare și locale în statele europene care au realizat o astfel de reformă, printre care: Macedonia de Nord (2002), Georgia (2006), Danemarca (2007), Letonia (2009), Grecia (2011), Albania (2015), Irlanda (2015), Estonia (2017), Irlanda de Nord (2017). În cele două decenii, au avut loc consolidări ale colectivităților locale și în unele state federale (5 landuri germane, 1 land austriac, 5 cantoane elvețiene). În afară de cele menționate, există mai multe țări care, de mai mulți ani promovează o politică constantă de încurajare și susținere a fuzionării colectivităților locale (Finlanda, Islanda, Luxemburg, Țările de Jos și Anglia). În general, reformele menționate supra au fost implementate fie de sus în jos, fie au fost stimulate de guvernele centrale (Horbliuk & Brovko, 2022, p. 17) .

Țările nordice, precum Danemarca, Suedia și Finlanda, au cunoscut mai multe valuri de fuziuni ale colectivităților teritoriale locale la scară largă. În

Finlanda, au existat reforme de amplasare în anii 1960 și la începutul anilor 1970, precum și un val mai recent, între 2005 și 2010. Aceste reforme au dus la reducerea numărului colectivităților teritoriale locale din Finlanda de la aproape 600 la cele 310 actuale (Strandberg & Lindell, 2020, p. 297).

Și în spațiul post-sovietic au fost realizate reforme administrative cu scopul de a optimiza dimensiunile teritoriale ale colectivităților intermediare și locale. De exemplu, în Republica Armenia fuziunile colectivităților locale înfăptuite la scară largă în cadrul reformei care a avut loc între anii 2016 și 2017 au dus la o reducere semnificativă a numărului lor. Urmare a acestor fuziuni s-a constatat o creștere substanțială a veniturilor proprii din bugetul local (Avetisyan, 2022).

Relativ recent, în perioada 2014-2020, a fost implementată o reformă a autonomiei locale și organizării teritoriale a puterii publice în Ucraina, combinând trei sarcini importante: îmbunătățirea sistemului autorităților publice, consolidarea autonomiei locale și eficientizarea sistemului administrativ-teritorial (Horbliuk & Brovko, 2022). Urmare a reformei 11,7 milioane de persoane (33,3% din populația totală a Ucrainei) locuiau în colectivități teritoriale locale consolidate, suprafața lor totală alcătuind 44,2% din suprafața totală a Ucrainei. Numărul mediu de colectivități teritoriale locale fuzionate în perioada 2015-2019 într-una consolidată a fost de 4,6 (Reznik et al., 2020, p. 581).

Motivațiile pentru promovarea fuziunilor între colectivitățile locale sunt, în principal, următoarele: eficiența sistemului public, urmărirea economiilor de scară și/sau de anvergură, îmbunătățirea calității serviciilor, căutarea unei mai bune distribuții a sarcinii fiscale (Galizzi, Rota & Sicilia, 2023).

Congresul Puterilor Locale și Regionale din Europa în Recomandarea sa cu numărul 333(2012) constata că statele cu o întindere geografică mai mare pot oferi o argumentare puternică pentru existența mai multor niveluri de guvernare, cu toate că în ultimii douăzeci de ani, a existat o tendință ca nivelurile local și regional să câștige autoritate în detrimentul nivelului intermediar (Council of Europe, 2012).

Comitetul Regiunilor, care reprezintă autoritățile regionale și locale din statele membre ale Uniunii Europene împărtășește opinia Congresului Puterilor Locale și Regionale din Europa ca la stabilirea numărului unităților descentralizate din țările europene ar trebui să se țină seama și de mărimea geografică a țării respective (Comitetul Regiunilor, 17.05.2013, p. 43).

Discuții

În ultimile decenii, dimensiunea optimă a colectivităților teritoriale subnaționale a constituit obiectul unor investigații ample, din perspectiva diferitelor discipline de cercetare. Economiiștii urbani au fost mult timp interesați de relația dintre costuri, cheltuieli și dimensiunea teritorială. În mod similar, teoreticienii științei politice încă din antichitate au formulat opinii asupra

dimensiunii optime a jurisdicțiilor teritoriale. Dezbateră a fost uneori menționată ca una dintre „consolidatori” și „poli-centriști” (Callanan, Murphy & Quinlivan, 2014, pp. 373-374).

Stabilirea perimetrului de acțiune a autorităților publice și reglementarea acțiunii publice perfect adaptate pentru a gestiona, eficient și optim, în corespundere cu solicitările sociale, implică eforturi considerabile. Chiar dacă pot fi identificate modele variabile - dimensiune, populație, dimensiune economică relevantă, fonduri financiare, legitimitate democratică, administrație teritorială, omogenitate suficientă - teritoriul ideal nu există (Deffigier, 2007, p. 79). După cum menționa și K. Davey, dimensiunea optimă este greu de definit și aproape imposibil, din punct de vedere politic, de realizat (Davey, 2003).

Afirmația lui K. Davey privind imposibilitatea definirii dimensiunii optime poate fi susținută și cu opiniile lui R. Dahl și Ed. Tufte potrivit cărora o entitate teritorială are mai multe caracteristici ale dimensiunii: populația, suprafața, densitatea și altele. Tocmai aceste caracteristici devin surse ale complexității. Spre exemplu, în discuțiile privind relația dintre dimensiunea entității teritoriale și guvernare populația reprezintă un criteriu important. Însă, acesta poate fi unul ambiguu, deoarece poate include toți locuitorii, toți cetățenii, toți adulții, toți votanții sau doar votanții reali. Într-o democrație directă aspectul cel mai relevant al mărimii populației este numărul cetățenilor eligibili de a participa la viața politică a urbei – o mică parte din populația totală. Într-un sistem reprezentativ, orice alt aspect poate fi relevant pentru anumite scopuri. Ocazional, dimensiunea se referă și la densitatea populației. Densitatea are un efect secundar asupra acțiunilor locale privind drumurile, sănătatea publică. Efectul acțiunilor publice este mai pronunțat în țările cu o densitate mai mare a populației. O altă dimensiune relevantă a mărimii este distribuția populației. Dimensiunea poate fi examinată și din punct de vedere socioeconomic. Aceiași R. Dahl și Ed. Tufte au constatat că nivelul de dezvoltare socioeconomică nu depinde de numărul total al populației și e slab legată de suprafața totală și densitatea medie (Dahl & Tufte, 1973, pp. 17-19).

Deși frecvent discutată în literatura de specialitate, pentru problema organizării teritoriale optime încă nu s-au formulat concluzii univoce. De regulă, discuția privind dimensiunea optimă a administrației locale se concentrează pe patru paliere: a) eficiența economică - care nivel poate produce cele mai multe servicii la cel mai mic preț, b) democrația - ce structuri pot asigura cel mai bine controlul cetățenilor asupra guvernării și responsabilitatea corespunzătoare, c) distribuția - care structuri pot realiza cea mai echitabilă distribuție a serviciilor și a sarcinilor fiscale, d) dezvoltarea - care structuri sunt cel mai bine echipate pentru a promova creșterea economică (Swianiewicz, 2002, p. 8).

De asemenea, stabilirea dimensiunii teritoriale a colectivităților locale este o problemă foarte sensibilă pentru populație, funcționarii publici, formațiunile

politice, dar și pentru companiile private. Fiind prin definiție o sarcină foarte complicată, pentru a o soluționa corect e necesar de a lua în considerare cerințele, opțiunile și doleanțele, uneori incompatibile, ale tuturor părților, precum și stabilirea de criterii rezonabile și echitabile.

Concluzii

Organizarea teritorială rațională a puterii publice locale are o importanță deosebită pentru existența decentă a colectivităților locale, deoarece dimensiunea lor teritorială determină în mod direct: a) dezvoltarea și funcționarea mecanismelor autoadministrării; b) volumul competențelor atribuite autorităților publice locale; c) mărimea și structura aparatului administrativ local și cheltuielile pentru întreținerea lui; d) posibilitățile autorităților publice locale de a influența benefic dezvoltarea economică și socială locală; e) modalitățile de livrare și calitatea serviciilor publice locale; f) ritmurile de realizare a reformelor administrative și economice la nivel local (Cornea, 2006, p. 23).

Dimensiunea teritorială chibzuită a colectivităților teritoriale locale asigură condițiile necesare pentru accesul și participarea populației în gestionarea treburilor publice la nivel local, participarea publică fiind un instrument important în activitățile de dezvoltare economică și socială locală, imprimând calitate procesului decizional și întărind autoritatea deciziilor prin suportul oferit de populație în implementarea cu succes a acestora. Dimensiunea teritorială are, de asemenea, un impact asupra accesului populației la autoritățile publice și asupra responsabilității autorităților față de locuitori.

Pornind de la definiția autonomiei locale conținută în articolul 3 al *Cartei europene a autonomiei locale*, guvernele reformatoare din țările postsovietice care au ratificat-o trebuie să rezolve o situație: să decidă asupra dimensiunii optime, aplicabile unor realități concrete din respectivele state, care ar asigura posibilitatea autorităților puterii publice locale de a administra treburile publice și a satisface interesele generale ale populației.

În rezultatul studierii eforturilor reformatoare din statele lumii contemporane, ale datelor, concluziilor și viziunilor conținute în literatura de specialitate privind fuzionarea colectivităților teritoriale locale în scopul identificării unei dimensiuni optime pentru asigurarea existenței decente pentru populația lor am ajuns la concluzia că stabilirea unui optimum universal acceptabil al dimensiunii teritoriale pentru colectivitățile teritoriale locale este o misiune irealizabilă, atât din perspectivă teoretică cât și din perspectiva realizării practice a unui astfel de deziderat. În scopul justificării acestei afirmații menționez că colectivitățile teritoriale locale din statele lumii contemporane sunt atât de diferite, cu caracteristici singulare și contextualizate în realități de o largă diversitate încât elaborarea unui model teoretic universal nu își merită efortul, deoarece ipoteticul model în contexte și realități diferite va genera finalități diferite.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Allers, M., Geertsema, B. (2014). *The effects of local government amalgamation on public spending and service levels: Evidence from 15 years of municipal boundary reform*. (SOM Research Reports; Vol. 14019-EEF). Groningen: University of Groningen, SOM research school.
2. Andrews, R., Boyne G. (2009). Size, Structure and Administrative Overheads: An Empirical Analysis of English Local Authorities. *Urban Studies*, Vol. 46, No. 4.
3. Avetisyan, S. (2022). *Concept of Municipal Mergers: Evidence from Republic of Armenia (July 28, 2022)*. Retrieved 21.10.2023, from <https://ssrn.com/abstract=4173094>.
4. Bălan, Em., Varia, G. (2021). Local Collectivity v. Administrative-Territorial Unit – a Legal-Semantic Perspective. *Academic Journal of Law and Governance*, No. 9.
5. Bish, R. L. (2001). *Local Government Amalgamations: Discredited Nineteenth-Century Ideals Alive in the Twenty-First*. Montreal: C. D. Howe Institute.
6. Brix, R. (2014). Fragmented Settlement Structure as a Barrier in Providing Good Local Governance Services: The Case of Slovakia. *Reflections on Good Governance in Visegrad and beyond*. Edited and reviewed by Polonca Kovač. Bratislava: NISPAcee Press.
7. Callanan, M., Murphy, R., Quinlivan A. (2014). The Risks of Intuition: Size, Costs and Economies of Scale in Local Government. *The Economic and Social Review*, Vol. 45, No. 3.
8. Comitetul Regiunilor. (17.05.2013). Avizul Comitetului Regiunilor privind descentralizarea în Uniunea Europeană și rolul autonomiei locale și regionale în elaborarea și punerea în aplicare a politicilor UE. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C139*.
9. Cornea Sergiu. (2018). Fundamentele conceptuale ale reformării organizării teritoriale a puterii locale în Republica Moldova. Cahul: US „B.P. Hasdeu” din Cahul. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6608589>
10. Cornea, S. (2006). Regimul juridic al delimitării teritoriilor colectivităților locale. *Administrarea publică*, nr. 4.
11. Cornea, S. (2008). *Introducere în politologie*. Cahul: USC. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10055739>
12. Cornea, V. (2018) The Role of the Associative Structures of the Local Authorities in the Governance Process. *Perspectives of Law and Public Administration*, Vol.7, No 1.
13. Council of Europe. (2012). *Second-tier local authorities – intermediate governance in Europe. Recommendation 333*. Retrieved 22.10.2023, from <https://rm.coe.int/168071a6fe>

14. Cozmâncă, O., Preda, M. (1996). *Legea administrației publice locale*. București: Lumina Lex.
15. Dahl, R. A. (1967). The City in the Future of Democracy. *The American Political Science Review*, Vol. 61, No. 4. <https://doi.org/10.2307/1953398>
16. Dahl, R., Tufte, Ed. (1973). *Size and Democracy*. Stanford: Stanford University Press.
17. Davey, K. (2003). *Division of Responsibility Between Levels of Power*. Retrieved 21.05.2016, from <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN017645.pdf>
18. Deffigier, Cl. (2007). Intercommunalité et territorialisation de l'action publique en Europe. *Revue française d'administration publique*, no 1(no 121-122).
19. Fox W., Gurley T. (2006). Consolidation Improve Sub-National Governments? *World Bank Policy Research Working Paper No. 3913*. Retrieved 09.05.2017, from <https://ssrn.com/abstract=917484>
20. Galizzi, G., Rota, S. & Sicilia, M. (2023) Local government amalgamations: state of the art and new ways forward. *Public Management Review*. <https://doi.org/10.1080/14719037.2023.2177327>.
21. Holzer, M., Fry, J., Charbonneau, E., Van Ryzin, G., Wang, T., Burnash, E. (2009). *Literature review and analysis related to optimal municipal size and efficiency*. Newark, NJ: Rutgers-Newark, School of Public Affairs and Administration.
22. Horbliuk, S., Brovko O. (2022). The Territorial and Decentralization Reform in Ukraine (2014–2020). *Studia Regionalne i Lokalne*, no. 2(88).
23. Matejova, L. (2014), Consolidation of Small Municipalities as a Solution of Territorial Fragmentation in the Czech Republic. *Current Trends in Public Sector Research. Proceedings of the 18th Int. Conference, Šlapanice, 16–17 January 2014*. Brno: Masaryk University.
24. Oates, W.E. (1972). *Fiscal Federalism*. New York: Hartcourt, Brace, Jovanovich.
25. Platon (1995). *Legile*. București: Editura IRI.
26. Preda, M. (1995). Criteriile ce trebuie avute în vedere pentru îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului României. *Dreptul*, nr. 8.
27. Prud'homme, R. (1995). The Dangers of Decentralization. *The World Bank Research Observer*, vol. 10, no. 2.
28. Reznik, O.M., Riadinska, V.O., Kuybida, V.S., Zubenko, H. V., Zastrozhnikova, Ir.V. (2020). Regulatory and Organizational Aspects: Administrative-Territorial Reform in Ukraine. *International Journal of Management*, Volume 11, Issue 4.
29. Rubenson, D. (2005). Community Heterogeneity and Political Participation

in American Cities. Retrieved 27.10.2023, from <https://www.cpsa-acsp.ca/papers-2005/Rubenson.pdf>

30. Sabioni, M., Reis, A. d. O. (2023). Citizen Participation and Municipality Size: Findings in Light of Demonstrations between 2015 and 2017. *Organizações & Sociedade*, 30 (104). <https://doi.org/10.1590/1984-92302023v30n0003en>
31. Sharnina, L. A. (2012). *Territorial'naja organizacija mestnogo samoupravljenija Rossijskoj Federacii*. Krasnojarsk: Sibirskij federal'nyj universitet.
32. Strandberg, K., Lindell, M. (2020). Citizens' Attitudes Towards Municipal Mergers – Individual-level Explanations. *Scandinavian Political Studies*, Vol. 43, No. 4.
33. Swianiewicz, P. (2002). Size of Local Government, Local Democracy and Efficiency in Delivery of Local Services – International Context and Theoretical Framework. *Consolidation or Fragmentation? The Size of Local Governments in Central and Eastern Europe*. Ed. By P. Swianiewicz. Budepest: OSI/LGI.
34. Swianiewicz, P. (2010). Territorial Fragmentation As a Problem, Consolidation As a Solution? *Territorial Consolidation Reforms in Europe*. Budapest: OSI/LGI.
35. Swianiewicz, P. (2015). Territorial Consolidation Reforms– European Experiences of 21st Century. *International Scientific Conference GEOBALCANICA 2015. Proceedings*. Skopje.
36. Swianiewicz, P., Lukomska, J. (2016). Does size matter? The impact of territorial fragmentation/ consolidation on performance of local governments. *2nd International Scientific Conference GEOBALCANICA 2016. Proceedings*. Skopje.

CONSTITUTIONAL GUARANTEES OF JUDICIAL PROTECTION OF LABOR RIGHTS IN THE DISMISSAL REASONS NOT RELATED TO THE EMPLOYEE' GUILTY ACTIONS

GARANȚII CONSTITUȚIONALE DE PROTECȚIE JUDICIARĂ A DREPTULUI LA MUNCĂ ÎN CONDIȚIILE REZILIERII CONTRACTULUI DE MUNCĂ ÎN ABSENȚA ACȚIUNILOR CULPABILE ALE SALARIATULUI

DOI: 10.5281/zenodo.10437604
UDC: 349.22:342.4(478)

Natalia SCIUCHINA

Comrat State University

E-mail: nataliashchukina@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5858-4924

Abstract: *The paper discusses the guarantees of human rights in the labor sphere and the issues of judicial protection of labor rights. Attention is paid to the issues of termination of an employment contract in the absence of culpable actions of the employee.*

A comparative legal analysis of the current legislation of the Republic of Moldova, European law, international legal norms and standards of labor is carried out. Special attention is paid to the practice of legal regulation of relations that arise during the dismissal of employees, as well as challenging the decisions made by the employer in court in the practice of foreign countries.

Constitutional guarantees and their effective compliance are analyzed in the phase of legal proceedings in courts of general jurisdiction. Proposals are formulated to improve the efficiency of the legal regulation of labor relations in order to increase the protective functions of labor law and ensure constitutional rights and guarantees in the labor sphere.

Key words: *right to work, constitutional guarantees, judicial protection, dismissal.*

Rezumat: *Articolul discută garanțiile drepturilor omului în sfera muncii și problemele protecției judiciare a drepturilor muncii. Se acordă atenție problemelor de încetare a unui contract de muncă în absența acțiunilor vinovate ale salariatului.*

Se efectuează o analiză juridică comparativă a legislației actuale a Republicii Moldova, a dreptului european, a normelor și standardelor juridice internaționale ale muncii. O atenție deosebită se acordă practicii reglementării legale a relațiilor care apar în timpul concedierii angajaților, precum și contestarea deciziilor luate de angajator în instanță în practica țărilor străine.

Garanțiile constituționale și respectarea lor efectivă sunt analizate în faza procedurilor judiciare în instanțele de jurisdicție generală. Se formulează propuneri de

îmbunătățire a eficienței reglementării legale a raporturilor de muncă în vederea creșterii funcțiilor protectoare ale dreptului muncii și asigurării drepturilor și garanțiilor constituționale în sfera muncii.

Cuvinte cheie: *dreptul la muncă, garanții constituționale, protecție judiciară, concediere.*

Introduction

Article 1 of the Constitution of the Republic of Moldova defines human dignity, his rights and freedoms, the free development of the human personality as the highest values of a democratic state (Constitution of the Republic of Moldova, 1994). The Basic Law of states determines priorities in the normative legal regulation of social relations in all spheres of social life. At the same time, guidelines in the legal regulation of public relations in terms of compliance with guarantees and protection of human rights are the norms of the international framework. The provisions of the main law declare the provision that “Constitutional provisions on human rights and freedoms are interpreted and applied in accordance with the Universal Declaration of Human Rights, covenants and other treaties to which the Republic of Moldova is a party (c. 1 of Article 4 of the Constitution of the Republic of Moldova)” (Constitution of the Republic of Moldova, 1994).

Within the framework of the presented article, the constitutional right of everyone will be examined and analyzed independently in legal ways to the violation of their rights and freedoms (clause 2 of Article 26 of the Constitution of the Republic of Moldova), in conjunction with the constitutional right to work and labor protection (Article 43 of the Constitution of the Republic of Moldova). Constitutional provisions are reflected in sectoral labor legislation, the norms of which regulate the grounds and procedure for terminating a labor contract with an employee (Article 82 of the Labor Code of the Republic of Moldova: Termination of an individual labor contract due to circumstances beyond the will of the parties).

The purpose of the study is to issue constitutional guarantees of labor rights upon termination of a labor contract with an employee as specified in Art. 83 of the Labor Code of the Republic of Moldova, the basis is a legal analysis of compliance with the constitutional rights of a person in the field of labor relations, identification of problematic issues in the practice of law enforcement, formulation of proposals to improve the efficiency of the guarantee functions of the current legislation and protective mechanisms of labor legislation.

To achieve these goals, the author conducts a detailed legal analysis of the legal numbers of constitutional provisions on labor and legal guarantees in conjunction with guarantees of judicial protection of human rights. As part of the comparative legal analysis, the experience of legal regulation at the level of legal acts of the European Union and the national legislation of the EU member

countries, as well as the norms of the international labor framework, in particular the conventions of the International Labor Organization, was studied.

Taking into account that Article 82 of the Labor Code of the Republic of Moldova provides for reasons for termination of an employment contract due to circumstances beyond the control of the parties, nevertheless, a number of these grounds in practice raise questions and difficulties in terms of assessing the legality of applying the corresponding grounds for termination of employment relations.

For example, legal reasons such as force majeure circumstances, confirmed in the prescribed manner, excluding the possibility of continuing the employment relationship (c.j)) and reinstatement at work by decision of the court of the person who previously performed this work, if the transfer of the employee to another job in accordance with this code is impossible (c.j¹)), the practice raises a number of questions, including those related to the procedure for appealing the employer's decision and applying to the court for the protection of violated rights.

The problem is also given practical interest by the fact that, unfortunately, at present, state regulatory authorities and when conducting inspections of compliance with labor legislation by trade unions, reveal a fairly large number of violations. This confirms the need for careful monitoring of the application of labor legislation. For example, according to the General Labor Inspectorate during 2022, labor inspectors issued prescriptions containing 22,918 deviations and violations detected in the field of labor relations, safety and health at the workplace, including prescriptions for the withdrawal from work of minors trained in prohibited conditions (Raportul privind activitatea Inspectoratului de stat al muncii pentru anul 2022). Control measures of trade unions show the following data: during the work visits, 8825 deviations from the provisions of the legal framework, of which, 635 - in the field of labor relations (labor legislation) and 8190 - in the field of occupational safety and health (Nota informativi cu privire la activitatea Inspectoratului Muncii al Sindicatelor in anul 2022).

It is important to note that the reasons for termination of a labor contract due to circumstances not related to the employee's guilty actions also include termination of an employment contract by written agreement of the parties (Article 82¹); on the initiative of one of the parties, (c. b) part 1 of art. 81 Labor Code of the Republic of Moldova), as well as on the reasons provided for in clauses a-d) part 1 of Art. 86 Labor Code of the Republic of Moldova. In case of dismissal and termination of an employment contract on the specified grounds - dismissal of an employee, the questions of the motives that served as the reason for termination of employment remain outside the scope of legal regulation. In practice, an employee's decision to dismiss may be associated with illegal actions of the employer, his representative, cases of infringement of labor rights or personal rights of the employee.

Research Methodology

The methodological basis of the study is an interdisciplinary approach to the analysis and presentation of the material. Legal analysis of the norms of the current constitutional framework, civil procedural and labor legislation is carried out by the author on the basis of general legal and special legal research methods. The author uses comparative historical, systemic logical and comparative legal research methods. Formal legal, statistical research methods, systemic and comparative legal approaches are used.

In addition, given the subject of research within this material, an integrated methodological approach is required. This is due to the close relationship and dependence of the legal regulation of issues of guaranteeing constitutional rights of membership and the consolidation in sectoral legislation of specific measures and regulations that are a manifestation of constitutional guarantees. To complete the issues under study, examples of the practice of legal regulation of labor relations in foreign countries are given.

Findings

The Constitution of the Republic of Moldova guarantees the right to defense (c. 1 of Article 26) (Constitution of the Republic of Moldova, 1994). The right to judicial protection is intended to be used by every entity that considers that his rights were violated.

It seems possible to group all cases of an employee's possible appeal to the court regarding the protection of his labor rights in the event of termination of an employment contract in the absence of guilty actions of the employee as follows:

applying for restoration of violated rights in the labor sphere not related to reinstatement at work;

appeals on grounds related to challenging the termination of the contract and reinstatement at the previous job place.

Based on the content of Articles 81-83,85-86 of the Labor Code of the Republic of Moldova, it is advisable to consider all grounds for termination of labor relations, in the application of which the employee's labor rights may be violated, based on their division into grounds that do not depend on the will of the parties and grounds for dismissal at the initiative of the employer.

The practical significance of such a division of the grounds for termination of an employment contract will be important in the process of judicial proceedings and the presentation by interested parties of the appropriate justification for their position on the fact of termination of the employment contract. In accordance with paragraph 2 of Art. 89 of the Labor Code "... when considering an individual labor dispute by a court, the employer is obliged to prove the legality and provide reasons for the transfer or dismissal of the employee."

It should be especially noted that in this case, when we are talking about an employee appealing the very fact of dismissal, i.e. dismissal in the opinion of the employee is illegal, the obligation to provide evidence, as stated in the labor code, rests with the employer. However, in the event of termination of the employment contract and the employee applies to the court with demands not related to reinstatement at work, the issue of providing evidence will be decided by the court on the basis of the provisions of Article 26 of the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova, which enshrines the principle of adversarialism and procedural equality of the parties. In addition, paragraph 2 of Article 352 of the Labor Code of the Republic of Moldova specifies the right of each of the parties to the dispute during the consideration of the application to explain their position and present to the labor jurisdiction body all the evidence and justification that it considers necessary.

These regulatory provisions indicate the consolidation of constitutional norms regarding the right of everyone to judicial protection of their violated rights (Article 20), as well as the right to defense (Article 26), and the right to work (Article 43) (Constitution of the Republic of Moldova, 1994).

Speaking about constitutional guarantees for the protection of human rights, we should pay special attention to the relationship and mutual influence of constitutional guarantees, constitutional rights and constitutional principles. Considering the provisions of sectoral labor legislation, it is obvious that the specification of constitutional legal regulations - specific legal norms. Within the framework of the problem under consideration, the issues of dismissal of an employee (termination of an employment contract) are considered from the standpoint of assessing the legality and possible violations of the right to work. Therefore, constitutional provisions, including constitutional guarantees, are analyzed in relation to issues of compliance by the parties to an employment contract with their rights.

At the same time, the constitutional provisions mentioned above, guaranteeing the labor rights' protection, are reflected in the norms of civil procedural legislation, as well as legislation on trade unions. A special place in the system of guarantees for the labor rights' protection is occupied by laws and regulations regulating the powers of public administration bodies. Their competence includes the authority to monitor compliance with labor rights, as well as to promptly eliminate violations committed by the employer and third parties. As S. Cornea notes, considering various aspects of the democratization of society, "... public authorities are empowered to exercise public power along with other government institutions at all levels of government also took care of the implementation values of a democratic society". (Cornea S., 2016, p. 36). As we noted earlier in our research on the constitutional right to work in the system of social human rights, along with other social rights, the right to work

presupposes the active actions of the subject himself to achieve the goals of labor activity and the desired results of labor.¹ It is the right to appeal for protection of the violated right to work within the framework of the topic under consideration that presupposes the activity of the subject-person himself, namely, an appeal to the labor jurisdiction for the protection of his right. Moreover, the dismissal of an employee in the absence of culpable actions on his part, and the employee's dissatisfaction with the employer's decision, necessitates a thorough analysis of the evidence of the legality of the dismissal. For example, when it comes to dismissal due to a reduction in the number or staff of employees or the liquidation of an enterprise (organization) (p. b), c), cl. 1 of Article 86 of the Labor Code of the Republic of Moldova).

In relation to such cases of termination of an employment contract, it seems that an out-of-court method of resolving disputes can be applied to a lesser extent. Nevertheless, speaking about the procedure for considering labor disputes, we should point out ILO Recommendation No. 130 "On the consideration of grievances in the enterprise with a view to resolving them" of 1967, which indicates that initially when a labor dispute arises, attempts should be made to resolve it through negotiations between the employee and his direct manager. At the level of ILO legal acts in the sphere of regulation of the relations under consideration, ILO Convention No. 158 "On termination of employment relations at the initiative of the employer" and ILO Recommendation No. 166 "On termination of employment relations at the initiative of the employer" have also been adopted (Михальская А., 2022, p. 199). A comparative analysis of these international legal acts with the legislation of the Republic of Moldova regarding the regulation of relations in connection with the termination of labor agreements was carried out by B. Sosna and P. Tabere (Sosna B., Tabere P., 2009, p. 41). The authors came to the conclusion that there are significant contradictions in the content of the national labor legislation and ILO acts, despite the fact that Convention No. 158 was ratified by the Republic of Moldova in 1997.

Considering sectoral principles of labor law relating to the process of protecting the rights of workers and the possibility of parties turning to labor jurisdiction procedures (p.m)), as well as taking into account the principle of establishing state guarantees to ensure the rights of workers and employers (p.l)), the principle of ensuring the right to resolution of individual labor disputes and collective labor conflicts... in the manner established by this code and other regulations (p. n)) (Labor Code of the Republic of Moldova, 2003), it seems necessary to note that the legislator gives priority to the peaceful and out-of-court resolution of labor conflicts. However, cases arising from disagreements between employees and employers in the cases specified in Article 354 of the Labor Code of the Republic of Moldova are subject to the jurisdiction of courts of general jurisdiction. The legislator's position on the importance of protecting human

rights in the labor sphere as soon as possible is obvious.

In this regard, it seems important to note that the principles of legal regulation of labor relations, listed in Article 5 of the Labor Code of the Republic of Moldova, specify the constitutional guarantees of the right to work and the right to protection. Special attention should be paid to the possibility of involving the trade union in the issue of protecting the rights of the employee in the event of termination of the employment contract. In addition to coordinating the termination of the labor contract (request for an advisory opinion from the trade union body) on the grounds specified in the law (dismissal of trade union members), the trade union organization has the right to represent the interests of the employee at the pre-trial stage of negotiations with the employer (with the consent and on the initiative of the employee himself), as well as in the judicial process proceedings.

The Law of the Republic of Moldova "On Trade Unions" in paragraph 1 of Article 16. «Protection of the right of trade union members to work», regulates the right of trade unions to protect the right of their members to work. Thus, when representing the interests of a trade union member in court on a claim for the protection of labor rights, the corresponding representative of the trade union organization acquires civil procedural rights based on the procedural status of the person he represents. The right to protect the right of trade union members to work at the level of the organization (enterprise) is that “liquidation, reorganization of an enterprise or change in the form of ownership, complete or partial suspension of production at the initiative of the employer, entailing massive job cuts or deterioration of working conditions, may be carried out only subject to prior notification, at least three months in advance, to the relevant industry trade union and the holding of collective negotiations on the observance of the rights and interests of workers (clause 3 of Article 16 of the Law on Trade Unions, 2000).

When implementing the guarantees prescribed by the Labor Code of the Republic of Moldova, an employee in the event of termination of an employment contract with them must comply with the general legal principle of the inadmissibility of abuse of rights, including by the employees themselves. We consider it unacceptable for an employee to conceal a temporary disability during his dismissal from work or the fact that he is a member of a trade union or the head (his deputy) of an elected trade union collegial body of an organization, its structural divisions, who is not released from his main job, when the decision on the issue of dismissal must be adopted in compliance with the procedure for taking into account the reasoned opinion of the elected trade union body of the organization or, accordingly, with the prior consent of the higher elected trade union body.

If the court determines that the employee has abused his right, the court

may refuse to satisfy his claim for reinstatement at work (while changing the date of dismissal at the request of the employee dismissed during a period of temporary disability). In this case, it is obvious that the employer should not be responsible for adverse consequences resulting from dishonest actions on the part of the employee.

Constitutional guarantees for the protection of human rights, including rights in the sphere of labor, and in the event of termination of an employment contract, should be considered comprehensively, taking into account modern social

economic conditions and imperfection of the current legislation. The complexity of legal regulation in this case is presented in several aspects:

firstly, the specification of constitutional provisions in the norms of national labor legislation;

secondly, the civil procedural procedure for protecting the rights of an employee in the event of failure to reach an agreement with the employer or on the basis of the right to judicial protection;

thirdly, legislative restrictions or boundaries of the employer's freedom when making decisions to dismiss an employee (termination of a labor contract) for a number of reasons;

fourthly, the opportunity to resort to extrajudicial procedures for protecting the rights of an employee in the field of labor (public administration bodies, supervisory and control bodies in the field of labor), which can give rise to public legal relations outside the labor framework.

Discussions

In the legal literature there is no unanimous opinion on the issue of the adequacy of the norms of sectoral labor legislation for the implementation of the constitutional right to work (including reinstatement in case of illegal dismissal). Discussions are conducted by constitutional scholars, as well as specialists in the field of labor law.

The world of work today, more than ever, is undergoing changes caused by various circumstances and factors. Objectives are not the conditions for economic development, modernization of production, migration of labor are those processes that cause the employer's actions to adjust the number of workers and also the professional training of specialists that he needs at this moment to achieve his goals. Therefore, it is obvious that new challenges will emerge, which force us to re-evaluate constitutional guarantees in the labor sphere. In this regard, we expressed the opinion that it is necessary to "... search for a mutually beneficial combination that will protect people from the potential costs of lack of employment guarantees and will provide employers with flexibility in terms of labor resources" (Щукина Н., 2018, p. 129). The stability of constitutional provisions, in terms of the consolidation of human rights, constitutional

guarantees and constitutional principles, is the basis for improving the sectoral labor legislation. The constitutional regulation of key areas of development in labor market area is aimed at creating the foundations of a progressive modern model of relations between workers and employers, regardless of the form of ownership, achieving a balance of interests and harmonious development of society as a whole, the social world, and economic modernization (Дзарасов М., 2011, p. 22). Concerning the field of labor relations, Moldovan authors note the emerging trends taking into account the requirements of the labor market of tightening the norms of labor legislation, in particular, an example is given of the norms of the labor code on the dismissal, at the initiative of the employer, of persons who have reached retirement age and the possibility of concluding a fixed-term employment contract on this basis (Сосна Б., Босый Д., 2011, p. 10). It should be noted that the Constitutional Court declared the application for an exceptional case unacceptable unconstitutionality of Art. 86 part (1) paragraph y 1) of the Labor Code of the Republic, emphasizing in support of its position that the rule of law regarding dismissal due to age does not apply imperative character. Termination of individual employment contract depends on the employer, who, analyzing the feasibility termination of employment relations, makes a deliberate decision, based on professional qualities and special requirements of certain professions and taking into account the general retirement age (Resolution of the Constitutional Court of the Republic of Moldova, 2018).

In this case, the position of the Constitutional Court is based on the principle of equality of parties to an employment contract, and the constitutional right of private property (Article 46 of the Constitution of the Republic of Moldova), which has already been noted by the judicial body in its Resolution No. 12 dated 20-05-2014 on control of the constitutionality of some provisions of paragraph (4) of Article 87 of the Labor Code No. 154-XV dated March 28, 2003 (consent of trade union bodies to dismissal employees (Appeal No. 17a/2014) ((Resolution of the Constitutional Court of the Republic of Moldova, 2014).

Tatiana Stahi and Mariana Robea speak about freedom of employment contract as the basis of legal regulation of termination of employment when considering the dismissal procedure in labor law. The authors note that the basis of the legal regulation of termination of an employment contract “...is a combination of the principles of freedom of contract (freedom to terminate it) and public legal guarantees of the employee’s labor rights. The latter means, to a certain extent, restricting the freedom to terminate an employment contract at the initiative of the employer, but this the restriction ensures actual equality of the parties to the employment contract, protection of the economically weaker party to the contract from unjustified dismissals (Stahi T., Robea M, 2022, p. 303).

In addressing termination of employment under Canadian law, the authors base their position on common law principles applicable to employment contracts, which clearly establish that employers have an implied contractual obligation to provide indefinite notice to employees of termination unless there is no “just cause” for immediate dismissal. In this case, the agreements between the employee and the employer are of primary importance (for example, in the presence of a written employment contract with the terms of clear notice). In the absence of such an agreement, judicial practice proceeds from the application of the condition of “reasonable notice”: *Carter v. Bell & Sons (Canada) Ltd.*, 1936 CanLII 75 (ON CA), (1936) O.R. 290 (California); *Machtinger v. Hoj Industries Ltd.*, 1992 CanLII 102 (SCC), (1992) S.C.R. 986, para. 19. In this case, dismissal is considered unlawful if there are no reasons for immediate dismissal or the notice provided does not correspond to what was agreed or reasonable (Peter M Neumann and Jeffrey Sack, 2012).

When considering constitutional guarantees and protection of employee rights, attention should be paid to the positions of the European Court of Human Rights. Despite the fact that the protection of social rights, including labor rights, is not within the jurisdiction of the court, the ECtHR, when considering disputes in connection with the violation of economic rights of a person, expresses its positions representing interests within the framework of the topic under consideration. For example, when considering an appeal on the issue of illegal dismissal of an employee, the court stated that reinstatement procedures are of “primary importance” for the plaintiffs and, in fact, they must be considered “quickly” (Мунтяну А., Русу С., Вакарчук О., 2016, р. 170).

Since the Republic of Moldova is a candidate member of the EU and is in the process of harmonizing its legislation with European legislation, it is of particular interest to indicate a number of EU legal norms regarding the regulation of relations when dismissing an employee. The EU Charter of Fundamental Rights in Article 30 - Protection in the event of unjustified dismissal establishes the general provision that every worker has the right to protection against unjustified dismissal, in accordance with Union law and national laws and practices. The European Pillar of Social Rights (EPSR) is one of the latest documents (was set out in 2017) that can be considered a kind of framework act aimed at improving the situation of workers and job seekers in the European labor market. In essence, the provisions of this act correspond to the norms of national legislation and do not contradict the constitutional principles of the protection of rights and the right to defense. The pillar contains the following provision: They have the right to access to effective and impartial dispute resolution and, in case of unjustified dismissal, a right to redress, including adequate compensation.

An analysis of the constitutional legislation and labor legislation of most European countries shows that it contains provisions guaranteeing the protection

by law of the rights of an employee in the event of a violation of his labor rights upon dismissal. For example, the Bulgarian labor code contains Chapter XVI - Termination of Employment Relationship deals with protection from dismissal (Labour Code of Bulgaria, 1986). In the UK, the Employment Rights Act contains Part X Unfair dismissal, the provisions of Chapter I enshrine Right not to be unfairly dismissed: An employee has the right not to be unfairly dismissed by his employer (Employment Rights Act, 1996).

The wording of the article in British law is worthy of attention: “unfair dismissal”. The concept of “illegal dismissal” is more familiar to domestic legislators and judicial practice. A person who believes that his rights have been violated seeks protection of his violated rights and demands the cancellation of the unlawful decision. The issue of fairness of dismissal is considered by the court insofar as the employer’s actions are a violation of the specific provisions of the article of the labor code or other law. The constitutional norm on the right of an employee to... fair and satisfactory working conditions (Article 43 of the Constitution), as well as the specification of the specified provision in paragraph d) of Article 5 of the Labor Code of the Republic of Moldova - ensuring the right of every employee to fair working conditions, use the specified concept " fair." Accordingly, the norms - principles of the Labor Code of the Republic of Moldova point to doctrinal provisions regarding the meaning of the legal regulation of social labor - establishing justice and ensuring the rights of the parties to the employment contract.

Conclusions

The conducted legal analysis of the current legislation of the Republic of Moldova and a review of a number of sources of legal literature from domestic and foreign authors allowed us to consider one of the aspects of the implementation and protection of employee rights. Compliance with constitutional human rights and compliance of industry legislation with the fundamentals of constitutional legal regulation are guarantees against unjustified violations, in particular, illegal dismissals. The issue of protecting rights in the event of dismissal (termination of an employment contract) due to circumstances not related to the employee’s guilty actions is not the most common in law enforcement practice. At the same time, it is particular cases of law enforcement that make it possible to identify the discrepancy between the employer’s decisions and the rules of law, which lead to the infringement of the employee’s rights.

It seems to us important to note the following basic provisions regarding the issues under consideration. Analysis of the issue of applying the norms of industry legislation - the labor law through the prism of constitutional norms and principles, allows us to ensure the legality and fairness of the decisions made.

Moreover, this applies to both the courts and the employer and employee, since there is a threat of abuse of their rights by the parties to the employment contract.

In a global sense, improving legislation in order to increase the scope of guarantees to ensure human rights is one of the key directions for the Republic of Moldova, taking into account its commitment to the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development, declaring that by 2030 key actors in society will adopt measures to eradicate all forms of poverty, combat inequality... ensuring that no one is left behind (Raportul Național periodic IV definitivat privind implementarea Pactului Internațional ONU cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale în Republica Moldova pe anii 2018-2022).

The analysis shows and confirms the need for an integrated approach to the legal regulation of relations between employee and employer, taking into account the principles of legal regulation of labor relations. Increasing the effectiveness of legal regulation, which in this case is seen as reducing the number of violations of workers' rights upon dismissal, will be facilitated by the expansion of collective bargaining regulation in the labor sphere, increasing workers' awareness of their rights in the labor sphere, as well as improving control and supervisory measures with by public authorities.

Bibliographical references:

1. *Anexă la Hotărârea Comitetului Confederal Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova nr. 2-8 din 02.03.2023*. Nota informativă cu privire la activitatea Inspectoratului Muncii al Sindicatelor in anul 2022. Available at: <http://sindicate.md/> (accessed on November, 9, 2023)
2. *Constitution of the Republic of Moldova* (1994). Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17055&lang=ro# (accessed on November, 9, 2023)
3. Cornea S., (2016) Rolul descentralizării în aprofundarea proceselor de democratizare a statului postsovietic. *Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul* №. 2 (4).
4. *Employment Rights Act*, (1996). Available at: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/18/contents> (accessed on November, 9, 2023)
5. *Labour Code of Bulgaria*, (1986). Available at: <https://www.mlsp.government.bg/uploads/37/politiki/trud/zakonodatelstvo/eng/labour-code.pdf> (accessed on November, 8, 2023)
6. Neumann Peter M. and Sack Jeffrey (2020), *eText on Wrongful Dismissal and Employment Law*, Lancaster House, 2012 CanLIIDocs 1. Available at: <https://canlii.ca/t/nc> (accessed on November, 8, 2023)
7. *RI30 - Examination of Grievances Recommendation (1967) (No. 130)*. Available at:

- https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R130 (accessed on November, 9, 2023)
8. *Raportul Național periodic IV definitivat privind implementarea Pactului Internațional ONU cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale în Republica Moldova pe anii 2018-2022*. Available at: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/10/Raport-Pactul-international-privind-drepturile-economice-sociale-si-culturale-2022c.pdf> (accessed on November, 9, 2023)
 9. *Raportul privind activitatea Inspectoratului de stat al muncii pentru anul 2022/ Conform art. 13 din Legea nr.140-XV din 10 mai 2001 privind Inspectoratul de Stat al Muncii, aprobat prin Ordinul nr. 26-a din 30 iunie 2023*. Available at: <https://ism.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Raport> (accessed on November, 9, 2023)
 10. Stahi, T., & Robea, M. (2023). The Employee Dismissal Procedure: Some Issues of Theory and Practice. *Journal of Danubian Studies and Research*, 2022, № 12(1). Available at: <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/JDSR/article/view/2155> (accessed on November, 10, 2023)
 11. *Гражданский процессуальный кодекс Республики Молдова, № 225 от 30-05-2003*. Опубликован: 03-08-2018 в Monitorul Oficial № 285-294 статья № 436.
 12. Дело Унгуряну против Молдовы, решение от 6 сентября 2006 года. *Руководство по правам человека для государственных служащих (2016)*/ авт.: Анатолий Мунтяну, Светлана Русу, Ольга Вакарчук. Изд. 2-е, перераб. и доп. – Типогр. „Bons Offices“, Кишинэу.
 13. Дзарасов М., (2011) Конституционные права в сфере труда и проблемы их реализации. *Труды Института государства и права Российской академии наук*. № 1.
 14. *Закон Республики Молдова № 1129 от 07-07-2000 о профессиональных союзах*. Опубликован: 19-10-2000 в Monitorul Oficial № 130-132 статья № 919. Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138548&lang=ru# (accessed on November, 10, 2023)
 15. Кодекс № 154 от 28-03-2003. *Трудовой кодекс Республики Молдова*. Опубликован: 29-07-2003 в Monitorul Oficial № 159-162 статья № 648.
 16. Михальская А.О., (2022) Конвенция МОТ № 158: проблемы и перспективы применения в зарубежных странах. *Вопросы российского и международного права*. Том 12. № 2А, р. 199-207. DOI: 10.34670/AR.2022.79.84.022

17. *Определение Конституционного суда Республики Молдова от 19 июня 2018 года О неприемлемости обращения № 74g/2018 г. об исключительном случае неконституционности ст. 86 ч.(1) п.у 1) Трудового кодекса Республики Молдова (сохранение пенсионером статуса работника).* Available at: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_61_2018_74g_2018_rus.pdf
18. *Постановление Конституционного суда Республики Молдова № 12 от 20-05-2014 о контроле конституционности некоторых положений части (4) статьи 87 Трудового кодекса № 154-XV от 28 марта 2003 года (согласие профсоюзных органов на увольнение работников) (Обращение №17a/2014)* Опубликован : 08-08-2014 в Monitorul Oficial № 223-230 статья № 26. Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=15615&lang=ru
19. Сосна Б., Табэрэ П., (2009) Имплементация международных трудовых норм в трудовое законодательство Республики Молдова. *Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale*, № 2, p.40-44.
20. Сосна Б., Босый Д., (2011) О некоторых проблемах, возникающих при применении законодательства, регулирующего заключение, изменение и прекращение срочных индивидуальных трудовых договоров. *Закон и жизнь*, № 11.
21. Щукина Н., (2018) *Социальные права человека и гражданина в Республике Молдова. Монография.* Кишинэу: Tipografia Centrală.

TACTICAL PARTICULARS REGARDING THE CONDUCT OF CRIMINAL PROSECUTION AT THE INITIAL AND SUBSEQUENT STAGE OF THE INVESTIGATION OF CORRUPTION CRIMES

PARTICULARITĂȚI TACTICE PRIVIND EFECTUAREA ACȚIUNILOR DE URMĂRIRE PENALĂ LA ETAPA INIȚIALĂ ȘI ULTERIOARĂ A CERCETĂRII INFRAȚIUNILOR DE CORUPȚIE

DOI: 10.5281/zenodo.10438583

UDC: 343.1:343.352

Vitalie JITARIUC

Universitatea de Stat „Bogdan-Petriceicu Hasdeu” din Cahul

E-mail: vjitariuc@gmail.com

ORCID ID: 0000 0002 9361 4460

Summary: *In the last period of time, depending on the economic and socio-political situation in the country, we observe a constant persistence, an active spread of acts of corruption and the consolidation of their roots in all areas of social life. Under these conditions, corruption registers a weight that threatens the security of the state, the proper functioning of public power, the rule of law, democracy, human rights and social equity.*

Currently, new ways of committing acts of corruption appear, and the process of investigating them is usually accompanied by active resistance from the criminals and the people who have connections with them. It is also necessary to highlight the large number of errors committed by criminal prosecution bodies, admitted in the process of investigating corruption crimes (in particular, when carrying out criminal prosecution actions) that generate negative consequences in the field of preventing and combating acts of corruption and the consequences caused by these. In such circumstances, a continuous research and improvement of the tactics of carrying out criminal prosecution actions in the case of corruption crimes is necessary based on recommendations approved by forensic science.

Keywords: *crime, corruption, criminal investigation actions, criminal investigation body, criminal investigation situation, apprehension, blatant, evidence, evidentiary procedures, surveillance, special investigative measures, interception, recording, planning, active subject, tactics.*

Rezumat: *În ultima perioadă de timp, în dependență de situația economică și social politică din țară, observăm o persistență constantă, o răspândire activă a actelor de corupție și consolidarea înrădăcinării lor în toate domeniile vieții sociale. În aceste condiții, corupția înregistrează o pondere care amenință securitatea statului, funcționarea corespunzătoare a puterii publice, supremația legii, democrația, drepturile omului și echitatea socială.*

Actualmente, apar noi modalități de comitere a actelor de corupție, iar procesul de investigare a acestora este însoțit, de regulă, de o rezistență activă din partea infractorilor și a persoanelor care au legături cu ei. Este necesar să evidențiem și numărul mare de erori comise de organele de urmărire penală, admise în procesul cercetării infracțiunilor de corupție (în special, la efectuarea acțiunilor de urmărire penală) care generează consecințe negative pe tărâmul prevenirii și combaterii actelor de corupție și a consecințelor provocate de acestea. În asemenea circumstanțe, este necesară o cercetare și perfecționare continuă a tacticii efectuării acțiunilor de urmărire penală în cazul infracțiunilor de corupție în baza unor recomandări aprobate de știința criminalisticii.

Cuvinte-cheie: *infracțiune, corupție, acțiuni de urmărire penală, organ de urmărire penală, situație de urmărire penală, reținere, flagrant, probe, procedee probatorii, supraveghere, măsuri speciale de investigații, interceptare, înregistrare, planificare, subiect activ, tactică.*

Criminal cases regarding acts of corruption are started immediately after becoming aware of the data containing convincing information about corruption, if, however, sufficient primary information is not available, the start of these cases will be preceded by the verification of the materials available to the bodies of criminal prosecution, verification carried out only for the purpose of establishing the legal grounds for starting such a criminal case. The verification must be done cautiously and secretly, because the guilty persons, hearing about the verification, may hide or destroy the compromising objects and materials, collude with the interested persons to give false testimony, etc. During the verification, the materials that are still needed will be obtained (data from forensic records will be requested, concrete documents will be studied, facts that explain and contain primary data, explanations will be obtained from official persons and some citizens, and will become familiar with the service activity of some officials or subdivisions). If the additionally obtained data will confirm the primary information, the criminal investigation body can start the criminal investigation and start the investigations (Gheorghiuță, p. 367).

The data regarding the nature of the act, the circumstances of its commission, the number of participants, the mode of operation and others, resulting from the verifications undertaken, make it possible to establish the necessary forces that will act in order to detect the flagrant crime (Petre, *et.al.*, p. 137).

The complexity and consecutiveness of the initial criminal prosecution actions are determined by the existing criminal prosecution situations at the time of the investigation of the corruption offences. In the situation where we have substantiated information about the commission of acts of corruption, which came from the corruptor or from other legal bodies, the following initial criminal investigation actions are usually carried out: 1) hearing witnesses and the whistleblower; 2) collection and research of documents that refer to the service

activity of the corrupt person; 3) searches at the place of residence and work; 4) investigation of the object of the act of corruption; 5) questioning the suspects; 6) presentation of the object (objects) for recognition, etc. Consecutiveness of carrying out these criminal investigation actions is usually the one referred to above. At the same time, depending on the circumstances of the case, it can be modified (Яблоков, pp. 605-606).

In the case of the second initial situation - when there are complaints from certain concrete persons regarding the extortion and transfer of money, goods, etc. – the following initial criminal prosecution actions are carried out: 1) hearing the declarant; 2) apprehension of the perpetrator in the act; 3) searches at the perpetrator's place of residence and work; 4) body search of the detained person, and in case of necessity - physical examination of him; 5) investigation of the objects of acts of corruption and investigation at the scene of the crime; 6) questioning the suspect; 7) hearing witnesses.

The consistency of criminal prosecution actions in this situation depends, to a large extent, on the results of the apprehension of the perpetrator in the act. Usually, after the arrest, a body search takes place, the investigation of the crime scene and the object of the corruption crime, the hearing of the suspect, witnesses, etc. Also, at the initial stage, in the case of both criminal investigation situations, certain categories of judicial expertise can be ordered and carried out.

In the case of the third initial situation (when the information about acts of corruption is obtained in the process of investigating other criminal cases), the complex of initial criminal prosecution actions is usually determined, as in the case of the first initial criminal prosecution situation (Яблоков, p. 606).

The investigation begins with *the hearing of the whistleblower*. This quality can be both the person from whom certain material goods and services are extorted, or who has already transmitted or offered them, as well as the person to whom they are proposed (pretended to buy). Such an act can take place both directly, between two people (the corruptor and the corrupt), and through an intermediary (Gheorghîță, p. 367).

The way in which the detection of flagrant crime is carried out, the concrete activities that are undertaken to achieve the proposed goals differ from case to case. It is essential that the way the activity is carried out establishes the existence of the crime, guilt and flagrant state.

From the point of view of forensic tactics, as a rule, joint activities are carried out. The perception of the activity carried out by the perpetrator at the time of the intervention of the criminal prosecution body is likely to ensure the proof of the existence or non-existence of the crime and, if so, of the guilt of the perpetrator, as well as the flagrant state. For this, it is required that the ascertaining body observes and notes what specific activities were carried out at the time of its intervention, the persons who carried them out, those against whom

they were directed, as well as the persons who perceived them and who will be able to be identified and heard, to give accounts of the deed and the circumstances of its commission (Petre, *et.al.*, pp. 141-142).

The red-handed apprehension of the perpetrator in the case of corruption crimes is a complex action that allows obtaining important evidence, raising the material object of the crime and unmasking the culprit by exerting a strong psychological influence on him (Соколов, *et.al.*, pp. 37-38).

Detention in flagrant aims to establish the fact of the transfer of money, assets to the responsible person, the unmasking of the corrupt and the corrupt at the time of the transfer of money and assets, as well as the immediate removal of these objects. For this reason, the success of red-handed detention depends on the correct assessment of the particularities of the place and time of the transfer of money and goods, their qualities, and the methods of fixing acts of corruption. It is also important that the detention is carried out in such a way that the corrupt person cannot get rid of the money or objects received until the detention and does not have time to invent and invoke certain arguments regarding their possession on him (Яблоков, p. 607).

Hearing at the place of detention, if the right conditions exist, is quite effective for several reasons. First of all, in front of the suspect are the circumstances of the crime scene and the material object of the act of corruption. Secondly, this state of affairs does not allow the corrupt person to materialize in his consciousness "a picture of rehabilitation" in order to invoke it before the criminal investigation body, exerting a substantial psychological influence on the person interviewed (Соколов, *et.al.*, p. 40).

When there are solid indications regarding the commission of a corruption crime, for the purpose of gathering evidence or to identify the perpetrator, the following measures may be ordered: 1) putting bank accounts and accounts assimilated to them under surveillance; 2) putting the suspects under operational surveillance and/or intercepting their communications in real time; 3) accessing computer systems used by suspects or their accomplices.

At the same time, it is possible to resort to undercover investigators, in order to collect data on the existence of the crime and to identify the persons who are suspected of having committed a crime, if the crime of corruption cannot be discovered or the perpetrators cannot be identified by other means (Stancu, p. 684).

In order to carry out the actual interception and recording operations, it is necessary that the criminal investigation bodies and specialized workers within the law enforcement agencies be made available to them the minimum necessary data. Such data allow the correct choice of concrete methods of action and technical means and may refer to the criminal activity, the personality of the perpetrators, the methods used by them, the place and time of the meetings that

are to be monitored, etc. (Petre, *et.al.*, p. 128).

Hearing witnesses. The accusation is usually based on a system of circumstantial evidence that represents an unbroken chain of facts pointing to the commission of the crime by a certain person. By virtue of this fact, when investigating corruption crimes, witness statements and the ability of the representative of the criminal investigation body to identify witnesses who could confirm certain facts related to the commission of acts of corruption, including indirect ones, are of substantial importance (Кушниренко, p. 81).

A large part of the witnesses in the case of corruption crimes becomes known from the materials that served as the basis for the initiation of the criminal prosecution, another category is established as a result of the special investigative activity, and the third – is established in the process of carrying out the initial actions of prosecution. They are identified, for the most part, from the category of persons trained in service relationships in connection with which the acts of corruption took place, persons informed about the service activity of persons with a position of responsibility (acquaintances, friends, relatives, etc.), as well as from people who have certain relations with corrupt persons (corruptor and corrupt) (Яблоков, p. 606).

Determining the tactical scheme for hearing witnesses in the case of acts of corruption depends on the following factors: 1) the attitude of the person being heard towards the investigated deed (the leader or subordinate of the corrupt person is, directly or indirectly, related to the investigated acts); 2) the consequences that may occur for the witness in case he makes truthful statements; 3) the amount of information the witness has; 4) the presence of family relationships with the corrupt person; 5) exerting influence on the witness in order to determine him to conceal certain information (Соколов, *et.al.*, pp. 40-41).

In corruption offences, the hearing of these persons is, of course, mandatory. This activity will be subject to the following tactical rules: knowing the people to be listened to; drawing up the listening plan and other preliminary activities; establishing the place where the hearing, summoning and bringing of the persons will take place, the time when it will be carried out.

The hearing will be conducted, first of all, according to the known tactical rules, depending on the stages that the hearing goes through. Especially in the phase of asking questions, it is necessary to insist on elucidating the concrete circumstances in which the money, goods (uses) were received, where they were placed (hidden), other concrete aspects that can prove the facts and that can be constituted as evidence or means trial. It will be clarified how he met the perpetrator, established relationships, his interest, possible previous agreements (if any) regarding the place and time when they were to meet, the amounts of money (goods) he had to give, the characteristics, their provenance and

justification. The perpetrator's claims after committing the act and his position will be recorded (Stancu, pp. 694-695).

The series of issues to be clarified in the process of hearing witnesses and the tactics of carrying out this criminal prosecution action depends on their level of information and their relations with the subjects of corruption crimes (Кушниренко, p. 82).

Hearing witnesses usually allows us to learn about the contacts of participants in corruption crimes, about the behavior of the person in charge, about the extortion of money, goods, services, etc. In the process of hearing the people from whom money, goods, services are extorted, it is necessary to clarify who is the person who claims them, for what exactly they are to be transmitted, whether they are intermediaries or not, under what circumstances the goods, money are to be transmitted (Яблоков, pp. 606-607).

In general, the circle of witnesses in corruption crimes must be widened to the maximum both through the follow-up actions carried out and with the help of operative-investigative methods and means (Драпкин, *et.al.*, p. 596).

The on-site investigation in the case of corruption offenses aims to specify, clarify the circumstances, the circumstances in which the acts were committed. The basic task of this criminal prosecution action is to establish traces of the presence of the subjects of corruption crimes at the place where the act was committed, the discovery of the objects of the acts of corruption or some of their fragments, envelopes, packaging materials, etc. (Соколов, *et. al.*, p. 38). In the process of carrying them out, they can be discovered, fixed and raised traces of the transmission, receipt of money, goods, including documents to be investigated separately (Яблоков, p. 608).

The general issues that must be clarified by the investigation of the place of the act of corruption are grafted on the constitutive elements of the acts of corruption, these being the following: 1) the identity, quality and participation of the persons in the commission of the acts of corruption; 2) the illegal actions and inactions of these persons, including those related to their duties; 3) the purpose of criminal activities; 4) the money or benefits that constitute the object of the criminal activity (Petre, *et.al.*, p. 149).

The process of investigating the scene of the crime requires special physical and mental efforts, constituting an activity that requires those who perform it to maintain, for long periods of time, an intense mental concentration. On the other hand, its improper implementation can lead to the omission of evidence and compromise the results.

Achieving the objectives of a crime scene investigation requires the use of imagination, spontaneity and capitalizing on the experience gained in this field, and the interpretation of traces and the gradual elaboration of the versions constitute a continuous process that advances parallel to the actual conduct of the

investigation.

The delimitation of the crime scene is purely conventional, the area of research can be gradually expanded depending on the results obtained previously. Therefore, it is possible that the claim is consumed in one place, and the receipt of money or other benefits in another place, or that the money is received or even claimed through one or more intermediaries, complicit in the commission of crimes (Petre, *et.al.*, pp. 145-146).

In the course of the investigation, documents, values and other means of evidence will be sought from which aspects related to the facts themselves, but which contribute to the resolution of the criminal case, will be found: the work duties of the perpetrator, relations with the informant, goods or values likely to be the subject of the insurance measures, the sums of money or other benefits that could come from the commission of other acts of corruption (goods that exceed the real needs of consumption or use, the multitude of goods of the same kind and with the same characteristics, etc.).

A separate category of traces that, in the procedure for establishing flagrant corruption crimes, have a particular relevance is the traces of fluorescent substances. Moreover, in such a situation, the investigation of the crime scene is closely related to the activities preceding and simultaneous to the detection of flagrant crimes. It is also necessary to describe the object that carries them and that can possibly be lifted to be photographed under laboratory conditions (Petre, *et.al.*, p. 147).

In the process of *researching documents* in the case of corruption crimes, we can discover facts that confirm the correctness or incorrectness of the actions carried out in the interest of the corruptor, as well as data that inform us about the amount of money or the value of the goods transferred (Яблоков, p. 608). Also, when researching the documents, more attention should be paid to those documents that contain information or tell us about: 1) the illegality of the actions (inactions) of the persons with the responsibility function; 2) the simplified procedure for making certain decisions or decisions, the illegal route taken by documents through the secretariat, chancellery; 3) falsification of documents; 4) the amount of assets and values related to the commission of acts of corruption; 5) the circumstances that create conditions for extortion or bribery determine the commission of acts of corruption (Соколов, *et.al.*, pp. 38-39).

One of the most important initial prosecution actions in the case of corruption offenses is *the search*. For this category of crimes, group searches are often carried out at the workplace and living quarters of several subjects of corruption acts. Delaying the search may result in the irretrievable loss of important evidence. However, it is necessary to establish the specific time of the search in order to exclude resistance from the corrupt and the transmission of important information and messages to co-participants (Драпкин, *et.al.*, p. 597).

In order to carry out this criminal prosecution action, substantial criminal procedural and tactical-criminological preparations are necessary. Procedural preparations involve ensuring compliance with the regulatory framework when conducting the search. Also, during the tactical training period, the criminal investigation body is to analyze all the evidence accumulated up to this point and the information obtained as a result of the special investigative activity. The volume and duration of preparatory activities depends on the time available to the prosecuting body in this regard (Кушніренко, p. 83).

In the case of searches in corruption cases, it is important to know exactly the people who, legally, live in these rooms, whether or not they share some spaces (to legalize the search), what communication paths with the outside are, especially doors, disguised windows, etc.; in the case of some offices, their disposition in relation to other functions, the detection of those where the official still has access by virtue of the legalities of the service, possibly the places where he keeps his wardrobe, wardrobe, changing room, etc.

Considering the quality of the active subject of corruption crimes, it is good for the judicial body to take into account the information that is known about the personality of the person to be searched.

Also, the team tasked with carrying out the search will consist of a sufficient number of people who will be assigned tasks. The team must prepare the technical means that will be used to find the money, objects, documents or other evidence. Each team member will act according to previously established tasks. Naturally, a body search must be carried out from the beginning. It is also advisable to carry out the search of cars or other vehicles, with the participation of an expert in the matter (Stancu, pp. 696-697).

The body search of the detained persons is carried out, first of all, to discover the objects of the crime of corruption. More than that, in the process of the body search, documents, assets, documents can be discovered that also tell us about the commission of other acts of corruption (Соколов, *et.al.*, p. 38). It is also necessary to pick up, or at least study, the diaries, correspondence, notebooks, registers, audio-video recordings, computers, often these being carriers of very important evidence (Stancu, p. 697).

The tactics of carrying out the search depends on the nature of the objects sought, which can be: goods or money-objects of acts of corruption, their fragments, the documents of provenance of the goods (passports, technical characteristics, instructions, etc.), documents, diaries, correspondence, documents that talk about the way of life of the searched person (sales-purchase contracts, titles of ownership of movable and immovable property, technical passports of means of transport, etc.), electronic carriers of information that are important for research (computers, mobile phones, electronic diaries, etc.), photos, audio-video recordings, documents that highlight the personal and work

relationships of the person searched with other people, jewelry, etc. So, the characteristics of the searched objects predetermine the tactics of conducting the search (Крюков, pp.12-13).

The tasks of the search at the place of work or living are not limited only to the discovery of objects of corruption offences. They are much wider. In particular, during the search, we are going to draw attention to various documents, to correspondence with other people, to telephone numbers, addresses that tell us that the participants in the acts of corruption are known, or that there is an understanding between them regarding the commission of the crime. It is necessary to remember the following moment; in the case of corruption offences, the measure of special confiscation can also be applied. Accordingly, in the search process it is necessary to discover certain assets in this regard and to place them under seizure (Яблоков, p. 608).

The particularities of searching corrupt persons are attributed to: 1) the difficulty of discovering the bodies of crimes and other evidence, because they are carefully hidden; 2) the need for a proper assessment of all discovered objects, documents and records, as they may also be encrypted; 3) the possibility of using the help of the corruptor or the intermediary who provides verified statements (Соколов, et.al., pp. 39-40).

During the subsequent stage of the investigation, witness hearings are most often conducted (we mean new witnesses and those previously heard, in whose statements ambiguities, uncertainties or distortions crept in), certain categories of expertise are arranged and conducted in courts, the hearing of persons accused of committing corruption offenses is carried out (Яблоков, pp. 608-609).

At the later stage of the investigation of corruption crimes, one of the most complex criminal prosecution actions is the hearing of the accused. This is due either to the lack of direct witnesses to acts of corruption, or to the lack of interest of all participants in discovering their own criminal activity. Also, all participants in corruption crimes, if they are brought to criminal responsibility, try hard to evade, interpret the act of corruption as a return of the debt, and the money or objects received - as being found or forgotten by someone (Яблоков, pp. 609-610).

Given the particularities of committing corruption crimes, *the hearing of the suspect, the accused* must be carefully prepared, considering the prospect of a psychological dispute between the criminal investigation body and the criminal in order to establish the truth, the existence or not of the criminal act.

For the smooth progress of the research, it is necessary to carefully study all the materials, the data held in the case. Thus, it is of interest: the way of reporting to the judicial body, the concrete circumstances and the way in which the act was committed, if the perpetrator was caught red-handed or through direct investigation. The author must give explanations about the values that were the

object of the corruption, if they were found on him, where in what quantities or amounts, what other evidence exists in the file. Depending on the particularities of each corruption case, its complexity, the extent of the criminal activity, the hearing covers, broadly speaking, the following: workplace and duties, the circumstances in which he met the person from whom he claimed and received money or other benefits, the place, time, conditions in which he received the money, goods and purpose.

It is important to determine what he had to do in exchange for them, whether they were legal or not. It must also be determined what he did with the sums of money and goods and what was their destination. It must also be determined if he has committed other acts and if anyone else knows about them (Stancu, pp. 691-610).

The tactical peculiarities of hearing the suspect, the accused, are determined by the personal characteristics of the corrupt person, as well as by the specifics of the investigation of acts of corruption, which consists in the lack of direct evidence and of well-informed persons, interested in establishing the truth. By virtue of this fact, the importance of hearing the suspects, the accused, is enormous. First of all, their statements can become a source of information regarding the committed act, which can contribute to the submission of versions on each element of the evidence object. Or, the information obtained in the hearing process contributes to the identification of ways to search and verify the collected evidence. Secondly, in the hearing process, the position of the subject of the crime against the committed deed is clarified, the defense versions of the perpetrator can be predicted. And, finally, thirdly, during the hearing, the criminal prosecution body performs the psychological diagnosis of the criminal in order to select the most effective and correct tactical procedures for carrying out criminal prosecution actions (Кушниренко, pp. 75-76).

The hearing of suspects, accused in the case of corruption crimes often takes place in conflict situations characterized by insufficient evidence. Taking advantage of the fact that the transfer of money and goods takes place most often in the absence of suspected witnesses, the accused deny any contacts with the corrupt person. If the latter admits the transfer of the assets, he is to questioned thoroughly not only about the circumstances of committing the crime, but also about the events preceding or following the corruption (Драпкин, *et.al.*, pp. 597-598).

The assessment by the criminal investigation body of the psychological state of the suspect, the accused, has a special role. As a rule, confidence in their own innocence, contemptuous attitude towards the criminal investigation body, and knowledge of their rights is typical for them. At the same time, the suspect, the accused may be dominated by fear, anxiety regarding the uncertainty of his position, fear of the possible measure of procedural-criminal coercion, the

impossibility to foresee the consequences of the created situation and to orient himself properly in these circumstances, the lack of knowledge of the evidence at hand the disposition of the criminal prosecution body. Namely, this psychological state of the suspect, the accused, must be the basis for the development and application of tactical-psychological hearing procedures: penetration into the plans and intentions of the perpetrator, the transmission of indirect information, the use of contradictions between co-participating perpetrators, etc. (Крюков, p. 12).

In the process of preparing for the hearing of the accused in the case of corruption crimes, it is of particular importance to study the person of the person being heard, to detect some character traits and particularities that would facilitate the selection of certain tactical hearing procedures. Also, we should have a clear vision on the tactics of presenting certain evidence to the accused (presentation of confessional testimonies of the corruptor, of the intermediary, extracted from the bank accounts of the accused, use of operative-investigative information, etc.). All these procedures can create the impression of detailed information of the criminal investigation body on the circumstances of the case.

When questioning the accused, it is also rational to detail the answers obtained as much as possible regarding the circumstances of the crime committed. However, this would prevent their subsequent attempt to recant the statements they made. For the same purpose, in the process of questioning the suspect, it is recommended to apply audio-video recording (Яблоков, pp. 609-610).

Or, depending on the ways of committing corruption crimes, as well as the specific circumstances that preceded, accompanied and succeeded the criminal activity, the hearing of the suspect, the accused aims to clarify the essential aspects for establishing all the circumstances in which the act was committed and the guilt (Stancu, p. 692).

In the case of several persons suspected, accused of committing corruption crimes, it is recommended to hear, first of all, the persons predisposed to give truthful statements. Thus, in the line of corrupters we can identify people who acted under the influence of fraudsters, blackmailers, who previously expressed themselves about committing acts of corruption. Among the intermediaries and the corrupt, the persons trained in criminal activity through blackmail will be heard, first of all, those who are dissatisfied with their subordination and their status within the criminal group, with the method of distribution of the means obtained by committing acts of corruption or those who, in generally, negatively assesses his participation in the criminal group (Драпкин, p. 599).

Due to the particularities of these crimes and, above all, the "consensual" nature of the acts committed by the participants, the investigations, in general, the criminal prosecution will be difficult, having to resort to confrontations

between the participants, including those with witnesses or whistleblowers.

The contradictions concern the aspects related to the realization of the claim of certain sums of money or other values, to the conduct of the official who accepted or did not reject those offered.

In each case, the appropriateness of the confrontation must be assessed. It is important to take into account, beyond the general tactical aspects, the psychosocial impact, the possibility of exerting pressure on the parties, witnesses, but also the alternative of an attempt to compromise or revenge. After studying the file, in order to identify the contradictions and their causes, the persons to be confronted will be determined. They will be listened to first to see if they stand by their previous statements, if they are honest or if they fear confrontation.

Carrying out the actual confrontation involves clarifying those contradictions that concern the constitutive elements of the crime of corruption, especially those concerning the subject of the crime, the objective and subjective side of the act (Stancu, pp. 695-696).

Disposition of judicial expertise and technical-scientific findings. In the investigation of corruption crimes, given the specificity of these facts, the most frequently ordered or approved are the graphoscopic ones, the technical expertise of the documents, photography, the identification of the person by voice and speech, technique, of coins and banknotes, of works of art, financial- accounting etc. Of course, dactyloscopic, traceological, biological, etc. expertises should not be excluded either.

In the last period of time, recordings intended to document acts of corruption have become frequent and legal, in particular, the interception of communications through audio and video systems. From here, naturally, we arrived at the voice and speech expertise requests, intended to identify a person, through this means of evidence, to establish the authenticity and legality of a recording, but also of possible counterfeiting.

The usefulness of this kind of expertise, in corruption crimes, is obvious, given that they are committed in confidential, even sophisticated forms and ways, the perpetrators, not only the well-versed, taking special precautions.

Regarding the other judicial expertise, not only forensic, it is obvious that they will have as their object the clarification of some essential circumstances of corruption crimes, which really require the knowledge of an expert, not "collateral" issues, intended to delay the resolution of the case (Stancu, pp. 698-699).

Conclusions

The organization and tactics of conducting criminal prosecution actions in the process of investigating corruption crimes depend on the circumstances of the case, the criminal prosecution situations and many other objective and subjective

factors. The tactics of the initial prosecution actions in the process of investigating corruption crimes are determined depending on the possibility of applying the surprise effect, the presence or absence of eyewitnesses, and the specific situations of the investigation process of this category of crimes. The effectiveness of the investigation of corruption crimes is to be determined, first of all, by an accumulation of procedures and tactical means applied in the process of carrying out criminal prosecution actions at all stages of the investigation of criminal cases. Based on the fact that corruption crimes are attributed to the category of "self-documenting facts", it is necessary for the representatives of the criminal investigation bodies to know in detail the provisions of the normative acts that regulate the activity of persons with a position of responsibility, the organization chart and the structure of the organization in which the public person works, its rights, powers and obligations.

Also, from a tactical point of view, each criminal prosecution action carried out in the process of investigating acts of corruption has its own specifics, where an important role is also played by knowing the psychological aspects regarding their execution. At the same time, it is inadmissible to violate the provisions of the law, the ethical norms and the principles of the law, and the psychological influence must not turn into an illegal psychological violence, applied to the performance of criminal prosecution actions.

References

1. Gheorghiuță M. *Tratat de metodică criminalistică*. CEP USM. Chișinău, 2015. 532 p. ISBN 978-0075-71-606-2.
2. Petre A., Trif V. *Constatarea infracțiunilor de corupție*. Ed. C. H. BECK. București, 2016. 198 p. ISBN 978-606-18-0613-3.
3. Stancu Em. *Tratat de criminalistică*. Ediția a IV-a. Ed. Universul Juridic. București, 2007. 742 p. ISBN 978-973-127-008-1.
4. Драпкин Л. Я., Карагодин В. Н. *Криминалистика*. Учебник. Изд. Проспект. М., 2007. 672 p. ISBN 5-482-01380-4.
5. *Криминалистика. Учебник для вузов*. Ответственный редактор Н. П. Яблоков. Изд. БЕК. М., 1997. 704 p. ISBN 5-85639-046-6.
6. Крюков В. В. *Методика расследования должностных преступлений коррупционной направленности*. Автореферат на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2011. 30 p.
7. Кушниренко С. П. *Особенности расследования взяточничества*. Учебное пособие. Санкт-Петербург, 2002. 108 p. ББК 67.52
8. Соколов А. Ф., Ремизов М. В. *Методика расследования экономических и коррупционных преступлений*. Методические указания. Ярославский Государственный Университет им. П. Г. Демидова. Ярославль, 2010. УДК 343.98

STRUCTURA LOGICO-JURIDICĂ A NORMELOR PENALE ȘI ÎNCADRAREA INFRAȚIUNILOR

THE LOGICAL-LEGAL STRUCTURE OF THE CRIMINAL RULES AND THE CLASSIFICATION OF CRIMES

DOI: 10.5281/zenodo.10438649

UDC: 340:343(478)

Radion COJOCARU

Universitatea de Stat „Bogdan-Petriceicu Hașdeu” din Cahul,

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România

e-mail: radioncojocaruu@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-3809-7392

Iurie LARII

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

e-mail: iulari72@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4277-535X

Summary: *The research field of this study is formed by a specific reference element of criminal law, represented by the issue of the legal classification of crimes, defined as a logical-legal process that reflects a mental activity through which the interpreter of the criminal law places a prejudicial act in the pattern of the criminal law. The legal classification of the crime is a mandatory premise for the application of the criminal law by the court, thus conditioning in the most direct way the quality of the judicial act in the field of criminal law. For these reasons, the classification of crimes must express the requirements arising from the principle of criminal legality, so that the transposition into life of the criminal law is perfectly suitable and dimensioned to the will of the legislator.*

It is inescapable that at the basis of the correct legal classification of crimes lies the exegetical knowledge of criminal law, knowledge that must be based, first of all, on the study of the objective and subjective signs through which the legislator formulates the legal content of the crimes. Starting from these reasons, we considered it appropriate to approach how the signs of the content of the crime can be deciphered in the process of legal framing by taking into account the legislative techniques and particularities through which their description takes place within the criminal law. Therefore, the immediate objective pursued by us in carrying out this study is to provide the interpreter of the criminal law with some cognitive conceptual benchmarks, and the mediated one - to facilitate the process of legal framing of the crime in the practical activity of realizing the criminal law.

Keywords: *legality, criminal offence, penal norm, hypothesis, provision, penalty, legal framework, objective signs, subjective signs, etc.*

Rezumat: *Domeniul de cercetare al acestui studiu îl formează un element specific de referință al dreptului penal, reprezentat de problematica încadrării juridice a infracțiunilor, definită ca fiind un proces logico-juridic ce reflectă o activitate mentală prin care interpretul legii penale amplasează o faptă prejudiciabilă în tiparul legii penale. Încadrarea juridică a infracțiunii este o premisă obligatorie de aplicare a legii penale de către instanța de judecată, condiționând astfel în modul cel mai direct calitatea actului de justiție în materie de drept penal. Din atare considerente, încadrarea infracțiunilor trebuie să exprime exigențele care decurg din principiul legalității penale, astfel încât transpunerea în viața a legii penale să fie perfect potrivită și dimensionată la voința legiuitorului.*

Este ineluctabil că la baza încadrării juridice corecte a infracțiunilor stă cunoașterea exegetică a dreptului penal, cunoaștere care trebuie să se bazeze, în primul rând, pe studiul semnelor obiective și subiective prin care legiuitorul formulează conținutul juridic al infracțiunilor. Plecând de la aceste rațiuni, am considerat ca fiind oportună abordarea modului în care semnele conținutului infracțiunii pot fi descifrate în procesul încadrării juridice prin luarea în considerare a tehnicilor și particularităților legislative prin care are loc descrierea lor în interiorul normei penale. Prin urmare, obiectivul imediat urmărit de către noi la realizarea acestui studiu este furniza interpretului legii penale a unor repere conceptuale cognitive, iar cel mediat – facilitarea procesul încadrării juridice a infracțiunii în activitatea practică de realizare a dreptului penal.

Cuvinte-cheie: *legalitate, infracțiune, normă penală, ipoteză, dispoziție, sancțiune, încadrarea juridică, semne obiective, semne subiective etc.*

Introducere

Problema încadrării juridice a infracțiunilor este o problemă destul de veche, având în vedere că romanii o exprimau prin cerințele *summum ius, summa injuria*, adică aplicarea mecanică a legilor ar denatura dreptul ducând la cele mai absurde consecințe. La aplicarea legii penale, ca și la aplicarea oricărei legi trebuie să se țină seama de scopul și rațiunea respectivei legi.

Încadrarea juridică a infracțiunilor presupune determinarea și constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele unei componente concrete de infracțiune prevăzute de norma penală. În cadrul acestui proces este obligatorie raportarea semnelor faptei prejudiciabile săvârșite (situație faptică) la semnele unei componente de infracțiune descrise în normele Părții speciale a C.pen. (situație juridică). Potrivit 52 alin. (2) C.pen. al R. Moldova: „Componenta infracțiunii reprezintă baza juridică pentru calificarea infracțiunii potrivit unui articol concret din prezentul cod” (Cod penal al RM, 2002). Din această normă definitorie reiese că semnele componente de infracțiune pot fi descrise doar în normele juridico-penale. În acest sens pot fi invocate și prevederile art.1 alin.(2) C.pen.: „Codul penal este actul legislativ care cuprinde norme de drept ce stabilesc principiile și dispozițiile generale și speciale ale dreptului penal, determină faptele ce constituie infracțiuni și prevede

pedepsele ce se aplică infractorilor” (Cod penal al RM, 2002).

Importanța legii penale pentru încadrarea juridică a infracțiunilor derivă din faptul că doar acest act legislativ poate consacra și descrie semnele componenței de infracțiune. Un alt act legislativ, oricare ar fi importanța și puterea juridică nu poate descrie aceste semne. Acest lucru derivă cu prisosință din prevederile art. 1 alin.(1) C.pen., potrivit căruia: „Prezentul cod este unica lege penală a R. Moldova” (Cod penal al RM, 2002).

La încadrarea juridică a infracțiunilor urmează a fi luat în considerație caracterul general al legii penale. După cum se menționează în literatura de specialitate, conduită generală tipică prevăzută de legea penală se va aplica în condițiile prescrie unor cazuri nelimitate atâta timp cât legea penală este în vigoare (Borodac A., Gherman M., 2006, p. 36). Legea penală mai are și un caracter impersonal, care decurge din faptul că aceasta nu se referă numai la o anumită persoană, ci la fiecare individ care se află în situația descrisă de ea. Caracterul impersonal al legii penale nu înseamnă că fiecare normă juridică penală se referă întotdeauna la toată populația (Borodac A., Gherman M., 2006, p. 36).

Semnele componenței de infracțiune pot fi descrise atât în normele din Partea generală a Codului penal, cât și în normele din Partea specială. Astfel, semnele obiective și subiective care particularizează o componență concretă de infracțiune sunt descrise în normele din Partea specială a Codului penal, iar semnele cu caracter general, care sunt valabile pentru toate componențele de infracțiuni, sunt descrise în unele norme definitorii prevăzute în Partea generală. Prin urmare, pentru încadrarea juridică a infracțiunilor este deosebit de importantă cunoașterea elementele structurale ale normei penale (ipoteză, dispoziție și sancțiune) și relevanța pe care aceste elemente le au pentru descriere semnelor componenței de infracțiune.

Metodologie

La baza elaborării prezentului studiu au fost utilizate un cumul de metode de cercetare proprii științelor juridice: *metoda analizei logice*, axată pe ideea utilizării raționamentelor logice, metodă ce a permis argumentarea juridică a opiniilor, tezelor și constatărilor făcute, inclusiv și a interpretărilor legale a sediilor normative; *metoda analizei critice*, metodă care a permis sintetizarea și examinarea, inclusiv critică a opiniilor din doctrina de specialitate; *metoda clasificării*: prin punerea în valoare a unor criterii în baza cărora au fost identificate diferite entități juridice aferente subiectului cercetat etc.

Rezultate și discuții

Elemente structurale ale normelor juridico-penale. Încadrarea juridică a infracțiunilor este o activitate prin care se urmărește evaluarea și constatarea unei

identității exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele unei componente concrete de infracțiune. Pentru realizarea acestei activități este deosebit de important de a cunoaște elementele normei penale care descriu semnele componente de infracțiune.

În doctrina dreptului penal nu există o viziune unanimă referitoare la structura internă a elementelor normei juridico-penale. Într-o primă opinie se consideră că norma juridică penală specială conține doar ipoteza (descriind fapta ce constituie infracțiune), dispoziția, adică comanda legii, urmând a fi dedusă din conținutul ipotezei (a ilicitului penal) (Dongoroz V., 1939, p. 16). Potrivit unui alt punct de vedere, exprimat îndeosebi de autorul român C. Bulai, norma penală specială cuprinde două elemente și anume dispoziția și sancțiunea: dispoziția constă din interzicerea unei anumite acțiuni sau omisiuni, iar sancțiunea constă din pedeapsa ce urmează a fi aplicată în cazul nerespectării dispoziției (Bulai C., 1997, p. 78).

I. Oancea tratează separat structura internă normelor penale generale de structura internă a normelor penale speciale. Potrivit autorului în structura normei penale generale se evidențiază în mod deosebit un element al oricărei norme juridice, anume dispoziția prin care se înscriu reguli de conduită cu caracter juridic în materie de răspundere penală. Fiecare normă penală generală cuprinde câte o dispoziție prin care se reglementează câte un aspect al răspunderii penale pentru săvârșirea de infracțiuni; unele dispoziții se referă la infracțiune, unele la pedepse, altele la persoanele care răspund și așa mai departe. Cu alte cuvinte, normele penale generale cuprind dispoziții prin care se exprimă reguli principale privind nașterea, modificarea și stingerea răspunderii penale (Oancea I., 1994, p. 46).

În legătură cu normele speciale același autor concluzionează că acestea, ca și orice alte norme juridice, au trei elemente: ipoteză, dispoziție și sancțiune. Ipoteza constă dintr-o anumită situație de fapt, anume săvârșirea unei infracțiuni; dispoziția este conduita pe care trebuie să o aibă părțile, participanții în cazul realizării situației de fapt indicate în ipoteză, adică în cazul săvârșirii unei infracțiuni; sancțiunea cuprinde elementul de constrângere, care se aplică în caz de nerespectare a dispoziției din normă, în caz de nerespectare a dreptului și a obligației din dispoziție, adică a dreptului de a aplica o pedeapsă și a obligației de a suporta o pedeapsă (Oancea I., 1994, p. 46-47).

Într-o altă abordare autorilor N. Durmanov și B. Kurinov norma juridico-penală are o structură logico-juridică trihotomică: ipoteza, dispoziție și sancțiune. Rolul ipotezei pentru dispoziția și sancțiunea din articolele Părții speciale ale normei penale îl îndeplinesc toate articolele Părții generale a Codului penal (Дурманов Н.Д., 1967, p. 112-122; Куринов Б.А., 1984, p. 32-36).

În această accepțiune promovată și de către autorul A. Borodac, ipoteza este descrisă în articolele din Partea generală a C.pen., iar dispoziția și sancțiunea

în articolele din Partea specială (Borodac A., 2006, p. 77).

Opinia potrivit căreia rolul de ipoteză îl dețin majoritatea normelor Părții generale a Codului penal este susținută de majoritatea autorilor autohtoni. Se consideră că structura normei penale speciale cuprinde elemente necesare din care rezultă conduita impusă participanților (dispoziție) și sancțiunea care intervine ca element de constrângere în caz de nerespectare a dispoziției înscrise din normă (Botnaru S., Șavga A., 2004, p. 55).

Ipoteza normei penale și încadrarea juridică a infracțiunilor

Ipoteza, consacrată în articolele din Partea generală a C.pen, conține descrierea unor semne cu caracter general a componentelor de infracțiune. Aceste semne au un caracter de largă aplicare, deoarece sunt valabile și caracterizează toate infracțiunile incriminate în Partea specială a C.pen. Din categoria acestor semne fac parte semnele generale ale subiectului infracțiunii: vârsta răspunderii penale [art.21 alin.(1) și (2) C.pen.], responsabilitatea penală [art.22 C.pen.] și semnele ce caracterizează persoana juridică ca infracțiunii [art.21 alin.(3) și (4) C.pen.].

Normele sus-menționate au un caracter determinativ și respectiv, la ele nu se face referire la încadrarea juridică a infracțiunilor, întrucât nu descriu conduite infracțiunile sau forme atipice ale respectivelor conduite. Aceste norme descriu semne cu caracter general, de largă aplicațiune, care pot fi raportate la toate conduitele criminale (infracțiunile) descrise de legea penală. Normele în cauză însă, vor fi utilizate în mod obligatoriu la interpretarea semnelor generale ale componenței de infracțiune și la eventuala argumentare a soluției de încadrare a infracțiunii în baza unei norme incriminatorii din Partea specială a C.pen.

În mod excepțional, în baza normelor determinative pot fi stabilite și semne specifice ale componentelor de infracțiune, adică semnele ce particularizează anumite componente de infracțiuni. De exemplu, semnul formulat prin expresia „...cu diminuarea discernământului...” utilizat la descrierea infracțiunii de pruncucidere, incriminată la art. 147 C.pen. al R. Moldova, poate fi interpretat prin intermediul normei generale prevăzute la art. 23¹ C.pen., la care este definită noțiunea de responsabilitate redusă. Potrivit textului de lege: „Persoana care a săvârșit o infracțiune ca urmare a unei tulburări psihice, constatată prin expertiza medicală efectuată în modul stabilit, din cauza căreia nu-și putea da seama pe deplin de caracterul și legalitatea faptelor sale sau nu le putea dirija pe deplin este pasibilă de responsabilitate penală redusă” (Cod penal al RM, 2002).

În unele cazuri, ipoteza descrisă prin norme determinative din Partea generală a C.pen. poate stabili semne ce caracterizează forme atipice ale activităților infracționale, cum ar fi: pregătirea de infracțiune (art.26 C.pen.), tentativa de infracțiune (art.27 C.pen.), activitatea participanților infracțiunii [42 alin.(3), (4) și (5) C.pen.]. Aceste norme juridice determinative, spre deosebire de normele ce au fost caracterizate *supra*, vor fi invocate obligatoriu la încadrarea

infracțiunilor, la care atribuim infracțiunea săvârșită sub forma pregătirii ori a tentativei de infracțiune și infracțiunea săvârșită în participație. Normele susmenționate nu pot fi invocate de sine stătător la încadrarea juridică a infracțiunilor, ci doar în coroborare cu normele din Partea specială a C.pen. la care este descrisă infracțiunea efectiv săvârșită prin forme atipice.

Normele generale în care sunt descrise formele atipice ale activității infracționale mai poartă denumirea de „norme de extindere ale incriminării”, întrucât extind limitele de aplicare a normelor din Partea specială la situațiile pe care acestea din urmă nu le prevăd. Spre exemplu, norma incriminatoare de la art. 145 C.pen. prevede infracțiunea de omor. Această norma nu descrie și formele atipice ale infracțiunii, adică situațiile de săvârșire a omorului la etapa pregătirii, tentativei de infracțiune, precum și situațiile de participare la comiterea omorului a organizatorului, instigatorului sau a complicelui. În baza normelor de extindere a incriminării prevăzute de art.26, 27, 42 alin.(3)-(5) C.pen., norma referitoare la omor, adică art. 145 C.pen., poate fi extinsă și la aceste forme atipice de comitere a omorului. Prin urmare, la încadrarea juridică a formelor atipice este obligatoriu ca pe lângă norma din Partea specială a C.pen. să fie invocată și norma de extindere a incriminării. De fapt, această regulă de încadrare juridică are și o consacrare expresă, fiind prevăzută la art. 25 alin. (3) C.pen., potrivit căruia: „Răspunderea pentru pregătirea de infracțiune și pentru tentativă de infracțiune se stabilește, conform articolului corespunzător din Partea specială a prezentului cod, ca și pentru infracțiunea consumată, cu trimitere la art.26 și 27, respectându-se prevederile art.81”. De exemplu, atunci când se comite o pregătire sau o tentativă de omor, încadrarea juridică se va face în baza normei din Partea specială a C.pen. în coroborare cu normele de extindere a incriminării (art. 26 sau 27, 145 C.pen.).

Dispoziția normei penale și încadrarea juridică a infracțiunilor.

Dispoziția este acea parte a normei, care interzice sau prescrie un comportament pentru persoanele care se află în condițiile prevăzute de ipoteză. Prin intermediul dispozițiilor consacrate în articolele din Partea specială a C.pen., legiuitorul descrie conduitele infracționale, prin semne obiective și subiective, care sunt suficiente și esențiale pentru identificarea unei componente concrete de infracțiune. Prin semnele prevăzute în dispozițiile normelor din Partea specială a C.pen. sunt particularizate componentele concrete de infracțiune. Anume în această parte a normei sunt formulate semnele specifice ale componentelor de infracțiune ce le particularizează în raport cu altele.

Prin urmare, cele mai multe semne obiective și subiective ale componentelor de infracțiune sunt descrise anume în dispozițiile din normele Părții specială a legislației penale. Dispoziția conține descrierea următoarelor categorii de semne ale componentelor de infracțiune:

→ semnele obiectul juridic al infracțiunii (obiectul de grup și obiectul

special, care eventual poate fi principal, secundar sau facultativ), semnele obiectului material al infracțiunii și semnele victimei infracțiunii;

- semnele laturii obiective a infracțiunii (elementul material, adică acțiunea sau inacțiunea prejudiciabilă, urmarea prejudiciabilă, legătura de cauzalitate, timpul, locul, mijloacele, metodele și împrejurările de comitere a infracțiunii);
- semnele laturii subiective a infracțiunii (vinovăția, motivul, scopul și starea emoțională);
- semnele subiectului special al infracțiunii.

Majoritatea semnelor descrise în dispoziția articolului din Partea specială a C.pen. își au o consacrare expresă, în sensul că sunt prevăzute *ad litteram* în dispoziția normei incriminatorie. De exemplu, „timpul” de comitere a infracțiunii de pruncucidere (în timpul nașterii sau imediat după naștere) este prevăzut în mod expres în dispoziția textului incriminator de la art. 147 C.pen.

Sunt semne ale componenței de infracțiune care nu-și au o formulare expresă, fiind consacrate implicit dispoziția normei incriminatorii. În acest caz ele v-or fi deduse din formularea normei, prin aplicarea diferitor procedee de interpretare a acesteia. De exemplu, acțiunea sau inacțiunea de ucidere poate fi dedusă din termenul de „omor” utilizat de către legiuitor ca *verbum regens* la descrierea faptei. „Scopul cupidant” ca semn obligatoriu de factură subiectivă a infracțiunii de furt, nu este prevăzut expres în dispoziția art. 186 C.pen., ci rezultă din interpretarea termenului de „sustragere”.

În același timp dispoziția noiei penale speciale joacă un rol delimitativ important în sensul că prin intermediul ei conținutul unei infracțiuni poate fi delimitată de conținutul altei infracțiuni, atunci când la încadrarea juridică se pune problema delimitativă. De exemplu, traficul de copii (art.206 C.pen.) se delimitează de infracțiunea trafic de ființe (art.165 C.pen.) prin natura semnele constitutive obiective și subiective descrise în dispozițiile normelor incriminatorii.

La descrierea infracțiunilor în legea penală legiuitorul utilizează cinci tipuri de dispoziții: simplă, descriptivă, de blanchetă, de trimitere și combinată.

Dispoziția simplă este cea dispoziție care descrie fapta infracțională printr-un termen sau expresie unanim acceptată, a cărei percepție implică „simpla referire la experiența sensibilă a fiecărei persoane”. Semnele obiectivele și subiective ale acestor componente de infracțiune derivă din semnificația termenului sau a expresiei utilizate de către legiuitor la descrierea faptei.

În cazul componentelor de infracțiune descrise prin intermediul dispozițiilor simple se va utiliza cu prioritate metoda gramaticală de interpretare, axată pe ideea descifrării semnificației semantice a termenului sau a expresiei prin care se desemnează fapta infracțională. De exemplu, *verbum regens* de „omor”,

prevăzut la art.145 alin.(1) C.pen. din punct de vedere semantic comprimă în sine trei semne obligatorii pe care le încorporează latura obiectivă a infracțiunii: elementul material (acțiunea sau inacțiunea), urmarea prejudiciabilă și legătura de cauzalitate. La baza acestei percepții stă însușirea obiectivă a termenului de „omor” de a comprima în el descrierea elementului material (acțiunea sau inacțiunea susceptibilă de a provoca moartea victimei), urmarea prejudiciabilă (moartea victimei) și legătura de cauzalitate dintre acțiunea sau inacțiunea de suprimare a vieții și urmarea prejudiciabilă survenită.

Alături de metoda gramaticală, pentru interpretarea dispozițiilor simple pot fi utilizate și alte metode, precum ar fi metoda sistematică. De exemplu, infracțiunea de răpire a unei persoane (art. 164 C.pen.) este descrisă prin *verbum regens* de „răpire”, fără ca legea penală să facă anumite clarificări de concept care ar explica semnificația acestuia. Pentru tălmăcirea înțelesului acțiunii de răpire, prioritar se va afla semnificația semantică a termenului, care potrivit DEX-ului semnifică „luarea unei ființe din locul unde se află și ducerea ei în altă parte”. Complementar se va utiliza și metoda sistematică de interpretare a legii penale prin care se va ține seama prevederile art. 166 C.pen., la care se prevede răspunderea penală pentru privațiunea ilegală de libertate, infracțiune ce constă în: „Privațiunea ilegală de libertate a unei persoane, dacă acțiunea nu este legată cu răpirea acesteia” (Cod penal al RM, 2002). Prin aplicarea acestor două metode de interpretare se poate deduce că acțiunea de răpirea a unei presupune „luarea persoanei din locul de ședere, urmată de strămutarea ei într-un alt loc, cu deținerea sau sechestrarea ei ilegală în locul în care a fost strămutată”.

Numărul dispozițiilor simple este relativ redus în Partea specială a C.pen., întrucât pe de o parte, folosirea frecventă a acestora ar declanșarea o interpretarea abuzivă a normelor penale de către autorități, iar pe de altă parte, aceste dispoziții nu asigură de fiecare dată cerințele de claritate și previzibilitate ale legii penale.

Este *descriptivă* cea dispoziție prin care legiuitorul descrie semnele generalizatorii ale unei componente de infracțiune. Majoritatea dispozițiilor prevăzute în Partea specială a C.pen. au un caracter descriptiv. În primul rând, prin utilizarea dispozițiilor descriptive pot fi asigurate condițiile de accesibilitate, claritate și previzibilitate ale legii penale. În cel de al doilea rând, prin descrierea infracțiunilor se asigură respectarea principiului legalității incriminării, inclusiv a obligației legiuitorului de a exercita efectiv și eficient funcția incriminării. Sub aspectul tehnicii legislative dispozițiile descriptive trebuie să asigure elaborarea de către legiuitor a unor texte simple și clare, care ar conține formulări de o cât mai mare transparență și accesibilitate publică. Anume dispozițiile descriptive au aptitudinea de a evita arbitrariul judiciar, care în justiția penală a Republicii Moldova este favorizat de interpretările vagi și imprecise ale legii penale.

O dispoziție descriptivă, de exemplu, este cea referitoare la infracțiunea de tratament inuman sau tratament degradant (art. 166¹ C.pen.), infracțiune ce constă

în: „Cauzarea intenționată a unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant, de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane” (Cod penal al RM, 2002). Din textul de lege se poate observa că legiuitorul descrie, chiar în textul incriminator semnele referitoare la latura obiectivă (durere fizică sau psihică), latura subiectivă (intenție) și semnele privind subiectul special al infracțiunii (persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane).

Prin dispozițiile descriptive nu se urmărește descrierea tuturor semnelor componente de infracțiune, ci doar a celor semne generalizatorii care ar fi suficiente pentru constatarea unei infracțiuni. Celelalte semne componente care nu sunt descrie în textul de lege, pot deriva din implicit din textul de lege. De exemplu, acțiunea de sustragere, implică existența obligatorie unui scop acaparator în cazul infracțiunii de jaf (art. 187 C.pen.). Prin urmare, dispozițiile descriptive, ca și cele simple urmează a fi supuse unui proces de interpretare în scopul tâlmăcirii și descifrării voinței legiuitorului.

Dispoziția de blanchetă este acea dispoziția care la descrierea semnelor componente de infracțiune se completează prin alte acte normative decât C.pen.: legi, hotărâri ale Guvernului, regulamente, instrucțiuni etc. Dispoziția de blanchetă se consideră întregită cu semne preluate din norme prevăzute în alte acte normative la care se face trimitere prin norma de incriminare a legii penale.

Acest tip de dispoziție se folosește frecvent la descrierea infracțiunilor săvârșite în domeniile speciale ale activității umane. De exemplu, la art. 213 C.pen. se prevede răspunderea penală pentru *încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale*. Este imposibil ca legiuitorul să prevadă în conținutul normei incriminatorii regulile și metodele obligatorii de respectat de către lucrătorii medicali la acordarea serviciilor medicale. În primul rând, norma art. 213 C.pen. face referire la legi extrapenale în care sunt prevăzute principiile și regulile generale de acordare a asistenței medicale: Legea ocrotirii sănătății din 28.03.1995, Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului din 27.10.2005, Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic din 27.10.2005 etc. În același timp, regulile și metodele de acordare a asistenței medicale sunt specificate într-un șir de acte normative elaborate de către Ministerul Sănătății, în baza cărora instituțiile medicale și secțiile din cadrul acestora își desfășoară activitatea. În acest sens, pot fi exemplificate: Ordinul Ministerului Sănătății din 30.12.2010 cu privire la implementarea în practica medicală a standardelor medicale de diagnostic și tratament; Ordinul Ministerului Sănătății din 30.12.2009 cu privire la aprobarea Standardelor sistemului de

calitate în activitatea instituțiilor ce participă la producerea produselor sangvine; Ordinul Ministerului Sănătății cu privire la îmbunătățirea calității tratamentului de reabilitare a copiilor din 31.12.2007; Ordinul privind aprobarea Standardelor pentru efectuarea întreruperii sarcinilor în condiții de siguranță din 14.06.2011 etc. În afară de acesta, în funcție de tratamentul aplicabil la tratarea diferitor maladii, regulile și metodele de acordare a asistenței medicale sunt particularizate în: protocoalele clinice naționale aprobate de Ministerul Sănătății, protocoale clinice instituționale, protocoale clinice ale locului de lucru, regulamentele instituțiilor medicale care prescriu metode, tehnici și proceduri aplicabile.

De regulă, prin dispozițiile de blanchetă se face trimitere la prevederile altor acte normative pentru a descrie acțiunile sau inacțiunile prin care poate fi realizat elementul material al infracțiunii. În acest sens pot fi exemplificate următoarele infracțiuni: încălcarea regulilor de protecție a muncii (art. 183 C.pen.); încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale (art. 213 C.pen.); răspândirea bolilor epidemic (art. 215 C.pen.); încălcarea cerințelor securității ecologice (art. 223 C.pen.); încălcarea regulilor de circulație a substanțelor, materialelor și deșeurilor radioactive, bacteriologice sau toxice (art. 224 C.pen.); încălcarea cerințelor de protecție a subsolului (art. 228 C.pen.); încălcarea regulilor de zbor (art. 262 C.pen.); încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a transportului feroviar, naval sau aerian (art. 263 C.pen.); încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art. 264 C.pen.) etc.

Prin dispozițiile de blanchetă pot fi descrise și alte semne ale componenței de infracțiune, cum ar fi „obiectul material”: cardurile bancare sau alte mijloace de plată la infracțiunea prevăzută de art. 237 C.pen. (fabricarea sau punerea în circulație a cardurilor sau a altor instrumente de plată false); veniturile ilicite în cazul infracțiunii prevăzute la art. 243 C.pen. (spălarea banilor) etc.

La încadrarea juridică a infracțiunilor descrise prin dispoziții de blanchetă în documentele procesuale întocmite de către ofițerul de urmărire penală, procuror și judecător se va indica în mod obligatoriu *articolul, eventual punctul, alineatul, litera din actul normativ la care face trimitere norma incriminatoare*. De asemenea, la încadrarea juridică se va ține cont de regula potrivit căreia conținutul dispozițiilor de blanchetă sunt dependente de reglementările ce se conțin în actele normative la care se face trimitere. Prin urmare, orice modificare a acestor reglementări influențează rezultatul încadrării juridice a infracțiunilor.

Dispoziția de trimitere este acea dispoziție prin care legiuitorul la descrierea unor semne ale componenței de infracțiune face trimitere la alte norme prevăzute în legislația penală. Norma la care face trimitere dispoziția se numește norme de referire. Aplicarea normei incriminatoare descrisă printr-un astfel de dispoziție este dependentă de conținutul norme penale de referire care poate fi

prevăzută fie în Partea generală, fie în Partea specială a C.pen. Dispozițiile de trimitere sunt dispoziții incomplete, însă spre deosebire de cele de blanchetă, se completează prin prevederi prevăzute în normele penale de referire și nu prin norme juridice extrapenale.

Majoritatea normelor prevăzute în Capitolul XIII din Partea generală, intitulat *Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul Cod*, sunt norme de referire care completează sau interpretează dispoziții de trimitere prevăzute în Partea specială a C.pen. De exemplu, pentru descifrarea noțiunii de „mercenar”, prevăzută ca subiect special al infracțiunii de „activitate a mercenarilor”, norma incriminatoare de la art. 141 C.pen. face trimitere la art. 130 C.pen., la care este descrisă această noțiune.

Prin normele de referire descrise în Capitolul XIII din Partea generală pot fi descrise diferite semne ale componenței de infracțiunii. Acestea se pot referiri la:

- subiectul infracțiunii, de exemplu noțiunea de „persoană cu funcție de răspundere”, „persoană publică” sau „persoană cu funcție de demnitate publică” (art. 123 C.pen.) etc.;
- victima infracțiunii, precum cum ar fi noțiunea de „membru de familie” (art. 133¹ C.pen.), noțiunea de „persoana care se bucură de protecție internațională” (art. 122 C.pen.);
- obiectul material al infracțiunii, spre exemplu noțiunea de „valori culturale” (art. 133 C.pen.);
- latura obiectivă a infracțiunii, de pildă „faptă săvârșită în loc public” (art. 131 C.pen.), „daune în proporții mari”, „daune în proporții deosebit de mari”, „daune în proporții considerabile sau daune esențiale” (art. 126 C.pen.) etc.

Unele și aceleași noțiuni de referire prevăzute în Capitolul XIII care pot caracteriza diferite semne ale componențelor de infracțiune. De exemplu, noțiunea de „mijloc de transport” prevăzută la art. 132 C.pen. al R. Moldova poate caracteriza atât obiectul material în cazul infracțiunii de răpire a mijlocului de transport (art. 192¹ C.pen.), cât și mijlocul de comitere a infracțiunii – încălcarea regulilor de securitate a circulație sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art. 264 C.pen.).

Normele prevăzute în Capitolul XIII din Partea generală a C.pen. nu vor fi indicate la încadrarea juridică a infracțiunilor, deoarece ele au un caracter definitoriu sau interpretativ, nefiind destinate descrierii conduitelor infracționale în forma lor tipică sau atipică.

Pentru completarea unor semne ale componenței de infracțiune, dispozițiile de trimitere pot face referire și la norme în Partea specială a C.pen. Poate fi exemplificată infracțiunea prevăzută la art. 269 C.pen. cu următoarea formulare legislativă: „Încălcarea de către pasager, pieton sau alt participant la trafic a

regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației, dacă aceasta a provocat urmările indicate la art.264” (Cod penal al RM, 2002). Aplicarea textului de lege al art. 269 C.pen. este condiționată de stabilirea urmărilor prejudiciabile descrise art. 264 C.pen. (vătămarea medie sau gravă a integrității corporale sau a sănătății, precum și decesul unei sau a mai multor persoane). Din interpretarea urmărilor prejudiciabile consacrate la art. 264 C.pen. reiese și forma de vinovăție cu care poate fi comisă infracțiunea prevăzută la art. 269 C.pen. și anume, imprudența în modalitatea încrederii exagerate sau a neglijenței.

Dispoziția combinată este dispoziția care cuprinde elementele aparținând diferitor tipuri dispoziții sus-menționate. De exemplu, dispozițiile art.308 alin.(1) și alin.(2) C.pen., la care se prevede răspunderea penală pentru infracțiunea de reținere ilegală, respectiv infracțiunea de arestare ilegală, au un caracter combinat, în sensul că cuprinde elementele aparținând diferitor tipuri dispoziții: descriptivă și de blanchetă.

Sancțiunea normei penale și încadrarea juridică a infracțiunilor.

Este de înțeles că sancțiunea, ca parte componentă a normei penale nu descrie semnele componenței de infracțiune, întrucât această este destinată instituirii pedepsei aplicabile pentru infracțiunea săvârșită.

Ca excepție, sancțiunea poate fi utilizată la încadrarea juridică a infracțiunilor pentru a se constata susceptibilitatea persoanei juridice de a fi subiect al unei infracțiuni descrise în Partea specială a C.pen. Acest lucru derivă din prevederile art.21 alin.(4) C.pen., potrivit căruia: „Persoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în partea specială din prezentul cod”. Prin urmare, pentru a vedea dacă o persoană juridică este sau nu susceptibilă de fi supusă răspunderii penale pentru o infracțiune, persoana care realizează încadrarea juridică trebuie consulte sancțiunea din articolul din Partea specială a C.pen. Dacă sancțiunea prevede o pedeapsă aplicabilă persoanei juridice, atunci subiect al respectivei infracțiuni poate fi atât o persoană fizică, cât și juridică. În caz contrar, pentru respectiva infracțiune devine pasibilă de răspundere penală doar persoana fizică.

Concluzii. În lumina constatărilor făcute, conchidem că în ipoteza normelor de drept penal, descrisă de către legiuitor în Partea generală a C.pen., sunt stabilite „semnele generale” ale componenței de infracțiune, semne care sunt de largă aplicare, referindu-se deopotrivă la toate infracțiunile incriminate în legea penală. În cadrul normelor din partea generală a C.pen. sunt identificate și așa numitele „semne de extindere a incriminărilor”, prin care legiuitorul descrie formele atipice ale activităților infracționale, semne care la încadrarea juridică a infracțiunilor se raportează la o componență concretă de infracțiune. Prin „semne de extindere a incriminărilor” sunt definite următoarele forme atipice ale activității infracțiunii: pregătirea de infracțiune (art. 26 C.pen.), tentativa de

infracțiune (art. 27 C.pen.) și participația penală sub forma organizării, instigării și complicității la infracțiune (art. 42 alin. (3), (4) și (5) C.pen.). În dispoziția normelor incriminatorii din Partea specială a C.pen., legiuitorul descrie semnele specifice prin care sunt particularizate componentele concrete de infracțiuni, definindu-le fizionomia juridică ce le este aferentă. Încadrarea juridică a infracțiunilor presupune referirea anume la normele incriminatorii, întrucât, pe de o parte, prin dispoziția acestor norme sunt particularizate semnele specifice conduitei criminale, iar, pe de altă parte, sancțiunea întruchopează caracterul prejudiciabil al conduitei criminale prin stabilirea pedepselor ce pot fi aplicate făptuitorului pentru fapta comisă.

Bibliografie:

1. Borodac A., Gherman M. (2006). *Calificarea infracțiunilor*. Tipografia Centrală, Chișinău.
2. Botnaru S., Șavga A. ș.a. (2004). *Drept penal. Partea generală*, Vol-I, Chișinău, CEP USM.
3. Bulai C. (1997). *Manual de drept penal, Partea generală*. București, ALL EDUCAȚIONAL S.A.
4. *Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18-04-2002*. Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140246&lang=ro.
5. Dongoroz V. (1939). *Drept penal* (Tratat). București, Institutul de Arte Grafice „Titajul”.
6. Oancea I. (1994). *Tratat de drept penal*, București: All, 1994.
7. Дурманов Н.Д. (1967). *Советский уголовный закон*. Москва: МГУ, 1967.
8. Куринов Б.А. (1984). *Научные основы квалификации преступлений*. Москва: МГУ, 1984.

SOȚUL SUPRAVIEȚUITOR – SUCCESOR AL VICTIMEI ÎN PROCESUL PENAL

THE SURVIVING SPOUSE – SUCCESSOR OF THE VICTIM IN THE CRIMINAL PROCESS

DOI: 10.5281/zenodo.10438720

UDC: 343.5:343.1(478)

Dumitru CALENDARI

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul,
Procuror-șef al Procuraturii de Circumscripție Cahul,
E-mail: dumitru.calendari@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8668-3345

Daniel CRISTEA

Comisar-șef de poliție în cadrul Inspectoratului Județean de Poliție Buzău,
E-mail: cristeadaniel415@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5786-2619

Rezumat: *În articol a fost efectuată o cercetare a practicii judiciare și a normelor procesual-penale cu privire la atribuirea calității de succesori al victimei decedate soțului supraviețuitor. Problema științifică importantă constă în fundamentarea științifică a modului de aplicare în practică a prevederilor legale precum că, soțul supraviețuitor poate fi recunoscut în calitate de succesori al victimei sau părții vătămate în cadrul procesului penal, ceea ce nu este prevăzut în prezent expres în art.81 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, precum și analiza legislației, soldată cu fundamentarea propunerilor de rigoare în vederea perfecționării legislației și a jurisprudenței. Prin studiul dat dorim să provocăm la analiza și discuții în continuare cu privire la tema respectivă.*

Cuvinte-cheie: *procesul penal, victima, succesori, soț, curtea constituțională, excepția de neconstituționalitate.*

Abstract: *In the present article was carried out a research of judicial practice and the procedural-criminal norms regarding attributing the quality of successor of the deceased victim to the surviving spouse. The presented problem consists in the scientific substantiation and practical regarding of the way of applying in the legal provisions, which is not currently expressly provided for in art. 81 of the Criminal procedure code of the Republic of Moldova, as well as the analysis of the legislation, resulting in the substantiation of rigorous proposals in order to improve the legislation and jurisprudence. Through this study, we want to provoke further analysis and discussion on this topic.*

Key words: *the criminal process, the victim, the successor, spouse, the constitutional court, the exception of unconstitutionality.*

Introducere

Potrivit art. 81 Codul de procedură penală al Republicii Moldova (în continuare - CPP RM), în vigoare până la data de 22 august 2023, dacă în cadrul procesului penal, partea vătămată sau partea civilă și-a pierdut capacitatea de exercițiu sau a decedat, în calitate de succesor al ultimelor putea fi recunoscută una din rudele apropiate, cu condiția că a manifestat dorința de a exercita drepturile și obligațiile acestora.

De către organul de urmărire penală pe 7 și 8 martie 2019, respectiv, au fost începute urmăriri penale în privința C.D. în temeiul art. 264 alin.(3) lit.b) și 266 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare - CP RM). Printr-o ordonanță a procurorului, în cadrul urmăririi penale, dnei S.S., soția victimei decedate, i-a fost atribuită calitatea de succesor al părții vătămate. Ulterior, cauza penală a fost expediată instanței de judecată spre examinare în fond.

Prin sentință a Judecătoriei Cahul nr. 1-387/2019 din 21 februarie 2020 C.D. a fost recunoscut vinovat și condamnat pentru săbârșirea infracțiunilor prevăzute de articolele 264 alin.(3) lit.b) și 266 din CP RM.

I.S. și E.S., respectiv, fratele și mama victimei decedate, au declarat un apel împotriva sentinței instanței de fond și au înaintat în instanța de apel o cerere, solicitând recunoașterea lor în calitate de succesori ai victimei decedate, invocând că sunt rude apropiate cu victima. Procurorul și apărătorii inculpatului la fel au atacat sentința instanței de fond.

Procurorul, participant în instanța de apel, a ridicat în fața Curții de Apel Cahul excepția de neconstituționalitate a articolului 81 din CPP RM.

Pe 6 aprilie 2021 Curtea Constituțională a RM a pronunțat o hotărâre de admitere parțială a sesizării procurorului.

Metodologia cercetării

La elaborarea articolului prezent a fost folosit un material teoretic, empiric și normativ. Totodată, cercetarea acestui subiect a fost posibilă în rezultatul aplicării mai multor metode de cercetare științifică care sunt specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

În cadrul pregătirii prezentului articol au fost analizate prevederile lex forului în vigoare, proiecte de legi examinate de Parlamentul RM, doctrina în domeniu, a fost selectată și analizată jurisprudența națională și a Curții Europene pentru drepturile omului.

De asemenea, în cadrul pregătirii materialelor pentru publicarea articolului a fost depusă spre examinarea la adresa Curții Constituționale a RM o sesizare cu privire la ridicarea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 81 CPP RM în partea ce ține de omisiunea includerii în legea de procedură penală a soțului în calitate de eventual succesor al părții vătămate. Respectiv, a fost

adoptată o hotărâre a Curții Constituționale și o adresă către Parlamentul RM, care, la rândul său, nu a modificat legea, deși erau toate premisele necesare, dar și proiectul respectiv a fost examinat. Prin această lucrare dorim să provocăm cititorii la discuții și analiza privind tema respectivă și viabilitatea necesității *de lege ferenda*.

Rezultate și discuții

Potrivit art.20 din Constituție RM, fiecărei persoane este garantat din partea instanțelor dreptul la o efectivă satisfacție împotriva actelor ce violează drepturile, libertățile și interesele legale. De asemenea, art. 6 §.1 din Convenția Europeană de la Roma pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950 (CEDO) garantează dreptul la un proces echitabil, ce presupune, inclusiv, participarea persoanelor în cadrul unui proces penal dacă drepturile și interesele acestora pot fi afectate.

Potrivit legii procesual penale, soțul/soția nu face parte din categoria reprezentantului în nici o formă, lista căroră este expres indicată în legea, și nu este nici o rudă apropiată, prevederile legale în acest sens sunt exhaustive. Mai mult ca atât, potrivit Codului penal al RM (art.133/1 și art.134) și Codului de familie a RM (art.45) rudele au legături pe descendența a unei persoane dintr-o altă persoană. Soțul și soția pot fi calificați doar ca membrii de familie. Potrivit prevederilor Codului civil al RM (art.2185) soțul supraviețuitor este un moștenitor legal.

În cadrul examinării sesizării înaintate Curții constituționale, pentru adoptarea hotărârii, au fost solicitate opiniile de la autoritățile competente.

Parlamentul RM a prezentat opinia prin care admite că există o omisiune legislativă în legea procedural-penală privind conferirea soțului supraviețuitor al calității potențiale de succesori al victimei.

Procuratura Generală a RM a menționat că nu corespunde criteriilor calității omisiunea în lege privind includerea soțului în cercul de persoane care pot avea calitatea de succesori al legii și, respectiv, încalcă drepturile de acces liber la justiție și la apărare.

Institutul de Reforme Penale a menționat că omisiunea includerii soțului în lista rudelor apropiate, din art. 6 CPP RM creează incertitudini, odată ce, potrivit art. 2185 din Codul civil al RM, un moștenitor legal este considerat soțul supraviețuitor. Omisiunea respectivă afectează drepturi constituționale.

În cadrul examinării situației sesizate, s-a reținut că, conform art. 81 alin.(1) din CPP RM, până la data de 22 august 2023, în cadrul procesului penal, în calitate de succesori al părții vătămate sau al părții civile se recunoștea una din rudele apropiate ale acesteia, cu condiția manifestării dorinței de a exercita drepturile și obligațiile părții vătămate decedate. Accent era pus doar pentru una din rudele apropiate a persoanei decedate. Din prevederile art. 6 pct.41) din CPP

RM „rude apropiate” sunt: părinții, copiii, bunicii și nepoții, frații și surorile. Astfel, rezulta că potrivit prevederilor contestate, în procesul penal, soțul supraviețuitor al părții vătămate ori a părții civile, nu poate fi recunoscut în calitate de succesori.

Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO), soția reclamantului care a decedat poate fi recunoscută într-un proces în calitate de victimă indirectă (*Varnava c. Turcia*, §. 112; *Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. România*, §. 97; *Huseynova c. Azerbaidjan*, §.113). Raportând la existența relațiilor de familie care rezultă dintr-o căsătorie, soțul/soția poate avea interesul legal ca să fie admisă în participarea la procesul penal, datorită „legăturilor suficiente” cu victima care a decedat.

În urma examinării sesizării de către Curtea Constituțională a RM, nu s-a constată interdicții, alte scopuri speciale care puteau fi în detrimentul scopurilor legale generale stipulate în art. 54 alin.(2) din Constituție RM care puteau justifica opțiunea legiuitorului de neinclusiunea soțului/soției în categoria persoanelor care ar putea dobândi calitatea procesuală de succesori al părții vătămate sau al părții civile, cel puțin pentru a proteja drepturile, libertățile și demnitatea persoanei.

În rezultatul examinării, Curtea Constituțională a RM a conchis că art. 81 din CPP RM în partea cu privire la omisiunea de a include pe soțul/soția în calitate de potențial succesori al părții vătămate sau al părții civile în procesul penal, contravine art. 20 (accesul liber la justiție) în coroborare cu art. 54 din Constituție RM și este neconstituțional. Mai mult ca atât, Curtea Constituțională a conchis că textul din art. 81 alin.(2) CPP RM: „*În cazul în care mai multe rude apropiate solicită această calitate, decizia de a alege succesori îi revine procurorului sau instanței de judecată.*” contravine prevederilor Constituției RM, și anume art. 20 și 54, și este neconstituțional (Hotărârea Curții Constituționale a RM nr.12 din 06.04.2021). În adresa Parlamentului RM a fost remisă și o Adresă nr.PCC-01/151g-186.

Ce s-a întâmplat ulterior adoptării hotărârii în cauză? Organele de urmărire penală și instanțele de judecată au aplicat prevederile hotărârii instanței constituționale, recunoscând pe soțul/soția supraviețuitor(-oare) în calitate de succesori al victimei în procesul penal. De asemenea, în situația când mai multe rude apropiate solicită atribuirea lor calitate de succesori al părții vătămate sau al părții civile, acestea trebuie să fie satisfăcuți. Soluția în cauză se regăsește după modificare din august 2023 în legea procesual penală.

Parlamentul RM, la rândul său, a adoptat la 31 iulie 2023 o lege de modificare a prevederilor Codului de procedură penală, însă în articolul 81 din CPP RM nu au fost introduse modificările legate de soțul/soția, deși în proiectele au fost menționate necesitatea includerii în art. 81 CPP RM a „victimei”, iar soțul/soția să fie atribuite la „rudele apropiate” din art.6 pct.41) CPP RM. Rezultă

că Adresa cu nr.PCC-01/151g-186 a Curții Constituționale a RM către Parlamentul RM la moment nu este examinată și Codul de părocedură penală nu este modificat în acest sens.

Totodată, până la modificarea de către Parlament a legii procesual penale, a articolului cu privire la succesorul părții vătămate, practicienii și justițiabilii trebuie să urmeze soluția provizorie instituită de Curtea Constituțională, prin care soția sau soțul urmează a fi recunoscută în procesul penal în calitate de succesor al victimei/părții vătămate sau al părții civile, prin prisma efectului *ex nunc*, stipulat în art. 26 alin.(7) din Legea cu privire la Curtea Constituțională.

Concluzii

Necesitatea obiectivă de a admite în cadrul procesului penal o persoană în calitate de succesor al victimei/părții vătămate sau al părții civile apare în situația în care aceasta și-a pierdut capacitatea de exercițiu sau a decedat.

Curtea Constituțională a RM a hotărât, cu efectul *ex nunc*, ca soțul supraviețuitor va putea fi recunoscut în procesul penal în calitate de succesor al părții vătămate sau al părții civile.

Respectarea Constituției, Convenției Europene pentru Drepturile Omului și a libertăților fundamentale, inclusiv, tratatelor internaționale și jurisprudenței CtEDO, este una primordială în aplicarea legilor. În special, dacă este vorba despre accesul liber la justiție și folosirii căilor de atac prin prisma art.20 și art.119 din Constituția Republicii Moldova.

Referințe bibliografice

1. Calendari, D. Osoianu, T. (2023). *Apelul penal*. București: Pro Universitaria.
2. *Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107-XV din 06.06.2002*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-75/132 din 01.03.2019.
3. *Codul familiei al Republicii Moldova, nr.1316 din 26.10.2000*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.47-48/210 din 26.04.2021.
4. *Codul penal al Republicii Moldova, nr.985-XV din 18.04.2002*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009.
5. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.
6. *Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016.
7. *Convenția Europeană de la Roma pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950 (ratificată prin Hotărarea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298 din 24.07.1997)*. [Citat 10.11.2022] Disponibil: [https://www.echr.coe.int/Documents/ Convention_ROM.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf)
8. Cristea, D. (2023). *Protecția datelor cu caracter personal în procesul penal*. București: Pro Universitaria.

9. *Decizia Curții de Apel Cahul din 25.05.2021. Dosarul nr.1-19180133-05-1a-16032020.* [Citat 29.10.2023] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/e9a91f55-8e8e-43ce-b816-7169f15ba362
10. *Decizia Curții de Apel Cahul din 04.04.2023. Dosarul nr.1-19180133-05-1a-29042022.* [Citat 29.10.2023] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/4040855a-af87-4568-b6da-2216123897a2
11. *Decizia Colegiului Penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 21.02.2022. Dosarul nr.1ra-1768/2021.* [Citat 29.10.2023] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20712
12. Hotărârea CtEDO pe cauza *Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. România*, din 17.07.2014, nr.47848/08. [Citat 29.10.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147826>
13. Hotărârea CtEDO pe cauza *Magnitskiy și alții c. Rusia*, din 27.08.2019, nr.32631/09, nr.53799/12. [Citat 29.10.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-195527>
14. Hotărârea CtEDO pe cauza *Huseynova c. Azerbaidjan*, din 13.04.2017, nr.10653/10. [Citat 29.10.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172661>
15. Hotărârea CtEDO pe cauza *Ramsahai și alții c. Olanda [MC]*, din 15.05.2007, nr.52391/99. [Citat 29.10.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80563>
16. Hotărârea CtEDO pe cauza *Randelović și alții c. Muntenegru*, din 19.09.2017, nr.66641/10. [Citat 29.10.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177076>
17. Hotărârea CtEDO pe cauza *Trivkanović c. Croația*, din 06.07.2017, nr.12986/13. [Citat 29.10.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174966>
18. Hotărârea CtEDO pe cauza *Varnava c. Turcia*, din 18.09.2009, nr.16064/90, 16065/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90, 16073/90. [Citat 29.10.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94162>
19. *Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 77, 81 și 315 din Codul de procedură penală (omisiunea includerii soțului ca succesor al părții vătămate sau al părții civile) (sesizarea nr.151g/2020) din 06.04.2021, nr.12.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.100-103 din 16.04.2021.
20. *Legea cu privire la Curtea Constituțională nr.317 din 13.12.1994.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.8/86 din 07.02.1995.
21. *Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional) nr.245 din 31.07.2023.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.325-327/579 din 22.08.2023.
22. Osoianu, T. Ostavciuc, D. (2023). *Procedura penal. Partea generală.* București: Pro Universitaria.
23. Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de

- procedură penală și Codului contravențional). [Citat 29.10.2023] Disponibil: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6516/language/ro-RO/Default.aspx>
24. Reniță Gh. (2021) *Conceptul de „victimă” în jurisprudența Curții Europene a Dreptului Omului*. Chișinău: Reabilitarea victimelor infracțiunii, 22.10.2021, pp. 168-182.
25. *Sentița Judecătorei Cahul din 21.02.2020. Dosarul nr.1-387/2019 (nr.1-19180133-15-1-12112019)*. [Citat 29.10.2023] Disponibil: https://jch.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8e8c1366-715f-43d0-97d9-d99bb85584d6
26. *Sesizarea nr. 151g din 24.09.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 81, 77 și 315 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova*. [Citat 29.10.2023] Disponibil: https://www.constscourt.md/public/ccdoc/sesizari/151g_2020.09.24.pdf

DEMOCRAȚIA ȘI PARTICIPAREA

DEMOCRACY AND PARTICIPATION

DOI: 10.5281/zenodo.10438728

UDC: 321.7:341.231.14:316

Lucian MARINA

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

lucian.marina@uab.ro

ORCID ID: 0000-0003-2602-0248

Alin Mihai TOMUȘ

alin.tomus@uab.ro

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

ORCID ID: 0000-0002-2026-0921

Abstract: *Democracy, dynamics, and contemporary social changes in relation to it represent a constant and profound concern for contemporary sociology. This is happening in a context where the social universe constantly redefines the variables that construct a viable political system, which we will generically call participatory democracy. In the broadest possible context, we understand democracy as the political system of organizing the state and, implicitly, society, with its most pronounced aspects in relation to the development of contemporary societies and the respect for fundamental human rights. Human society is undoubtedly undergoing a profound transformation in its functionality in relation to democratic processes, with democracy itself being viewed through dimensions that are being reinterpreted in a very complex economic and political context. In this approach, we will try to see democracy as a fundamental human right, as a right that, in its practical sense, carries the meanings that arise from the value of civic and political participation as a valid indicator of the level of political culture within a society. In this context, we will refer to European societies, which are homogeneous in terms of political thinking but diverse in terms of participation in the democratic process in all its aspects.*

Keywords: Democracy, civic and political participation, political socialization, human rights, contemporary sociology.

Rezumat: *Democrația, dinamica și schimbările sociale contemporane în raport cu aceasta, reprezintă pentru sociologia contemporană o preocupare constantă și profundă în contextul în care universul social redefinește constant variabilele care construiesc un sistem politic viabil, pe care îl vom denumi generic, democrație participativă. În contextul cel mai larg cu putință, înțelegem prin democrație, sistemul politic de organizare al statului și al societății implicit, cu valențele cele mai pronunțate în raport cu dezvoltarea societăților contemporane și în raport cu respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Societatea umană trece fără doar și poate printr-*

o transformare profundă a funcționalității sale în raport cu procesele democratice, democrația în sine fiind privită prin intermediul unor dimensiuni care se reinterpretează într-un context economic și politic foarte complicat. În abordarea de față, vom încerca pe cât posibil să privim democrația ca pe un drept fundamental al omului, ca pe un drept care are în sens acțional semnificațiile care decurg din valoarea participării civice și politice drept indicator valid al nivelului de cultură politică a unei societăți. În context, ne vom referi la societățile europene, omogene la nivelul gândirii politice dar diverse la nivelul participării la jocul democratic sub toate aspectele sale.

Cuvinte cheie: Democrație, participare civică și politică, socializare politică, drepturile omului, sociologie contemporană

Introducere

Abordarea de față își propune să prezinte, de o manieră succintă dar riguroasă, noțiunile utilizate în descrierea relației democrație, așa cum se manifestă ea în context european și participare, ca nivel al culturalizării și socializării politice. Evaluarea nivelului de democratizare al unei societăți se face desigur multifactorial, dar între indicatorii utilizați în configurarea unui model de analiză, participarea reprezintă un factor determinant pentru percepția unei societăți în raport direct cu dezvoltarea acesteia.

Noțiuni precum socializarea politică, comportament electoral, partizanat, participare civică și politică permit o înțelegere aplicată asupra democrației ca proces superior de gândire și organizare socială.

Noțiunile pe care le dezbaterem în articolul de față pot fi privite sub aspectul unei duble alcături: 1) percepute sau tratate drept elemente ale unor categorii descriptive și din perspectiva cărora putem analiza societatea, 2) ca elemente cu caracter de noțiune politică, care pot astfel reprezenta obiective politice de îndeplinit în modul de organizare al societății.

În contextul dezbaterii, dintr-o altă perspectivă putem considera ca fiind fundamentale pentru înțelegerea mecanismului social, noțiunile de stat, în cadrul căruia funcționează principiile democrației, piața ca univers născut din raportul dintre cerere și ofertă și desigur societatea, drept cadru general de manifestare al tuturor proceselor care decurg din înțelegerea acestor noțiuni. De principiu utilizăm aceste trei noțiuni, stat, piață și societate ca fiind formele cele mai clare de analizare ale vieții sociale contemporane. Sigur că, în context, valorile democrației autentice, libertatea, echitatea, solidaritatea, incluziunea creează ideea unei societăți echitabile ca deziderat societal și politic, chiar dacă în foarte multe situații această delimitare între sfera societală și politic este de natură artificială, politicul, viziunea politică asupra societății fiind elemente structurale a ceea ce denumim în mod generic societate contemporană. Capacitatea însă de a discuta despre aceste noțiuni pe mai multe paliere teoretice reprezintă un indicator al preocupării filozofiei sociale față de aceste evoluții ale noțiunilor dezbătute.

Statul așa cum îl percepem noi azi, are drept nucleu fundamental raportul între valorile fundamentale și drepturile fundamentale ale cetățenilor păstrate și garantate prin procesele de participare. Participarea civică și politică este văzută în context drept factor de legitimare al unei societăți democratice. Mai exact, în opinia noastră, nivelurile de participare fiind predictorii valizi pentru nivelul de democratizare al unei societăți.

Din punctul de vedere al teoriei economice, procesele de democratizare au fost influențate de către capitalismul orientat către piață. Revenind la stat, acesta garantează valorile și drepturile fundamentale ale cetățenilor, Constituția ca act fundamental fiind cel mai bun exemplu în acest sens. Construcția normativă, care stă la baza lucrurilor despre care vorbim în acest moment demonstrează funcția legitimatoră a statului. Ducând la un alt nivel de înțelegere, discuția ar trebui să se poarte și în sensul experiențelor dezvoltate din punct de vedere istoric la nivelul secolului XX, un secol ale cărui frământări nu ne permit să idealizăm noțiunea de stat. Oricum am privi aceste lucruri, în sens, definitoriu va fi greu să identificăm o definiție unanim acceptată cu privire la noțiunea abstractă de stat contemporan și de altfel nici nu este acesta motorul demersului de față. Pentru a pune lucrurile, în matca lor firească, vom aprecia totuși că „în forma sa cea mai simplă, prin stat se înțelege o comunitate de persoane cu organizarea ei politică, ce are ca premisă existența unui teritoriu, a unui popor titular și a unei puteri de stat. Puterea exercitată de către stat este nemijlocită și cuprinzătoare; toate celelalte sfere politice comunitare sunt subsumate statului, iar puterea lor se deduce din puterea statului (Creifelds, 2011).

Relația democrație-participare

În sensul dezvoltării și înțelegerii relației dintre participare și democrație, vom opera cu o noțiune fundamentală pentru studiile de sociologie politică și anume socializarea politică. Socializarea, la nivelul cel mai larg de percepere al conceptului, este văzută ca un proces continuu, prin care noilor generații de indivizi le sunt transmise/induse valorile, atitudinile și normele specifice societății în care aceste noi generații se vor manifesta de-a lungul timpului. Socializarea este, așadar, privită ca un proces complex de transfer al unor norme și valori care să ne permită în cele din urmă adaptarea la rigorile societății, este pentru „noii veniți” un proces de achiziție a valorilor societale. Fundamental este de apreciat faptul că, socializarea politică, văzută ca proces ce însoțește indivizii de-a lungul întregii vieți. Almond, Powell și Mundt consideră că dintre valorile și atitudinile grupale dobândite prin socializare, o parte importantă sunt de natură politică, credințe și atitudini de identificare precum naționalismul, angajament religios sau ideologic după caz. La un nivel superior stau cunoștințele despre instituțiile politice, diverse forme de atașament, puncte de vedere cu privire la diverse evenimente, politici sau personalități. Conform aceluiași cercetători,

socializarea politică este definită ca fiind „acea parte a procesului de socializare care modelează atitudinile politice.” (Almond, Bingham, Powel, Mundt, 1996)

În esența acest transfer continuu de valori și norme creează la nivel individual ceea ce numim cultura politică a individului, subsumând aici toate formele de raportare la mediul social printr-un set de credințe de ordin politic. Familiarizarea cu elemente socio-culturale diferă de la individ la individ, considerându-se în mod firesc că anumite caracteristici ale personalității individuale pot grăbi, sau încetini acest proces, deosebit de complex, de familiarizare cu o lume în care putem considera că suntem produsul unor concepte politice largi și uneori necunoscute la nivel profund. Socializarea politică este mai mult decât o observație de ordin științific, fiind în esența sa un fapt social care ne însoțește pe parcursul întregii noastre vieți.

În sens practic, sub aspectul unei cronologii necesare în demersul explicării socializării politice, aceasta se manifestă cu precădere în primii ani de viață ai individului atingând punctul maxim al intensității sale la vârsta adolescenței, în proximitatea atingerii vârstei primului vot. În acest context factorii socializării sunt familia pe de o parte și școala pe de altă parte. Măsura influenței familiei în dezvoltarea unei culturi politice este covârșitoare în raport cu orice alt agent al socializării cel puțin din punctul de vedere al teoriilor liberale care pun accent mare pe rolul de formator al părinților în special, lucrarea lui M. Kent Jennings cu titlul „Mame vs. Tați” fiind un exemplu elocvent în acest sens.

Punctul de vedere liberal apreciază că atitudinile politice primare iau naștere în tinerețe, spre deosebire de viziunea radicală, cea care consideră că experiențele vârstei adulte formează și influențează atitudinile politice ale indivizilor. Viziunea marxistă asupra atitudinilor politice trebuie înțeleasă într-un context mai larg decât cel enumerativ, referindu-ne aici la structura proletariatului, cea care, în numele revoluției, găsea în socializarea politică un mod de inducere și păstrare a avantajelor burgheze, fapt menit să sprijine lupta de clasă.

Apoi, socializarea politică în sensul său rafinat a fost o lungă perioadă de timp apanajul unei clase sociale care avea timpul și resursele necesare transferării unor valori care să păstreze într-o oarecare măsură privilegiile pe care marxismul le condamna cu vehemența cunoscută. Teoreticienii radicali consfințesc ideea conform căreia socializarea este un proces complex, sistematic, rezultat direct al unui efort susținut, pe când cei liberali susțin ideea unei spontaneități în raport direct cu experiențele de ordin personal. În acest sens, teoriile radicale văd în socializare, în achiziția valorilor de natură politică de fapt, un mecanism de transfer, strategic planificat de la clasele dominante către cele dominate. Dacă în cadrul teoriilor liberale mijlocul prin care se face socializarea este familia, în cel de-al doilea caz, media devine canalul principal de transmitere a valorilor socio-politice. În acest context, regimurile totalitare aveau să rafineze mijloacele de

propagandă prin inducerea necesității „omului nou cu origini sănătoase”. Dincolo însă de această trimitere la teoriile clasice cu privire la socializarea politică, nu există la nivelul interpretării fenomenului socializării politice un consens care să arate că cineva a înțeles pe deplin mecanismele și resorturile psihologice ale unui astfel de fenomen social. Cu toată această dezordine despre care vorbește în speță sociologul român Andrei Gheorghiuță, avem câteva repere rămase de la doi dintre titanii științelor sociale, Emile Durkheim și Pierre Bourdieu. Primul dintre aceștia definește educația spunând despre aceasta că este „o socializare metodică a tinerei generații”, văzând în aceasta principala și cea mai puternică pârghie de presiune asupra individului, o pârghie dezirabilă totuși ținând cont de natura „barbară” a noilor generații (Parsons, 1951).

Fiind considerată apropiată de teoriile radicale asupra socializării, teoria habitusului elaborată de către Pierre Bourdieu, vorbește despre conceptul de violență simbolică, prin intermediul căreia categoria dominantă își impune normele de conduită, definind astfel la nivel profund nivelul de expectanță la care să se ridice fiecare generație în raport cu societatea în care trăiește. Instituția școlară devine astfel cel mai puternic exponent violenței simbolice promovând un nivel mare de omogenitate din punctul de vedere al valorilor culturale dezirabile într-o societate. Socializarea școlară pe care o impune în literatura de specialitate Pierre Bourdieu generează constructe de gândire explicit politice. În societate se produce o adecvare între pozițiile ocupate de individ în spațiul social și habitus, între structurile sociale și cele mentale (Bădescu, Gheorghiuță).

David Easton și J.Dennis vorbesc despre socializarea politică ca fiind elementul fundamental al persistenței sistemului politic. În viziunea acestora esențială este acțiunea regulilor jocului electoral și a partidelor ca mediatori ai sistemului și mai puțin transmiterea mijlocită de către familie a identității partizane.

Din punctul nostru de vedere, socializarea politică fiind un proces de transfer de valori și credințe politice, este puternic influențată de familie până în proximitatea primului vot, dar mai târziu factorul de socializare relevant este legat de media și de volumul, în special, de informații cu caracter politic care se regăsesc în spațiul social cu caracter de regulă.

Odată stabilite aceste concepte și pentru a le pune în relația cu democrația, ne referim la aprecierea lui Owen, prin care susține că „egalitatea politică a cetățenilor se bazează pe egalitatea statusului lor moral ca indivizi autonomi, capabili să ofere și să schimbe argumente și, prin urmare, să aibe dreptul la exercițiul puterii colective asupra activității lor cetățenești libere, exercițiu justificabil prin argumente sau motivații ce sunt acceptabile pentru ei ca cetățeni” (Owen, 2003). Democrația pe care o înțelegem noi ca fiind funcțională este una în care mecanismele intereselor politice participă la un proces de agregare, în care viziunea societății este de fapt filtrul necesar deciziilor. În acest context,

participarea înseamnă, pe fond, capacitatea mecanismului social de a genera puncte de vedere critice care exced simpla participare politică prin participarea la vot sau și mai specific, prin partizanat. Legitimitatea democratică este în acest sens, pe cale de consecință logică, imaginea în oglindă a participării la decizie a cetățenilor prin toate resorturile de care acesta din urmă beneficiază.

Referindu-se la caracterul instituțional al democrației, Cohen preciza că legitimitatea reiese din deliberările și deciziile membrilor, făcute și exprimate prin intermediul instituțiilor sociale și politice menite să le recunoască autoritatea colectivă (Cohen, 1997). Conform lui Dahl, participarea efectivă semnifică faptul că pe întreaga durată de luare a deciziilor considerate a fi obligatorii, cetățenii trebuie să se bucure de oportunități corespunzătoare și egale de a-și exprima preferințele, privind rezultatul final. (Dahl, 2002). Vom reține totuși, că democrația este analizată prin prisma mai multor modele teoretice și fiecare dintre modelele conceptualizează în mod diferit participarea politică și prin urmare prezumă consecințe diferite ale acesteia (Tătar, 2021).

Concluzii

Înțelegerile convenționale ale democrației se concentrează fie pe reguli instituționale pentru funcționarea cu succes a democrației, fie pe condițiile externe ale democrației. În sens concluziv, democrația și participarea se află în relații de interdependență: participarea adaugă valoare democrației, democrația creează spațiu pentru participare. Cu cât oportunitățile de participare sunt mai bine reprezentate la nivelul cetățeanului, cu atât probabilitatea participării la decizie este mai mare și desigur nivelul de democratizare al societății este mai semnificativ. Participarea este fundamental legată și de agenda politică și administrativă a factorilor de decizie și de importanța ce o acordă problemelor de ordin social, economic, politic, aspectele de ordin politic având probabilitatea cea mai ridicată de a genera interes și participare cu precădere, pentru că acestea privesc interese comunitare mai largi. Participarea este esențială pentru nivelul de democratizare al unei societăți în sensul în care aceasta generează schimbul de idei necesar deliberării de ordin eficient. Contradicțiile care se pot naște dintr-o participare diversă sunt de natură să faciliteze apariția unor decizii care să favorizeze dezvoltarea socială.

Referințe bibliografice:

1. Almond, G., Bingham G., Powell, J., Mundt, R. (1996). *Comparative Politics: A theoretical framework*, Harper Collins Publishers.
2. Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge University Press.
3. Bădescu, C., Gheorghiuță, A. (2001). *Repere ale socializării politice în mediul universitar clujean. Paliere de inserție în viața social-politică*,

<https://webpace.ulbsibiu.ro/andrei.gheorghita/documents/a01.pdf>

4. Cohen, J. (1997). Procedure and Substance in Deliberative Democracy.” In: *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*, ed. James Bohman and William Rehg. Cambridge, MA: MIT Press, pp. 407–437.
5. Creifelds, C. (2011). *Rechtswörterbuch*. Beck.
6. Dahl, G. (2002). Mobility and the Return to Education: Testing a Roy Model with Multiple Markets, In: *Econometrica*, Econometric Society, vol.70 (6).
7. Easton D., Dennis, J. (1969). *Children in the political system. Origins of political legitimacy*. New York: Mc Graw-Hill.
8. Jennings, MK., Langton, P. (1969). *Mothers versus Fathers: The formation of political orientations among young americans*, Chicago Press.
9. Owen, D. (2003). *Democracy*. In: Richard Bellamy and Andrew Mason (Eds.), *Political Concepts*, Manchester University Press.
10. Parsons, T. (1951). *The Social System*, The Free Press, Illinois.
11. Tătar, M. (2021). *Democrație și participare politică*, Presa Universitară Clujeană.

VALORIZAREA MUNCII ÎN CADRUL GENERAȚIILOR

VALUATION OF WORK ACROSS GENERATIONS

DOI: 10.5281/zenodo.10438898

UDC: 331.5:349.2

Valentina CORNEA

Universitatea „Dunărea de Jos” Galați,

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

E-mail: valentina.cornea@ugal.ro

ORCID ID: 0000-0001-6469-1283

Abstract: *By reviewing the literature that addressed the evolution of the working phenomenon, the study synthesizes the meanings and content of work over time. We have analysed the attitudes of four existing generations in the labour market – the Baby Boomers, Generation X and Generation Y and Generation Z. After examining the similarities and differences in how generations value work, we have noticed differences in the attitudes towards work and its existential role.*

Key words: *generation, work, value*

Rezumat: *Prin revizuirea unui corp de literatură care a abordat evoluția fenomenului muncă studiul sintetizează semnificațiile și conținutul muncii de-a lungul vremii. Sunt analizate atitudinile a patru generații existente pe piața muncii - Baby Boomers, Generația X și Generația Y și Generația Z. Examinarea asemănărilor și diferențelor privind modul în care generațiile valorizează munca, arată diferențe privind atitudinile față de muncă și rolul existențial al acesteia.*

Cuvinte cheie: *generație, muncă, valoare*

Introducere

Dezvoltarea umanității și a tehnologiilor a schimbat atât natura și conținutul muncii, cât și atitudinile față de aceasta. Dacă în societățile vânători-culegători munca servea supraviețuirii, odată cu apariția monedei munca a devenit valoare percepută. Există tot mai multe dovezi că natura muncii evoluează odată cu apariția de noi forme, cum ar fi inovația deschisă și crowdsourcing, freelancing și gig economy, inteligența artificială și robotica (Fayard, 2021). Sociologii susțin că fiecare generație formează valori comune și atitudini specifice, diferite de cele ale altor generații. Primele sunt un produs al schimbărilor socio-culturale cheie și al evenimentelor politice care au avut loc în anii critici de dezvoltare pentru acea grupă de vârstă (Mannheim, 1952), cum ar fi războaiele și consecințele războaielor, apariția noilor tehnologii, schimbarea modelelor familiale, recesiunile economice, piața muncii.

Dezbaterile despre evoluția conținutului muncii și atitudinile exprimate de

diferite generații sunt notabile și în continuă creștere. Inevitabil, acestea au încercat să explice atitudinile și comportamentul față de muncă. Intenția acestui studiu este de a sintetiza progresele realizate până acum și le raportează la conceptele și semnificațiile teoretice despre muncă. Argumentul dezvoltat este că munca ar putea continua să ia forme noi nu doar datorită evoluției tehnologiilor, ci și modului în care oamenii se raportează la muncă. Pornesc de la premisa că munca, privită din perspectivă sociologică și prin lentile generaționale, oferă fundament pentru conceptualizarea / reconceptualizarea muncii ca efort și energie depuse pentru realizarea unui scop. Cunoașterea caracteristicilor generațiilor permite actualizarea punctelor forte ale fiecărei generații, motivarea, menținerea și promovarea cooperării între reprezentanții acestora (Hansen et al., 2012). Atitudinile diferitelor generații față de muncă sunt relevante nu doar pentru companiile și organizațiile moderne, în special managerilor și profesioniștilor din domeniul resurselor umane, ci și pentru a fundamenta politici și strategii privind valorificarea eficientă a potențialului uman de o manieră sustenabilă.

Metodologie

Prin revizuirea unui corp de literatură care a abordat evoluția fenomenului muncă sunt sintetizate semnificațiile și conținutul muncii de-a lungul vremii. Imaginea generală despre valoarea muncii pentru patru generații - Baby Boomers, Generația X, Generația Y și Generația Z este realizată în baza dimensiunilor prin care munca poate fi valorizată (Schwartz 2012): starea finală sau modul de conduită dorit, abordarea situațiilor specifice, selecția sau evaluarea comportamentului, a oamenilor și a evenimentelor, ordonarea în raport cu alte valori sau priorități. Fundamentul teoretic al studiului îl reprezintă teoriile lui Mannheim (1952) și Strauss-Howe (1991), potrivit cărora atitudinile generațiilor sunt puternic influențate de evenimente politice, economice, sociale și istorice.

Munca: definire, sens, conținut, semnificație

Aforismul cu rădăcini biblice „Cine nu lucrează, nu mănâncă” și teza materialist-dialectică „Munca l-a creat pe om” sunt probabil cele mai cunoscute expresii despre muncă. În sensul cel mai general, conturat pe fundamente filosofice, munca este activitatea de producere a bunurilor materiale și spirituale. În sens restrâns, în societățile moderne, munca reprezintă activitatea de producere de bunuri și servicii recunoscute social și care reprezintă o sursă de venit pentru cel care o prestează (Zamfir, Vlăsceanu, 1998, pp.372-373).

Pentru sociologi muncă înseamnă îndeplinirea sarcinilor care permit oamenilor să-și câștige existența în mediul în care se află (Watson, 2003, p. 113). Definiția este suficient de simplă, însă este necesar a preciza că noțiunea „a câștiga existența” implică mult mai mult decât a produce suficiente bunuri

materiale pentru a asigura supraviețuirea fizică. Oamenii nu își extrag pur și simplu un trai din mediul în care se află. În multe feluri, munca transformă în mod eficient mediile și, în acest proces, creează pentru mulți un nivel de trai cu mult peste nivelul de subzistență de bază. Munca pe care o fac oamenii devine strâns legată și de concepția lor despre sine. Astfel, prin „a câștiga existența” se face referire simultan atât la aspectele materiale, cât și culturale ale existenței umane. O societate, sau o parte a unei societăți, are cultura sa distinctivă. Pentru americani spre exemplu, a fi ocupat este o normă culturală. A lucra în orice mod, indiferent de utilitatea activității desfășurate, este în mod inerent un lucru mai valoros decât alternativa. Potrivit unor studii, americanii muncesc cu 25 la sută mai mult decât europenii și își iau mult mai puține vacanțe (Malesic, 2017). După standardele chinezești, șomajul, este o încălcare a drepturilor fundamentale ale omului de a trăi decent din propria muncă, onestă (Buzărnescu, 2017).

În doctrina juridică munca este activitate umană conștientă și specifică, manuală și/sau intelectuală, prin care oamenii își utilizează forța de muncă, de regulă, în scopul producerii bunurilor cerute de satisfacerea trebuințelor lor (Ștefănescu, 2015, p. 7).

Economiștii definesc munca că fiind timpul și efortul depuse pentru satisfacerea nevoilor și a dorințelor. James Suzman, antropolog și autorul cărții „O istorie a modului în care ne petrecem timpul” consideră însă că în această definiție sunt omise două aspecte: 1) diferența între muncă și petrecerea timpului liber; 2) diferența între nevoi și dorințe. Adesea singurul lucru care diferențiază munca de petrecerea timpului liber este dacă o activitate desfășurată este plătită sau dacă pentru a o desfășura trebuie de plătit. Un om al cavernelor privește vânarea unui elan drept muncă, pe când vânătorii din lumea civilizată văd vânătoarea ca activitate de agrement palpitantă și adesea foarte scumpă. Același lucru se întâmplă și în cazul artiștilor: pentru un artist comercial, desenatul este muncă, dar pentru milioane de artiști amatori este o plăcere relaxantă; pentru un expert în lobby, cultivarea relațiilor cu persoane cu putere de decizie este muncă, în timp pentru majoritatea oamenilor a lega prietenii este o bucurie. Nevoile și dorințele sunt mai complicat de diferențiat. Suzamn este de părere că există foarte puține lucruri considerate universal drept necesitate - hrană, apă, aer, căldură, companie și siguranță. Necesitățile se îmbină atât de imperceptibil cu dorințele, încât diferențierea este practic imposibilă. Pentru cineva un mic dejun compus dintr-un croissant și o cafea bună este o necesitate, în timp ce pentru alții este un lux. Identificând aceste două limitări, Suzman propune o definiție universală a muncii, una în privința căreia ar fi de acord și vânătorii - culegători, și brokerii în costume, și agricultorii de subzistență, și oricine altcineva: alocarea intenționată de energie sau efort unei sarcini pentru a atinge un obiectiv sau un scop (Suzman, 2020, p. 17).

Varietatea activităților numite „muncă” și aparentele diferențe dintre ele i-

au determinat pe unii filozofi să concluzioneze că munca sfidează orice definiție sau este, în cel mai bun caz, un concept vag în care diferite experiențe au „asemănare de familie” (Muirhead, 2007). Argumentul lui Muirhead privind imposibilitatea de a fi cuprinsă într-o definiție naturală sau fixată ca un element în tabelul periodic, este diviziunea contingentă a muncii din punct de vedere istoric.

Grecii antici spre exemplu, considerau cea mai dezirabilă și singura viață „bună” petrecerea timpului liber. Munca, în sensul aprovizionării cu necesitățile de bază ale vieții, era o activitate degradantă care urma să fie alocată celor mai de jos grupuri din cadrul ordinii sociale și, mai ales, sclavilor. Sclavia a fost dispozitivul social care le-a permis grecilor să-și mențină viziunea asupra muncii ca fiind ceva ce trebuie evitat de o ființă umană completă: ceea ce ființele umane „împărtășeau cu toate celelalte forme de viață animală nu era considerat uman” (Arendt 1959).

Romanii tindeau să urmeze viziunea grecească. Evreii considerau munca ca pe o corvoadă neplăcută care, totuși, putea juca un rol în ispășirea păcatului și restaurarea unui anumit grad de demnitate spirituală.

Creștinismul timpuriu a modificat viziunea relativ extremă a Greciei și a recunoscut că munca ar putea să-l facă pe cineva sănătos și să-l abată de la gândurile și obiceiurile păcătoase. Gânditorii de frunte ai Bisericii Catolice, cum ar fi Aquino, au fost influențați de viziunea greacă, dar a apărut o doctrină care a dat un rol muncii în gândirea creștină. Munca a fost văzută drept penitență care decurge din căderea în păcatul originar. De asemenea, a contribuit la virtutea obediinței, dar nu a fost în niciun caz văzută ca nobilă, răsplătitoare sau satisfăcătoare; „însăși nesfârșitul și plictiseala sa au fost valoroase din punct de vedere spiritual prin faptul că au contribuit la resemnarea creștină” (Watson, 2003, p. 114).

Pentru calviniști munca profesională neobosită este mijloc excelent de dobândire a încrederii în sine și un mod de sporire a gloriei lui Dumnezeu. Din perspectiva eticii protestante, aptitudinile și talentele cuiva sunt privite ca daruri legate nu numai de nevoile sociale, ci și de intenția divină. O persoană localizează o chemare ținând cont de darurile interioare. În același timp, sfârșitul unei chemări este de a sluji binele comun. Prin urmare, darurile interioare ale cuiva trebuie identificate și evaluate în funcție de nevoile sociale. Dovada că cineva ocupă o chemare adecvată este profitul. Divinii puritani sfătuiau că „Dacă Dumnezeu îți arată calea prin care poți obține în mod legal mai mult decât o altă cale (fără rău sufletului tău sau altul), dacă refuzi aceasta și alegi calea mai puțin profitabilă, vei trece pe una dintre sfârșitul chemării tale și refuzi să fii ispravnic al lui Dumnezeu (Muirhead, 2007, p. 111). Tendința de a defini ceea ce este util în termeni a ceea ce este profitabil a instituționalizat profitul ca măsură a aptitudinii și a chemării.

În prima jumătate a secolului XX americanii percepeau munca ca „interes central al vieții”. Un studiu realizat de Nancy Morse și Robert Weiss (1955) a arătat că 80% dintre bărbați erau dispuși să muncească chiar dacă nu ar trebui să facă acest lucru din motive economice. Începând cu anii 1970, studiile asupra populației americane au arătat în mod constant că aproximativ 70 % dintre americani spun că vor continua să muncească. Bărbații sunt mai predispuși decât femeile să spună că ar continua să muncească. (Kalleberg, 2019). Și pentru 70% dintre toți europenii munca reprezintă un aspect esențial al vieții (europeanvaluesstudy.eu).

Pentru chinezi, valoarea muncii este dată de principiile confucianismului - auto-îmbunătățire, contribuție la societate, recompense și stabilitate, deschidere către schimbare, putere și status (Jaw, et al, 2007). Munca grea, rezistența, colectivismul și rețelele personale (guanxi) înseamnă pentru chinezi dedicație și asumarea responsabilității, sârguință și, în general, alinierea valorilor și a obiectivelor (Shi, 2023).

Aceste date susțin ideea potrivit căreia oamenii dau sens muncii în funcție de mediul social în care se află, normele și culturile sociale, nevoi și dispozițiile individuale diferite, precum și oportunitățile de a obține recompense economice și non-economice din locuri de muncă (Kalleberg, and Marsden, 2019).

În pofida porozității noțiunii de muncă, unele progrese în definirea acesteia par posibile, luând în considerare varietatea de moduri în care este organizată munca. Odefiniție cuprinzătoare în acest sens este cea oferită de Shawish (2005), prin care susține că munca este o activitate umană dinamică, structurată și intenționată, bazată pe cunoștințe și perspectivă, precum și pe un efort organizat care are implicații pentru realitatea oamenilor și în viața instituțiilor și organizațiilor. Și mai clarificator este punctul de vedere exprimat de Hannah Arendt (1959), potrivit căreia muncă este un efort intenționat care creează un mijloc pentru un scop. Meritul Hannei Arendt este că distinge trei tipuri de muncă: 1) munca pentru supraviețuire; 2) munca, care creează un produs, o „operă de artă”; și 3) Munca acțiune.

Munca pentru supraviețuire este munca întreprinsă pentru a supraviețui. În această categorie intră spre exemplu spălătul hainelor, sau gătitul, sau mersul la cumpărături. Sunt acțiuni interminabile, în sensul că oricât de mult nu s-ar munci spălând, mergând la cumpărături sau gătind, acestea vor trebui reluate din nou chiar a două zi sau în următoarea săptămână. Este tipul de muncă care întreține viața, munca de sclav, așa cum face un animal, și nu aduce alte roade pe termen lung în afară de supraviețuire. Munca prin care se creează produce valoare dincolo de simpla supraviețuire. Este un efort intenționat care creează un mijloc pentru un scop, culminează cu o lucrare, un rezultat, ceva tangibil, ceva care va dura, ceva ce poate fi transmis generației următoare: biserici, statui, tablouri, cărți, cântece, simfonii etc. Munca „activitate creatoare” înseamnă realizarea a

ceva nou din libertatea de a crea de dragul creației, nu ca răspuns la o necesitate. Acțiunea este, în acest sens, este cel mai înalt tip de activitate umană, o expresie a libertății fundamentale a ființelor umane. Considerațiile Annei Harend permit a face distincția între *lucru* și *muncă*. Atât o persoană, cât și o mașină pot lucra. Însă doar o persoană poate munci. Munca este voluntară și duce la dezvoltare, iar lucrul este o activitate obligatorie sau forțată, scopul fiind un mijloc de supraviețuire. Muncă corespunde producerii sau fabricării unei lumi artificiale de lucruri care vor exista chiar și după ce au fost create. Procesul de muncă și toate procesele care se desfășoară în modul de muncă sunt dominate nu de efortul intenționat al individului și de produsul pe care îl dorește, ci de mișcarea procesului în sine și de ritmul pe care îl impune lucrătorilor (Fayard, 2021, p. 146).

Atitudini și valori privind munca

În prezent, piața globală a muncii este acoperită de patru generații diferite – Baby Boom, generația X și generația Y în creștere rapidă, dar și reprezentanți ai generației Z, care încep să fie prezenți în câteva domenii.

Baby boomer-ii (născuți între 1946 și 1964) intră într-o piață a muncii în deceniile 7 și 9 a secolului XX. Energia și efortul erau consumate în mare parte în cadrul unui ethos organizațional, care le oferea în schimb un loc de muncă. Sunt o generație care a fost forțată să fie competitivă pentru resurse și oportunități (Lancaster & Stillman, 2002). Manifestau loialitate, iar subordonarea se potrivea cu ethosul unei generații care se unise pentru a lupta împotriva fascismului în anii 1940. Boomerii sunt văzuți ca dependenți de muncă, care prețuiesc cariera și caută semnificație în munca lor (Strauss & Howe, 1991). Totodată realizează că muncă începe să devină obstacol în calea realizării de sine, și, încercările de a găsi sens în afara muncii organizate s-a exprimat în simplitatea voluntară, experimentele de viață în comun, aderarea la mișcarea „back to the land”. „Back to the land” este o mișcare inițiată în anii 1960 de rezidenți urbani din SUA, care se mută în mediul rural pentru a practica agricultura de semi-subsistență și a căuta un mod de viață mai simplu. Acești mici agricultori relativ bine educați, mulți cu diplome profesionale, se mută în zonele rurale care prezintă adesea grade ridicate de subdezvoltare – șomaj ridicat și niveluri intense de extracție a resurselor și poluare (Jacob, 1996). În prezent, sunt la apusul unor cariere în muncă, dar încă acoperă o mare parte a pieței muncii, și este numită în continuare o generație de dependenți de muncă (Valickas, Jakštaitė, 2017, p. 110).

Căutând un compromis între dependența de muncă și diminuarea efectelor muncii ca obstacol în calea realizării personale (de sine) și-au dat seama că mesajul despre valoarea muncii pentru copiii lor, așa-numiții millenniali (cei născuți între 1981 și 1996) trebuie să fie altul. Îndemnul pentru aceștia a fost să caute locuri de muncă care le plac. Ipoteza pasiunii, deși contestată, a prins, cel

puțin mediatic valoare simbolică: până în 2000, expresia „urmează-ți pasiunea” apărea tipărită de trei ori mai des decât în anii șaptezeci și optzeci (Newport, 2016).

Cu părinți dedicați muncii, Generația X este reprezentată de copiii care au avut grijă de ei înșiși. Mulți dintre ei recunosc că acest lucru le-a dezvoltat abilități de independență, adaptabilitate și rezistență (Thiefoldt & Scheef, 2004). Revoluționarea televiziunii și a mass media i-a expus mai mult la evenimente mondiale și cultura pop decât generațiile anterioare (Lancaster & Stillman, 2002). Generația X este motivată la locul de muncă de feedback, provocări și oportunități de dezvoltare (Cohen, 2002).

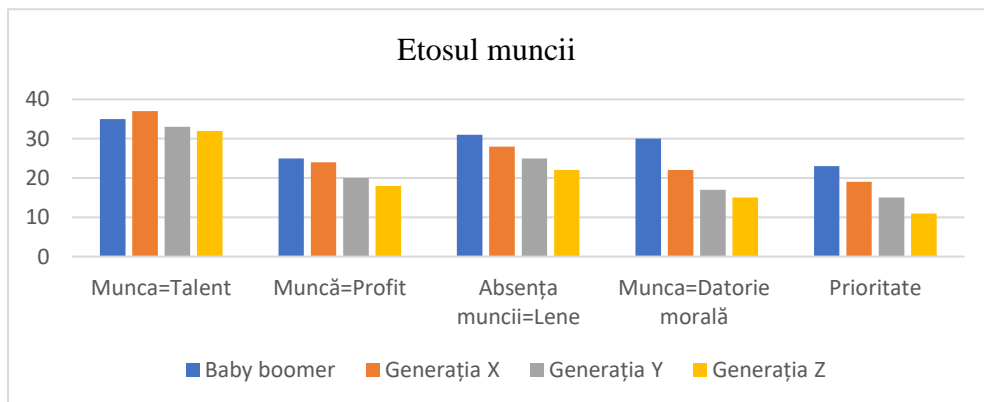
Generația X a intrat în forța de muncă cu o mentalitate deosebită de cea a milenialilor care i-au precedat. Fiind primul grup care a beneficiat din plin de smartphone-uri și rețelele sociale, generația X și-a format o înțelegere a lumii în care granițele dintre digital și real au fost estompate. Pentru această generație, personalul s-a împletit cu economicul (Newport, 2022). Deși ar putea fi considerați cu ușurință pesimiști în ceea ce privește lumea și viitorul lor, atitudinea lor exprimă un sentiment de „carpe diem”. Nu este o atitudine de iresponsabilitate, ci mai degrabă faptul că își asumă responsabilitatea pentru bunăstarea lor de zi cu zi (Marston, 2004).

Y este generația care experimentează costuri mai ridicate pentru educație, locuință și cheltuieli generale de trai decât generațiile anterioare. S-a alăturat forței de muncă la începutul anilor 2000. Generația Y este prima generație care, pentru un timp, nu a văzut cele mai grave efecte ale unei recesiuni. În schimb a văzut efectele restructurărilor corporative. Se mențin la un loc de muncă în jur de trei ani, nu își văd cariera sub forma unei scări – mai degrabă o „rețea de oportunități”. Crescuți într-o eră digitală, generația Y demonstrează o etică puternică a muncii, cunosc tehnologii media și se simt confortabil cu schimbarea. Sunt obișnuiți să abordeze sarcini multiple cu energie egală și se așteaptă să muncească din greu la multe activități diferite și stimulatoare, uneori în același timp. Cu toate acestea, ei caută să dobândească controlul asupra timpului lor. Generația Y nu are simțul loialității organizaționale precum reprezentanții Baby Boomers. În schimb, ei caută persoane cu care să se fidelizeze. Au nevoie și caută locuri de muncă distractive, manifestă atitudini noi față de gen și etnie, văd lumea ca fiind globală și conectată non-stop. Un sondaj Gallup arată că 65% dintre mileniali consideră un echilibru mai mare dintre viața profesională și viața personală și o bunăstare personală mai bună ca fiind „foarte importante” atunci când iau în considerare un nou loc de muncă. Dorința mileniilor de a echilibra viața profesională și viața personală și de bunăstare este aproape la fel de semnificativă ca și dorința lor de a crește salariul sau beneficiile (gallup.com).

Spre deosebire de baby boomers și o parte din generația X milenialii au altă atitudine față de muncă. Daniel David crede că milenialii vor să lucreze mai mult

în grup, să fie supervizați, să își facă prietenii la serviciu. Adaptarea culturii organizaționale la atitudinile față de muncă ale milenialilor îi poate păstra mai mult timp în companie. Sunt generația care nu vin să ofere ceva companiei, ci mai degrabă se întrebă ce le oferă compania. Acest tip de așteptări sunt motivul pentru care migrează dintr-o companie în alta. Munca este asociată cu emanciparea. Dacă salariul oferit permite emanciparea, șansele de a fi dedicat companiei sunt mai mari. Dacă companiile nu oferă suportul convenit sau pe măsura așteptărilor, angajamentul față de organizația respectivă nu va fi foarte mare. Din aceste considerente companiile / organizațiile sunt supuse provocării de a se adapta stilului lor de muncă, diferit față de generația X.

Generația Z este la începutul carierelor de muncă. A crescut într-o lume mult mai diversă decât generațiile anterioare. Analizele Gallup arată că, asemeni milenialilor, pentru generația Z oportunitățile de dezvoltare și „calitatea managerului” sunt extrem de importante într-un loc de muncă. Tinerii angajați își doresc un manager cărui îi pasă de ei ca persoană și care este implicat activ în dezvoltarea carierei lor (gallup.com). Alte studii arată că atât generația Y, cât și generația Z au definit valoarea și flexibilitatea muncii hibride înainte de pandemie. În plus, aceste cohorte apreciază libertatea de a călători mai mult decât un salariu mai mare sau siguranța locului de muncă. Ei caută suficientă autonomie, oferită de instrumentele bazate pe tehnologie pe care sunt obișnuiți să le folosească, pentru a lucra în stilul lor preferat, fie că este singur sau în colaborare (Grous, 2023). În ciuda faptului că și-au câștigat reputația de nemotivați sau nepractici de către generațiile mai în vârstă, mulți din Gen-Z sunt cu siguranță dispuși să muncească din greu pentru securitatea financiară pe care și-o doresc. Un studiu a constatat că 58% dintre lucrătorii din Gen-Z au fost dispuși să lucreze noaptea și în weekend, dacă asta înseamnă să obțină un salariu mai mare (forbes.com).

Sursa: elaborat de autor în baza *Atlas of European Values*, 2020

Studiul Valorilor Europene (Atlas of European Values, 2022) arată caracteristicile etosului muncii pentru diferite generații, pornind de la patru afirmații asupra cărora respondenții au oferit răspunsuri pe o scală Likert: (1) Pentru a-ți dezvolta pe deplin talentele, trebuie să ai un loc de muncă; (2) Este umilitor să primești bani fără a fi nevoit să lucrezi pentru ei; (3) Oamenii care nu lucrează devin leneși; (4) Munca este o datorie față de societate; și (5) Munca ar trebui să fie întotdeauna pe primul loc, chiar dacă înseamnă mai puțin timp liber.

Se poate observa că pentru toate patru generații, cu diferențe minore, munca este percepută ca modalitate de dezvoltare a talentelor. Cele mai mari diferențe se înregistrează pentru valoarea „munca prioritate”.

Discuții și concluzii

Faptul că fiecare dintre generațiile de vârstă, așa cum sunt percepute potrivit modelului W. Strauss și N. Howe (1991) exprimă atitudini și valori comune și specifice este susținut empiric. Există numeroase studii, rezultatele cărora scot în evidență diferențe semnificative în atitudinile și valorile privind munca în rândul generațiilor mai tinere și mai în vârstă. O analiză critică a lui Lyons și Kuron (2014) a ajuns la concluzia că generațiile diferă în ceea ce privește valorile și atitudinile lor de muncă, precum și în ceea ce privește preferințele de conducere și munca în echipă. Generațiile mai tinere par să acorde mai multă importanță recompenselor monetare și petrecerii timpului liber și sunt mai extrovertite, nevrotice și narcisiste. În același timp, acest suport empiric este etichetat ca fiind controversat (Stiglbauer et al, 2022). Parry și Urwin (2011) rezumă că dovezile empirice sunt extrem de inconsecvente: multe studii nu reușesc să găsească diferențe, iar altele contrazic stereotipurile populare, respingându-se ideea oarecum ideea că generațiile diferă în ceea ce privește valorile lor de muncă. Sau, chiar dacă există diferențe semnificative, efectele sunt destul de mici (Cucina et al. 2018). Studii recente surprind, într-adevăr și tendințe de „alinieare generațională” în sensul că anumite diferențe nu mai sunt atât de pronunțate. Generațiile Z și, prezumtiv, Alpha, au un specific local tot mai mic, iar la nivel global, în pofida specificului local, vor fi tot mai unitare (Ilie, 2020). În „Valorile muncii de-a lungul generațiilor: dezvoltarea noii scale a valorilor muncii și examinarea diferențelor generaționale”, un studiu empiric, realizat pe un eșantion reprezentativ pentru populația germană autorii arată că valorile muncii asociate cu dezvoltarea organizațională durabilă sau cu nevoile de bază au fost foarte asemănătoare între generații. Generațiile mai tinere și cele mai în vârstă diferă semnificativ doar în ceea ce privește cât de mult apreciază claritatea, banii, cariera, dezvoltarea, stimularea și relaționarea, toate acestea fiind extrem de plauzibile din perspectiva ciclului de viață (Stiglbauer et al, 2022). Angajarea în companii internaționale, dezangajare politică și ideologică, individualistă, dar și creativă sau responsabilă sunt caracteristici surprinse ale generației Z din

întreaga lume (Ilie, 2020). Preferințele puternice pentru un echilibru mai bun dintre muncă și viață influențează pozitiv decizia de a părăsi organizația pentru atât pentru generația X, cât și pentru generația Y. (Karaivanova, Zinovieva, 2014, p. 186).

Faptul că în cadrul celor patru generații valorificarea talentelor este creditată cel mai mult poate fi considerat un indicator al valorizării muncii-creație și muncii – acțiune. Explic valorizarea acestor două dimensiuni și prin faptul că, începând cu baby boomers, coeficientul de inteligență a crescut în cadrul fiecărei generații, statistic vorbind generația milenialilor fiind considerată cea mai inteligentă. Dar, deși milenialii, au potențial de inteligență mai ridicat decât alte generații, există temeri că acest potențial rămâne neexprimat (David, 2023). Cu certitudine, munca va continua să ia forme noi nu doar datorită evoluției tehnologiilor, ci și modului în care oamenii se raportează la muncă. Presiunea se va accentua și sub presiunea factorilor culturali și un accent mai mare pe valorile intrinseci ale muncii.

Referințe bibliografice:

1. Arend, H. (1959) *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press
2. Buzărnescu Ș. (2017) Originalitatea modelului chinezesc de dezvoltare. *România socială*. Disponibil: <https://www.romaniasociala.ro/originalitatea-modelului-chinezesc-de-dezvoltare/>
3. Cohen, J. (2002). I/Os in the know offer insights on Generation X workers. *Monitor on Psychology*, vol. 33, nr. 2.
4. Cucina, J. M., Byle, K. A., Martin, N. R., Peyton, S. T., and Gast, I. F. (2018). Generational differences in workplace attitudes and job satisfaction: lack of sizable differences across cohorts. *J. Manag. Psychol.* 33, 246–264. doi: 10.1108/JMP-03-2017-0115
5. David, D. (2023) De la "Baby Boomers" la „Generația Z”. Disponibil: <https://www.gandul.ro/actualitate/exclusiv-de-la-baby-boomers-la-generatia-z-daniel-david-tinerii-nu-mai-vor-sa-aiba-sefi-sa-li-se-controleze-comportamentul-vor-recompense-19954065>
6. Fayard, A.-L. (2021). Notes on the Meaning of Work: Labor, Work, and Action in the 21st Century. *Journal of Management Inquiry*, 30(2), 207- 220. <https://doi.org/10.1177/1056492619841705>
7. Gesthuizen, M., Kovarek, D., & Rapp, C. (2019). Extrinsic and Intrinsic Work Values: Findings on Equivalence in Different Cultural Contexts. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 682(1), 60-83. <https://doi.org/10.1177/0002716219829016>
8. Grous, A. (2023) The impact of digitalisation on generations Y and Z. Disponibil: https://eprints.lse.ac.uk/118075/1/businessreview_2023_1_10_the_impact_of_digitalisation_on_generations_y_and_z.pdf

9. Hansen J.-I. C. and Leuty M.E. (2012) Work Values Across Generations. *Journal of Career Assessment*, vol. 20, nr. 34.
10. Ilie, N. (2020) Vârste și generații. Între responsabilitate și conflict. *Revista Cultura*, nr. 611, pp.13-40
11. Jacob, J. C. (1996). The North American Back-to-the-Land Movement. *Community Development Journal*, 31(3), 241–249. <http://www.jstor.org/stable/44257280>
12. Jaw, B., Ling, Y., Yu-Ping Wang, C. and Chang, W. (2007) The impact of culture on Chinese employees' work values, *Personnel Review*, Vol. 36 No. 1, pp. 128-144. <https://doi.org/10.1108/00483480710716759>
13. Kalleberg, A. L. and Peter V. Marsden, P. V. (2019). Work Values in the United States: Age, Period and Generational Differences. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Nr. 682. DOI : 10.1177/0002716218822291
14. Karaivanova, M., Zinovieva, I. (2014) Preferences for Learning and Skill Development at Work: Comparison of Two Generations. *Journal of Education Culture and Society* No. 1, pp. 169-186
15. Lancaster, L. C., & Stillman, D. (2002). When generations collide: Who they are. Why they clash. How to solve the generational puzzle at work. New York, NY: Harper Collins
16. Lyons, S., & Kuron, L. (2014). Generational differences in the workplace: A review of the evidence and directions for future research. *Journal of Organizational Behavior*, 35(Suppl 1), S139–S157. <https://doi.org/10.1002/job.1913>
17. Malesic, J. (2017). Parenting is Not a „Job” and Marriage is Not „Work” *New Republic*, 9. Disponibil: <https://newrepublic.com/article/144254/parenting-not-job-marriage-not-work>
18. Mannheim, K. (1927/28), republished 1952, The problem of generations. In: Paul Kecskemeti (ed.). *Karl Mannheim: Essays* Routledge, pp. 276-322.
19. Marston, C. (2004). Presentation: Four Generations in the Workplace. Salt Lake City, UT: Planned Parenthood Federation of America, Western Region Conference
20. Muirhead, R. (2007) *Just Work*. Harvard University Press.
21. Newport, C. (2016) *So Good They Can't Ignore You*. London: Piatkus
22. Newport, C. (2022) The Year in Quiet Quitting *A new generation discovers that it's hard to balance work with a well-lived life*. Disponibil: <https://www.newyorker.com/culture/2022-in-review/the-year-in-quiet-quieting>
23. Parry, E., and Urwin, P. (2011). Generational differences in work values: a review of theory and evidence. *International Journal of Management Reviews*, no. 13, 79–96. doi: 10.1111/j.1468-2370.2010.00285.x
24. Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
25. Shawish, M., N., (2005) *Human Resources Management*. Third Edition, Sunrise House for Publishing and Distribution, Amman, Jordan.

26. Shi Z, Huang W and Liang Y (2023) Work values and cultural background: a comparative analysis of work values of Chinese and British engineers in the UK. *Front. Psychol.* 14:1144557. doi: 10.3389/fpsyg.2023.1144557
27. Stiglbauer B, Penz M and Batinic B (2022) Work values across generations: Development of the New Work Values Scale (NWVS) and examination of generational differences. *Frontiers in Psychology.* 13:1028072. doi: 10.3389/fpsyg.2022.1028072
28. Strauss W. and Howe N. (1991) *Generations: The history of American's future, 1584-2069*. New York: William Morrow and Company, Inc.
29. Suzman, J. (2021) *Munca. O istorie a modului in care ne petrecem timpul*. București: Editura: Publică.
30. Ștefănescu, I.T. (2015) *Tratat teoretic și practic de drept al muncii*. București: Universul Juridic.
31. Thieffoldt, D., & Scheef, D. (2004). Generation X and the Millennials: What you need to know about mentoring the new generations. *Law Practice Today*. Disponibil: http://www.abanet.org/lpm/lpt/articles/nosearch/mgt08044_print.html
32. Valickas A., Jakštaitė, K. (2017) Different generations' attitudes towards work and management in the business organizations. *Human Resources Management & Ergonomics*, Vol. XI, nr. 1.
33. Watson T. J. (2003) *Sociology, Work and Industry*. This edition, Taylor & Francis, e-Library.
34. Zamfir, C., Vlăsceanu, L. (1998) *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1998.
35. ***Atlas of European Values (2022). Disponibil: <https://europeanvaluesstudy.eu/about-evs/research-topics/work/>
36. ***How Gen-Z Is Bringing A Fresh Perspective To The World Work. Disponibil: <https://www.forbes.com/sites/ashleystahl/2021/05/04/how-gen-z-is-bringing-a-fresh-perspective-to-the-world-of-work/>
37. ***Generation Disconnected: Data on Gen Z in the Workplace. Disponibil: <https://www.gallup.com/workplace/404693/generation-disconnected-data-gen-workplace.aspx>

„CHIULUL” ADOLESCENȚILOR ÎN TIMPUL ORELOR ONLINE DIN PERIOADA PANDEMIEI DE COVID-19

TEENAGERS SKIPPING ONLINE CLASSES DURING THE COVID-19 PANDEMIC

DOI: 10.5281/zenodo.10438918

UDC: 377:6116.9(498)

Bogdan-Nicolae MUCEA

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

E-mail: bogdan.mucea@uab.ro;

ORCID ID: 0000-0001-8380-6226

Abstract: *Changes due to restrictions imposed by the Covid-19 pandemic have significantly affected many areas, and these changes have also targeted the educational field, producing significant effects on the entire teaching-learning-evaluation process. During this period, students and teachers had to adapt to the restrictions and cope with the new measures. In this respect, in many cases, school teaching-learning-evaluation classes have been largely online. Thus, students and teachers faced various challenges, one of which was the students' skipping. This study, conducted in three schools in the Center Development Region, aims to determine the extent to which students skipped using excuses and not actively participating in online classes. The results of the research showed that some of the students, during the whole period when the school was at a distance, skipped more and were less involved in the learning process.*

Keywords: *Truancy, online lessons, students, pandemic of Covid-19, technical school*

Rezumat: *Schimbările cauzate de restricțiile impuse de pandemia de COVID-19 au afectat semnificativ multe domenii, iar aceste schimbări au vizat și domeniul educațional, producând efecte semnificative asupra întregului proces de predare-învățare-evaluare. În această perioadă, elevii și profesorii au trebuit să se adapteze la restricții și să facă față noilor măsuri. În acest sens, în multe cazuri, orele de predare și evaluare au fost în mare parte realizate online. Astfel, elevii și profesorii au întâmpinat diverse provocări, una dintre acestea fiind chiulul elevilor din timpul întâlnirilor. Această cercetare, efectuată în trei școli din Regiunea de Dezvoltare Centru a României, își propune să determine în ce măsură elevii au absentat folosind scuze și nu au participat activ la orele online. Rezultatele cercetării au arătat că unii dintre elevi, pe toată perioada în care școala s-a desfășurat la distanță, au absentat mai mult și s-au implicat mai puțin în procesul de învățare.*

Cuvinte cheie: *Chiul, ore online, elevi, pandemia de Covid-19, liceu tehnologic*

Chiulul la elevi, o scurtă introducere

Absenteismul sau chiulul este definit ca absența nemotivată de la școală și reprezintă o problemă persistentă care afectează elevii din întreaga lume. În această lucrare nu ne propunem o trecere în revistă a literaturii de specialitate privind absenteismul școlar în rândul elevilor, însă prezentăm situația concretă petrecută în perioada pandemiei de Covid-19 în România, în rândul unui lot de elevi proveniți din licee tehnologice. Prin sintetizarea constatărilor rezultate în urma cercetării, această analiză încearcă să facă lumină asupra naturii complexe a chiulului școlar și a implicațiilor acestuia din perioada în care orele se desfășurau online.

Chiulul reprezintă sustragerea nemotivată de la îndeplinirea unei obligații. Chiulul este un termen care se poate aplica atât generic într-un sens larg de înțelegere, cât și specific, în mediul școlar. Chiulul este uneori considerat ca un act natural de evadare care face parte din stadiul dezvoltării unei persoane, în aceste situații conceptul de chiul este asociat cu adolescența (Reid, 2002, 1), însă acest fenomen reprezintă o problemă majoră pentru sistemul educațional (Enea și Dafinoiu, 2009, 185).

În sens restrâns chiulul este recunoscut prin absentarea nejustificată sau nemotivată de la școală. Chiulul cronic face referire la situațiile în care un elev depășește un anumit număr de absențe nemotivate într-o anumită perioadă (Smink și Heilbrunn, 2005; Sutphen, Ford și Flaherty, 2010, 161). Totodată absenteismul poate fi asociat cu încălcarea normelor legislative (Cojocaru și Panczi, 2021, 139), în timp ce chiulul este o formă de comportament mai ușor tolerat de societate (Reid, 2002, 4) fiind o manifestare întâlnită în deosebi în rândul adolescenților (Pavel, 2009, 223).

Considerăm că în societatea școlară românească există o distincție între chiul și absenteism. Chiulul înseamnă lipsa de la ore într-o măsură redusă, adesea doar pentru o oră sau mai multe într-o zi, dar presupune prezența la școală la modul general. Pe de altă parte, absenteismul reprezintă lipsirea nemotivată de la o serie mai extinsă de ore de curs, inclusiv absențe pentru întreaga zi sau chiar perioade mai lungi, săptămâni sau luni consecutive, acțiuni care duc adesea la abandon școlar.

Totodată, absența părinților, fie că discutăm de lipsa de implicare sau de decesul sau divorțul acestora, constituie premisele unor comportamente psihosociale deviate în rândul adolescenților, chiulul, pe lângă alte comportamente deviate este printre cel mai răspândit în rândul adolescenților fără control parental (Bivol, 2016, 8). Pe de altă parte, justificarea elevilor care chiulesc face referire atât la motive interne, cât și la motive externe (Ștrand, 2014, 275).

Absenteismul școlar are efecte și asupra altor colegi de clasă (Gottfried, 2019, 6) având totodată consecințe grave, inclusiv impact negativ asupra

comportamentului tinerilor, cu legături puternice cu delincvența juvenilă, tulburări și dificultăți pe termen lung în viața adultă (Henry și Thornberry, 2010). Studiile arată că doi din trei tineri delincvenți își încep comportamentul criminal în timp ce sunt absenți de la școală. De asemenea, absentismul este asociat cu probleme precum incapacitatea de a se adapta la viața de muncă, izolare socială, sărăcie, depresie, și altele. Chiulul are, de asemenea, efecte negative, inclusiv o probabilitate crescută de a deveni părinte adolescent și de a avea dificultăți în viața adultă, cum ar fi șomajul și lipsa adăpostului. Pe lângă aceste impacturi sociale și personale, absentismul școlar generează și preocupări legale, deoarece încalcă obligațiile părinților de a asigura educația copiilor lor. Din perspectiva educațională, absentismul afectează învățarea și influențează negativ atât elevii cât și profesorii (Reid, 2002, 1-4). Din punct de vedere școlar, s-a stabilit că elevii cu un grad ridicat de absentism sunt mai susceptibili de a necesita activități de recuperare atunci când se întorc la școală (Chen și Stevenson, 1995; Connell, Spencer și Aber, 1994), aspect care nu se petrece în sistemul de învățământ românesc. Din punct de vedere comportamental, s-a stabilit că absentismul îi determină pe elevi să simtă un sentiment mai mare de înstrăinare față de colegi, profesori și față de școală crescând în acest fel frecvența interacțiunilor negative și sociale (Gottfried, 2014; Johnson, 2005). Aceste consecințe academice și comportamentale negative la nivel individual au potențialul de a se răspândi asupra rezultatelor altor elevi (Gottfried, 2019, 6).

Este de dorit ca în societatea actuală responsabilii din domeniul educațional să abordeze problema absentismului, lucrând în comun cu instituțiile care aplică legea, cu agențiile de servicii sociale și cu părinții sau responsabilii legali ai copiilor, pentru a identifica elevii care chiulesc încă de la primele absențe nemotivate de la ore, implicând toate persoanele și instituțiile în prevenirea unui astfel de comportament (Trujillo, 2006, 71). Cu toate acestea nu este suficient ca elevii să fie forțați pur și simplu să meargă la școală, aceștia trebuie să aibă resursele necesare dar și dorința de a reuși. Pe lângă acestea o strategie de combatere a absentismului și de prevenirea a chiulului se bazează pe: implicarea părinților în toate activitățile de prevenire a absentismului, studenții suportă sancțiuni ferme pentru absențe; crearea de stimulente semnificative pentru responsabilitatea părintească astfel încât aceștia să se asigure că elevii merg la școală; derularea de programe continue de prevenire a absentismului în școală, abordând nevoile individuale ale copiilor și elaborând inițiative pentru combaterea cauzelor fundamentale ale chiulului și să se aplice legea și să fie întreprinse măsuri punitive pentru a combate absentismul (Hendricks, Sale, Evans, McKinley și DeLozier Carter, 2010, 174).

Există o nevoie serioasă de a proiecta și implementa inițiative eficiente de prevenire care să ia în considerare cauzele corelate cu chiulul și să găsească mijloace eficiente de a aborda aceste probleme înainte ca elevii să înceapă să abandoneze școala (Henry și Huizinga, 2007, 517).

Contextul studiului

Comportamentele și rutina elevilor din România au fost influențate de contextul pandemiei de Covid-19, deoarece elevii au studiat mai mult online în anii școlari 2019-2020 și 2020-2021, din cauza restricțiilor care au impus suspendarea cursurilor odată cu Instituirea Stării de Urgență în România. Astfel prezența fizică la ore și la stagiile de pregătire practică nu s-au mai realizat, potrivit Art.2 din Hotărârea nr. 6 a Comitetului Național pentru Situații Speciale de Urgență din 9 martie 2020. În acest fel, rutina școlară a elevilor a suferit transformări, elevii fiind nevoiți să se adapteze noilor modalități de desfășurare a activității didactice.

Potrivit aceleași decizii se aprobă suspendarea cursurilor din toate unitățile de învățământ preuniversitar începând cu data de 11 martie 2020 până în data de 22 martie 2020, cu posibilitatea de prelungire în funcție de evoluția situației. Astfel, din acea dată, o perioadă a fost instituită o vacanță forțată, întreruptă abia în 27 aprilie 2020 atunci când cursurile au reînceput, dar în format online. Desfășurându-se în acest fel până la finalul anului școlar, aspect specific pentru toate unitățile de învățământ din România. Putem spune că, începând din 11 martie 2020 și până la finalul anului școlar (2019-2020), elevii nu au mai revenit în bănci și nici nu au participat la stagiile de pregătire practică din școală sau în fabricile partenere (în cazul învățământului dual).

După vacanța de vară, începerea noului an școlar (2020-2021) are loc în 14 septembrie 2020, în România desfășurându-se în conformitate cu trei scenarii: verde (prezența în clasă a tuturor elevilor); galben (scenariu hibrid – în același timp jumătate de clasă în online, iar cealaltă în bănci) și scenariul roșu (toate clasele în online, inclusiv stagiile de pregătire practică). Implementarea acestor scenarii era influențată de rata de infectare cu SARS-CoV-2 din fiecare localitate. De exemplu, una dintre școlile în care a avut loc cercetarea, liceul tehnologic din Alba Iulia, a trecut în scenariul roșu din data de 15 octombrie 2020. Ulterior, în România toate cursurile care impuneau prezența fizică au fost suspendate începând din 9 noiembrie 2020, conform Ordinului de Ministru (5977/09.11.2020) publicat în Monitorul Oficial. Astfel școlile și grădinițele trecând în online indiferent de incidența de infectare din fiecare localitate, pentru început pentru o perioadă de 30 de zile, perioadă care s-a prelungit până la data de 31 mai 2021 când toate clasele au revenit față în față. Excepție făcând anii te studiu terminali (clasa a VIII-a și a XII-a) care revine la prezența fizică, mai devreme, din data de 5 mai 2021.

Chiar dacă și clasele de a XI-a școală profesională sunt considerate clase terminale și susțin la finalul ciclului de pregătire un examen teoretic și practic, acestea nu au reînceput cursurile odată cu clasele a VIII-a și a XII-a. Chiar dacă acest fapt a fost unul neașteptat suntem înclinați să credem că acest lucru nu s-a întâmplat deoarece examinarea pentru absolvenții școlii profesionale nu este

încadrată în categoria examenelor naționale. Cu toate acestea, anul școlar 2020-2021 a fost cel care a suferit cele mai multe schimbări de structură, creându-se astfel, numeroase situații de incertitudine și impredictibilitate generală pentru elevi, profesori și părinți. În acest sens realizarea unui studiu asupra elevilor de liceu și profesională care să arate starea de fapt a perioadei în care orele s-au desfășurat online aduce informații relevante despre respectiva perioadă, deschizând totodată perspective noi de cercetare, scoțând în evidență aspecte mai puțin discutate, dar cunoscute de toată lumea, precum chiulul și ineficiența procesului de predare-învățare-evaluare realizat exclusiv online, la clasele din învățământul preuniversitar.

Aspecte metodologice

În studiul de față conceptul de chiul a fost operaționalizat ca fiind sustragerea elevilor, de la orele sau activitățile desfășurate în întâlnirile online, prin folosirea unor scuze referitoare la rețea și conexiune, atunci când acestea funcționau. Cercetarea are ca obiectiv determinarea măsurii în care elevii au chiulit, în perioada pandemiei, folosind scuze false și neparticipând activ în cadrul orelor online; doar se conectau fără să răspundă, fără să participe la discuții, în cel mai bun caz doar ascultau ora fără niciun fel de intervenție, cu excepția perioadelor în care se realiza prezența. Ipoteza de cercetare formulată vizează dacă frecvența cu care elevii au chiulit în timpul orelor online a influențat măsura în care elevii au realizat sarcinile transmise de profesori în perioada în care orele se desfășurau la distanță.

Menționăm faptul că participarea elevilor la studiu a fost una voluntară, aceștia completând chestionarul distribuit la rugămintea profesorilor sau diriginților, din fiecare școală. Colectarea datelor a avut loc în lunile iunie-iulie 2021 iar cercetarea de față este una de tip exploratorie cantitativă, folosind ca metodă de cercetare ancheta sociologică, iar ca instrument pentru colectarea datelor a fost folosit chestionarul. La ancheta pe bază de chestionar au răspuns elevii din trei licee tehnologice, din clasele a IX-a, a X-a și a XI-a de la liceu și profesională, din Regiunea de Dezvoltare Centru.

Eșantionul ales pentru cercetarea de față este unul de tip neprobabilistic, eșantion de intenționalitate, școlile și respondenții fiind aleși în funcție de posibilitatea cercetătorului și de disponibilitatea elevilor de a răspunde. La acest studiu au participat 526 de elevi din trei licee tehnologice, unul din Alba Iulia (județul Alba), unul din Zărnești (județul Brașov) și unul din Sibiu (județul Sibiu); toate cele trei licee au fost alese din Regiunea de Dezvoltare Centru. Totodată, s-a încercat o reprezentare uniformă privind ponderea chestionarelor aplicate în cele trei școli, astfel din datele validate în județul Alba ponderea elevilor care au răspuns chestionarului este de 35,1%, în județul Brașov este de 30,3%, iar în județul Sibiu este de 34,5%. În următoarea secțiune a lucrării rezultatele sunt prezentate unitar, indiferent de școala în care învață tinerii.

Chestionarul a fost unul auto-aplicat, fiecare elev răspunzând individual și anonim la întrebările din chestionar. Pe lângă alte aspecte acestea au vizat: frecvența în care au folosit scuze referitoare la conexiune atunci când nu aveau chef de oră, frecvența folosirii de scuze referitoare la conexiune atunci când nu au învățat pentru oră, frecvența în care au folosit scuze referitoare la conexiune atunci când aceasta funcționa, frecvența în care au folosit scuze referitoare la conexiune atunci când doreau să doarmă și frecvența folosirii scuzelor referitoare la conexiune atunci când doreau să facă altceva decât ore. Completarea chestionarului de către elevi realizându-se de cele mai multe ori în timpul orelor de curs, elevii absenți primind link-ul chestionarului de la profesori sau colegi prin intermediul rețelelor sociale. Reamintim faptul că deși perioada de colectare a datelor a fost iunie-iulie, elevii liceelor tehnologice încă erau prezenți la școală în acele perioade, deoarece datorită perioadelor de practică din timpul anului școlar, pregătirea teoretică se extinde cu câteva săptămâni după ce restul elevilor intră în vacanță.

Profilul socio-demografic al respondenților

Referitor la sexul elevilor care au răspuns la întrebări, 53% dintre aceștia sunt băieți (279 de persoane), în timp ce 47% sunt fete (reprezentând 247 de persoane). Privind datele anterioare reținem că diferența procentuală între elevii de sex masculin și cei de sex feminin este una mică. Diferențe însă apar între școli, de exemplu în liceul din Alba Iulia ponderea băieților (84,8%) este mai mare decât a fetelor (15,2%), în timp ce în liceul din Sibiu ponderea fetelor (68%) este mai mare decât a băieților (32%). Diferența dintre fete și băieți este cea mai mică în liceul din Zărnești, aici fiind 59,1% fete și 40,9% băieți. Aceste diferențe procentuale sunt influențate de profilul și specializările fiecărui liceu în parte. De exemplu instituția de învățământ din județul Alba are un profil mecanic și electromecanic, cea din județul Brașov este de turism, servicii și mecanică, în timp ce liceul din județul Sibiu are un profil de industrie alimentară; încă pregnante stereotipurile de gen în muncă, acest fapt determină în mare măsură alegerea școlii și în funcție de profilul acesteia, aspect care reiese din datele prezentate.

Din totalul elevilor chestionați, 45,4% sunt înscriși la cursurile liceale de zi, în timp ce 54,6% urmează o formă de învățământ profesional sau profesional dual. Din totalul respondenților, în Alba, 28,1% sunt înscriși la liceu și 71,9% sunt la profesională, în Brașov 41,5% sunt la liceu și 58,5% sunt la profesională, în timp ce în Sibiu 65,7% sunt la liceu și 34,3% sunt la profesională.

Privind distribuția pe clase situația la modul general este următoarea: 43,9% dintre respondenți sunt în clasa a IX-a, 24,5% dintre elevi sunt în clasa a X-a și 31,6% sunt în clasa a XI-a. Au fost aleși să participe la studiu doar reprezentanții acestor trei clase deoarece pentru învățământul profesional ultimul an de studiu este în clasa a XI-a, astfel elevii de clasa a XII-a de liceu nu au fost

chestionați, cu atât mai mult cu cât în momentul desfășurării studiului, aceștia deja absolviseră și nu mai participau la orele de curs.

Prezentând situația pe județe, în Alba, în clasa a IX-a 35,3% dintre respondenți, în clasa a X-a sunt 31,5%, iar în clasa a XI-a 33,2%. În Brașov, ponderea celor aflați în clasa a IX-a și a XI-a este identică (43,4%) în timp ce elevii din clasa a X-a reprezintă 13,2%. Iar în Sibiu, cei mai mulți respondenți sunt în clasa a IX-a (53%), aceștia sunt urmați de cei din clasa a X-a (27,6%) și de cei din clasa a XI-a (19,3%).

Rezultatele studiului

Spre deosebire de perioada în care școala de desfășura față în față, posibilitatea ca elevii să chiulească sau să se sustragă de la activități în timpul orelor online este mai mare, profesorilor fiindu-le mult mai dificil să supravegheze întreaga clasă de elevi de la distanță. Elevii puteau fi conectați în întâlnire, însă absenți în fapt prin folosirea diverselor scuze referitoare la conexiune sau dispozitive, totodată nepornirea camerelor web sau foto în timpul întâlnirilor fiind o practică răspândită în rândul elevilor, în perioada în care orele se țineau online. În acest fel elevii se ascundeau în spatele unor poze, nume sau avatare, iar profesorul nu putea observa comportamentul acestora în timpul orelor online. În acest fel, lipsa de control din partea cadrelor didactice, poate constitui cadrul perfect pentru chiulul de la ore.

Am definit chiulul în această situație ca fiind sustragerea elevilor de liceu sau profesională de la orele sau activitățile desfășurate în întâlnirile online prin folosirea unor scuze referitoare la rețea, conexiune sau dispozitive. În chestionarul aplicat elevilor, chiulul era măsurat prin următoarele întrebări:

- *Ați folosit scuze referitoare la rețea, conexiune sau dispozitive, în momentul în care nu aveți chef de oră?;*

- *Ați folosit scuze referitoare la rețea, conexiune sau dispozitive, în momentul în care nu ați învățat/pregătit pentru oră?;*

- *Ați folosit scuze referitoare la rețea, conexiune sau dispozitive chiar și atunci când acestea funcționau?;*

- *Ați folosit scuze referitoare la rețea, conexiune sau dispozitive atunci când doreați să dormiți?;*

- *Ați folosit scuze referitoare la rețea, conexiune sau dispozitive atunci când doreați să faceți altceva decât ore?.*

Pentru a răspunde acestor întrebări, elevilor li s-a cerut să acorde o notă de la 1 la 7 frecvenței cu care au folosit diverse scuze, unde nota 1 însemna că nu au folosit niciodată astfel de tertipuri, iar nota 7 însemna că folosiseră întotdeauna astfel de scuze, cu scopul de a se sustrage de la orele online. Astfel, chestionarul măsoară doar situațiile în care aceste scuze erau folosite ca modalitate de chiul. În această secțiune a lucrării nu sunt prezentate situațiile în care existau probleme reale cu conexiunea, rețeaua sau dispozitivele

Astfel, la întrebarea: „Ați folosit scuze referitoare la rețea, conexiune sau dispozitive în momentul în care nu aveți chef de oră?” Din totalul răspunsurilor considerate valide, 44,8% au spus că nu au făcut niciodată acest lucru, în timp ce 19,3% au făcut asta foarte rar și 9% au folosit rar scuze când nu aveau chef de oră. Pe de altă parte, pentru 6,3% dintre respondenți folosirea scuzelor a fost în măsură medie, în timp ce 9,2% au folosit scuze des, 3,2% foarte des și 8,2% au folosit întotdeauna scuze referitoare la imposibilitatea de conectare, probleme cu rețeaua sau defecțiuni ale dispozitivelor cu care se conectau, atunci când nu aveau chef de oră. Pe de altă parte s-a dorit observarea frecvenței cu care elevii mințeau cu privire la conexiune, când aceasta funcționa. Astfel, scuza referitoare la imposibilitatea de conectare, chiar și atunci când dispozitivele sau conexiunea era bună, a fost folosită des, foarte des și întotdeauna de 15,9% dintre elevii respondenți. 8% dintre aceștia mințeau cu privire la imposibilitatea de conectare într-o măsură medie, în timp ce 76% dintre elevii chestionați făceau asta rar, foarte rar sau deloc.

Ulterior s-a dorit observarea frecvenței în care elevii au folosit scuze referitoare la problemele întâmpinate cu conexiunea în momentul în care nu se pregătiseră sau nu învățaseră pentru oră. Astfel, 45,6% dintre respondenți nu au folosit astfel de scuze niciodată, 14,6% au folosit astfel de scuze foarte, iar 10,1% rar. La polul opus se situează 7,8% dintre copiii care au mințit întotdeauna că au probleme la conectare atunci când nu se pregătiseră pentru oră, 3,8% făceau acest lucru foarte des, în timp ce 8,7% făceau asta des. Foloseau scuze privind conexiunea, într-o măsură medie, pentru a nu răspunde atunci când nu erau pregătiți sau nu învățaseră, 9,3% dintre elevii respondenți.

Marea provocare pe care o aveau elevii în timpul orelor online a fost cea legată de somn. Astfel, în multe cazuri conectați din camerele lor, sau chiar din pat, cu atât mai mult în zilele ploioase, somnul reprezenta o adevărată tentație care concura cu ora profesorilor. În acest fel s-a dorit observarea frecvenței în care elevii foloseau scuze referitoare la proasta conexiune sau la nefuncționalitatea rețelei sau a dispozitivelor atunci când doreau să doarmă mai mult. Rezultatele în urma chestionării arată că 51,3% dintre elevii chestionați nu au folosit scuze niciodată, 14,3% au făcut asta foarte rar și 6,5% au folosit scuze rar. La polul opus se află 8,9% dintre elevi care făceau întotdeauna acest lucru, 4,2% care făceau asta foarte des și 8,4% care făceau asta des. În măsură medie foloseau scuze pentru a dormi doar 6,5% dintre elevi.

Un ultim aspect referitor la frecvența cu care elevii au chiulit în timpul orelor online a fost legat de momentele în care aceștia doreau să facă altceva decât să asiste la oră, folosind scuze referitoare la conexiune. În acest sens, 46,2% dintre adolescenți spun că nu au făcut niciodată așa ceva, în timp ce 26,4% dintre liceeni au folosit scuze rar (10,9%) și foarte rar (15,5%). De cealaltă parte, 7,3% dintre elevi afirmă că întotdeauna au spus că au probleme cu conexiunea când

doreau să facă altceva decât ore, în timp ce 12,8% au făcut asta des (8,8%) și foarte des (4%). În același timp, 7,4% dintre aceștia au folosit scuze când nu aveau chef de oră într-o măsură medie.

Frecvența chiulului și realizarea sarcinilor transmise

Ipoteza de cercetare enunțată face referire la frecvența cu care elevii au chiulit în timpul orelor online ca influență a măsura în care aceștia au realizat sarcinile transmise de profesori în perioada în care școala se desfășura la distanță. În acest caz variabila independentă este frecvența chiulului din timpul orelor online, prin folosirea de scuze referitoare la conexiune, rețea sau dispozitive; iar variabila dependentă este reprezentată de măsura în care elevii au realizat sarcinile transmise de profesori în timpul întâlnirilor online.

Realizarea sarcinilor este măsurată printr-un singur indicator iar rezultatele procentuale în urma analizei datelor arată că cei mai mulți dintre liceeni, 64,8% dintre aceștia, și-au îndeplinit îndatoririle transmise online de către cadrele didactice. Astfel, din acest procent, 19,2% au declarat că au realizat întotdeauna sarcinile transmise, 25,7% și-au îndeplinit îndatoririle foarte des, și 19,9% au realizat des cerințele profesorilor. La polul opus se situează, într-o pondere mult mai scăzută, 16,9% dintre cei chestionați, elevii care nu au realizat sarcinile transmise de către profesori în întâlnirile online. Astfel, 9,4% și-au îndeplinit rar îndatoririle, 4,8% au făcut asta foarte rar, în timp ce 2,7% dintre elevi nu au respectat niciodată sarcinile transmise de cadrele didactice în perioada în care școala se desfășura online. Într-un procent de 18,4% elevii chestionați au spus că au realizat cerințele profesorilor din timpul orelor online într-o măsură medie.

Variabila independentă este construită din cinci indici, care împreună măsoară nivelul de chiul al elevilor în timpul orelor la distanță prin folosirea diverselor scuze referitoare la rețea, conexiune sau funcționarea dispozitivelor. Totodată cumulând cei cinci itemi a fost construită o variabilă nouă. Pentru analiza de itemi în sprijinul consistenței interne și fidelității acestora a fost calculat coeficientul Cronbach alfa care a fost utilizat ca indicator al preciziei de măsurare a noii variabile. Rezultatul coeficientului Cronbach alfa pentru cei cinci indici este de 0,918, acesta este foarte aproape de 1, astfel variabila nouă are consistență internă pentru indicii care o compun. În această variabilă respondenții au fost grupați în două categorii, cei care acordaseră note de unu, doi sau trei pentru fiecare item în parte, aceștia au fost grupați în categoria celor care nu au chiulit, în timp ce elevii care au acordat note de cinci, șase și șapte pentru fiecare item, au fost puși în categoria celor care au chiulit. Respondenții care au ales varianta de mijloc au fost excluși din această analiză.¹

¹ Chiar dacă din punct de vedere metodologic, această decizie nu este corectă în totalitate, clasificarea răspunsurilor în cele două categorii aduce unele informații relevante pentru studiul de față. Viitoarele articole publicate pe această temă vor beneficia de o perspectivă de analiză diferită, în care respondenții care au ales varianta de mijloc vor fi incluși în analiză.

Pentru validarea ipotezei, răspunsurile aferente variabilei dependente au fost grupate în două secțiuni; primul grup de elevi a fost reprezentat de cei care nu au îndeplinit sarcinile transmise doar rar, foarte rar sau deloc, în timp ce grupul al doilea a fost alcătuit din liceenii care au îndeplinit cerințele transmise des, foarte des sau întotdeauna. Astfel a fost construită o nouă variabilă în SPSS în care au fost grupați dihotomic pe de-o parte cei care realizau sarcinile întotdeauna sau făceau acest lucru des sau foarte des, iar pe de altă parte cei care nu făceau acest lucru sau îl făceau numai rar sau foarte rar. Procentul aferent respondenților care au ales varianta de mijloc fiind de 18,4%.

Pentru analiza relației de cauzalitate, dintre cele două variabile a fost folosit coeficientul de corelație Pearson, care are o valoare de -0,212 din care rezultă că asocierea este negativă și semnificativă (Sig. = ,000), astfel încât, realizarea sarcinilor transmise este influențată de chiul.

Ulterior, pentru o analiză mai amănunțită, am folosit testul t, pentru variabilele nou construite, dar și pentru fiecare item a variabilei independente. Astfel, pe măsură ce elevii chiuleau mai frecvent, scădea gradul în care aceștia îndeplineau sarcinile transmise de profesori, rezultatul testului t fiind de 4,101, iar asocierea dintre variabile fiind semnificativă, sig. = 0,000, diferența între cele două grupuri fiind de 0,180 pentru notarea scalei nominale. Media aferentă celor care nu au chiulit fiind de 1,86, abaterea standard este de 0,352; iar media celor care au chiulit este de 1,68 la o abatere standard de 0,47. Prin urmare, cei care nu chiuleau au realizat mai frecvent sarcinile atribuite de profesori decât cei care obișnuiau să chiulească; asocierea fiind semnificativă între variabila dependentă și toți cei cinci itemi ai variabilei independente. Astfel, în momentul în care elevii nu participau la oră, nici nu îndeplineau sarcinile transmise de către profesori. În același timp pe măsură ce participarea la oră era una mai activă, crește gradul realizării sarcinilor realizate și finalizate conform cerințelor venite din partea profesorilor.

Concluzii

Este interesant de observat în ce fel s-a modificat, comparativ cu prezența fizică la școală, măsura în care elevii au chiulit în timpul orelor online. În urma analizei datelor s-a observat că respectarea și îndeplinirea sarcinilor transmise de către profesori în timpul orelor online a fost influențată de frecvența cu care elevii chiuleau de la ore prin folosirea de scuze referitoare la rețea, conexiune sau nefuncționarea dispozitivelor cu ajutorul cărora se conectau. Prin urmare, cei care chiuleau mai mult, realizau mult mai puțin sau chiar deloc, sarcinile pe care le primeau de la dascăli.

Totodată, chiar dacă cei mai mulți dintre elevii respondenți au spus că au realizat sarcinile transmise de către profesori în momentul în care școala se

desfășura la distanță, au existat și elevi care au făcut acest lucru mai rar sau chiar deloc. În acest caz, după cum se observă în urma cercetării, chiar dacă ponderea celor care recunosc acest fapt nu este una covârșitoare, lacunele acumulate în cei doi ani în care școala s-a desfășurat online, cumulat cu lipsa de interes și de implicare a elevilor sau familiei acestora (sau tutorilor), lasă urme adânci asupra cunoștințelor elevilor. Rezultatele obținute la examenele naționale de elevii generațiilor care au studiat online chiar înainte de aceste examene pot reprezenta indicatori relevanți pentru demonstrarea acestui fapt. Totodată, aceasta fiind una dintre direcțiile de cercetare viitoare.

O limită a prezentei cercetări este dată de lipsa unor informații cu privire la chiulul elevilor în perioada de dinainte de pandemie, aspect observabil prin prisma absențelor realizate prin chiul și nu prin absenteism. Totodată, elevii nu au fost întrebați dacă în perioada în care școala se desfășura față în față, chiuleau la fel de mult ca în momentul în care orele au fost realizate la distanță. Cu toate acestea diferența dintre chiulul din online și cel de la școală (cu prezență fizică) este una semnificativă. Exact cum a fost prezentat pe parcursul studiului, în timpul orelor online, elevilor le era mult mai facil să se sustragă de la ore, controlul profesorilor fiind unul de la distanță, deci mult mai dificil de realizat.

Referințe bibliografice:

1. Bivol, A. (2016). Determinantele psihosociale ale comportamentului deviant la minori. *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe socioumane, Ediția a XVI-a, nr. 2, Chișinău, 8-12.*
2. Chen, C., și Stevenson, H. W. (1995). Motivation and mathematics achievement: A comparative study of Asian-American, Caucasian, and East Asian high school students. *Child Development, 66, 1215-1234.*
3. Cojocaru, A. și Panczi, V. (2021). Cauzele devianței comportamentale la Adolescenți. *Vector European, 1, 139-150.*
4. Connell, J. P., Spencer, M. B., și Aber, J. L. (1994). Educational risk and resilience in African-American youth: Context, self, action, and outcomes in school. *Child Development, 65, 493-506.*
5. Enea, V. și Dafinoiu, I. (2009). Motivational/solution-focused intervention for reducing school truancy among adolescents. *Journal of Evidence-Based Psychotherapies, 9(2), 185-198.*
6. Gottfried, M. A. (2019). Chronic absenteeism in the classroom context: Effects on achievement. *Urban Education, 54(1), 3-34.*
7. Gottfried, M. A. (2014). Peer effects in urban schools: Assessing the impact of classroom composition on student achievement. *Educational Policy, 28, 607-647.*
8. Hendricks, M.A., Sale, E.W., Evans, C.J., McKinley, L., și DeLozier Carter, S. (2010). Evaluation of a truancy court intervention in four middle schools.

Psychology in the Schools, 47(2), 173-183.

9. Henry, K.L. și Huizinga, D.H. (2007). School-related risk and protective factors associated with truancy among urban youth placed at risk. *The journal of primary prevention*, 28(6), 505-519.
10. Henry, K. L., și Thornberry, T. P. (2010). Truancy and escalation of substance use during adolescence. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 71(1), 115-124.
11. Johnson, G. M. (2005). Student alienation, academic achievement, and WebCT use. *Educational Technology & Society*, 8, 179-189.
12. Pavel, D. (2009). Comunicarea în grupul de adolescenți. *Annals of Spiru Haret University, Journalism Studies*, 10(1), 217-225.
13. Reid, K. (2002). *Truancy and schools*. Routledge.
14. Smink, J. și Heilbrunn, J.Z. (2005). Legal and economic implications of truancy. Accesat în data de 12 iulie 2022 de la: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED491290.pdf>
15. Strand, A.S.M. (2014). 'School–no thanks–it ain't my thing': accounts for truancy. Students' perspectives on their truancy and school lives. *International Journal of Adolescence and Youth*, 19(2), 262-277.
16. Sutphen, R.D., Ford, J.P. și Flaherty, C. (2010). Truancy interventions: A review of the research literature. *Research on social work practice*, 20(2), 161-171.
17. Trujillo, L.A. (2006). School truancy: A case study of a successful truancy reduction model in the public schools. *UC Davis Journal of Juvenile Law & Policy*, 10(1), 69-95.
18. *** Hotărârea nr. 6 din 09.03.2020 privind aprobarea unor măsuri suplimentare de combatere a noului Coronavirus, Guvernul României – Comitetul Național Pentru Situații Speciale de Urgență
19. *** Ordinului de Ministru Nr. 5977 din 09.11.2020 privind suspendarea aplicării unor prevederi ale Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar, aprobat prin Ordinul ministrului educației și cercetării nr. 5.447/2020.

AVANTAJELE ȘI LIMITĂRILE FOLOSIRII METODEI BIBLIOMETRICE ÎN ANALIZA TEZELOR DE DOCTORAT

ADVANTAGES AND LIMITATIONS OF USING THE BIBLIOMETRIC METHOD IN THE ANALYSIS OF PHD THESES

DOI: 10.5281/zenodo.10438953

UDC: 002.2(478)(083.41):004: 378.046.4

Valentina DONICI

Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: donici.valentina@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3239-0472

Abstract: *Bibliometric analysis is an important working tool through which the quantitative indicators of scientific works are established. Bibliometrics aims to measure and quantify scientific works by means of mathematical calculation methods and the generation of statistical data. Scientific works include PhD theses, which are classified according to specific parameters and indicators. Our research was based on the analysis of the specialized literature of authors from different countries who approached the bibliometric analysis for the study of PhD theses and the establishment of various peculiarities of this process. At the same time, after the analysis of the specialized literature, we tried to implement the bibliometric method for the research of some aspects of the PhD theses from the Republic of Moldova. Despite all the limitations of using bibliometric analysis in the research of PhD theses, we consider it to be a useful tool for establishing and drawing conclusions regarding the particularities and trends of the process of supporting PhD theses.*

Keywords: *bibliometrics, databases, bibliometric indicators, PhD theses, scientific publications*

Rezumat: *Analiza bibliometrică este un instrument important de lucru prin intermediul căreia sunt stabiliți indicatorii cantitativi ale lucrărilor științifice. Bibliometria are drept scop măsurarea și cuantificarea lucrărilor științifice prin intermediul metodelor matematice de calcul și generarea unor date statistice. Printre lucrările științifice se numără tezele de doctorat, care se clasifică după parametri și indicatori specifici. Cercetarea noastră s-a bazat pe analiza literaturii de specialitate a autorilor din diferite țări care au abordat analiza bibliometrică pentru studiul tezelor de doctorat și stabilirea diferitor particularități ale acestui proces. Totodată, după analiza literaturii de specialitate, am încercat să punem în aplicare metoda bibliometrică pentru cercetarea unor aspecte ale tezelor de doctorat din Republica Moldova. Cu toate limitele utilizării analizei bibliometrice în cercetarea tezelor de doctorat, considerăm că aceasta reprezintă un instrument util pentru stabilirea și trasarea concluziilor cu privire la particularități și tendințele procesului de susținere a tezelor de doctorat.*

Cuvinte cheie: *bibliometrie, baze de date, indicatori bibliometrici, teza de doctorat, publicații științifice*

Introducere

Teza de doctorat reprezintă rezultatul final al studiilor superioare de doctorat, ciclul III. Doctoratul este considerat a fi esențial pentru dezvoltarea învățământului superior, în care universitățile sunt actorii cheie în desfășurarea responsabilității majoră de a modela buni cercetători în diferite etape ale vieții și carierii lor. În același timp, sistemul educațional constituie unul dintre pilonii de bază ai unui stat, fără de care acesta nu poate să își îndeplinească funcțiile și rolurile sale pentru cetățenii săi. Astfel doctoratul reprezintă din ce în ce mai important în lumea modernă. Activitatea de doctorat reprezintă un element cheie și în dezvoltarea Uniunii Europene, determinat de faptul că acest ciclu al învățământului superior reprezintă o sursă primară de noi cunoștințe, care sunt cruciale pentru dezvoltarea unei societăți prospere și dezvoltate.

Universitățile investesc substanțial în desfășurarea de cercetări, inclusiv în cercetările doctorale. S-a constatat, de asemenea, că numărul de doctoranzi care finalizează tezele de doctorat a crescut rapid, în întreaga lume, în ultimii ani. Acest lucru se datorează și faptului că rolul acestor studii pentru dezvoltarea personală și profesională este foarte benefic; înveți și descoperi ceva nou, realizezi ceva semnificativ, îți îmbunătățești viața personală și profesională etc. Impactul social de care beneficiază cei care finalizează astfel de studii poate fi înțeles în trei moduri: dezvoltarea abilităților sociale; accesarea rețelilor profesionale și construirea unor relații personale; recunoașterea din partea societății.

Obținerea titlului științific în urma absolvirii doctoratului confirmă performanță individuală, într-un anumit domeniu, contribuie, într-un mod original, creativ, la cercetarea avansată, contribuie la progres, la dezvoltarea de idei, proiecte, tehnologii, cu aplicabilitate națională sau internațională, la promovarea interdisciplinarității și transdisciplinarității.

Teza de doctorat este o lucrare științifică originală elaborată de către un student-doctorand în cadrul studiilor universitare de doctorat. Pentru a obține un rezultat valoros, de calitate și unic în demersul științific propus, în procesul de elaborare a tezei de doctorat, studentul-doctorand trebuie să pună accentul pe originalitatea lucrării științifice. Doctoratul nu este un simplu ciclu de învățământ, ci o îmbinare a învățământului cu cercetarea, ultima având o importanță deosebită. Deseori doctoranzii sunt unii din cei mai importanți promotori ai progresului științific și a descoperirilor științifice, iar rezultatele obținute reflectă evoluția cercetării științifice la nivel național și internațional.

Astfel, este important să analizăm cum evoluează studiile doctorale și tezele de doctorat ca rezultat final. Tezele de doctorat, fiind lucrări științifice, am presupus că ele pot fi analizate și prin metodele bibliometrice. Reieșind din cele menționate, scopul articolului a fost de a examina cum pot fi utilizate metodele bibliometrice la analiza tezelor de doctorat din Republica Moldova.

Metodologia cercetării

La baza cercetării a stat analiza literaturii de specialitate în care se abordează subiectul utilizării metodelor bibliometrice în vederea analizei tezelor de doctorat. Astfel, au fost stabilite principalele metode bibliometrice utilizate și principalii indicatori folosiți de alți cercetători pentru a stabilit particularități și tendințe în susținerea tezelor de doctorat.

Totodată, pentru a putea vedea posibilitatea utilizării acestora pentru tezele din Republica Moldova, s-au încercat unele analize cantitative cu datele disponibile. În acest scop, au fost utilizate următoarele surse de informații:

- Tezele de doctorat, disponibile pe site-ul CNAA (<http://www.cnaa.md/theses/>) și Registrul titlurilor/gradelor de doctor conferite în anii 1993-2022 disponibile pe site-ul ANACEC (<https://anacec.md/ro/content/titluri-%C8%99tiin%C8%9Bifice>), pentru extragerea diferitor informații cu privire la tezele de doctorat susținute în Republica Moldova;
- Lista bazelor de date acceptate de către Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare pentru publicarea rezultatelor în vederea confirmării titlurilor științifice, publicate pe site-ul ANACEC (<https://anacec.md/files/Lista-baze-date-27.12.2019.pdf>);
- Alte registre interne, completate de angajații ANACEC în procesul de lucru.

Rezultate și discuții

Metode bibliometrice de analiză

Analiza bibliometrică este un instrument valoros de lucru prin intermediul căreia sunt stabiliți indicatorii cantitativi ale lucrărilor științifice. Esența noțiunii de bibliometrie și-a făcut apariția încă din perioada antică când manuscrisele erau păstrate în biblioteci, după anumite criterii de măsurare. Totuși, în literatura de specialitate nu se identificată cu certitudine data apariției noțiunii de bibliometrie. Odată cu creșterea numărului de lucrări științifice a survenit necesitatea clasificării și măsurării acestora, fenomen ce se conturează începând cu secolul XIX-lea și care duce la apariția noțiunii de „bibliometrie”.

Astfel, în literatura de specialitate se consideră că primul autor care pune pe foaie noțiunea de bibliometrie este Paul Otlet, care în anul 1934 definește bibliometria ca „*măsurarea tuturor aspectelor legate de publicarea și lectura de cărți și documente*” (Otlet, 1934).

Termenul de bibliometrie este adesea utilizat în același context cu termenul de scientometrie. Deseori aceste două noțiuni sunt confundate și interpretate ca fiind similare. Acest fenomen se datorează faptului că descrierile și conceptele teoretice cu privire la aceste două noțiuni practice au fost introduce în comunitatea științifică simultan, în anul 1969. În această perioadă, Alan Pritchard a explicat noțiunea și conceputul de bibliometrie ca „*aplicarea metodelor*

matematice și statistice la cărți și alte medii de comunicare”, iar autorii de origine rusă V.V. Nalimov (Владимир В. Налимов) și Z.M. Mulchenko (Зинаида М. Мульченко) au pus bazele conceptului de scientometrie definind termenul ca „*aplicarea tuturor metodelor cantitative care se ocupă de analiza științivă a unui proces informațional*” (Glanze, 2003, pp.6). Noțiunile de bibliometrie și scientometrie sunt similare, dar în esență bibliometria este percepută că o parte a scientometriei din motiv că una oferă date cantitative privind lucrările științifice, iar cealaltă analizează știința per ansamblu. Interesant este faptul că toate analizele efectuate prin utilizarea acestor metode oferă date statistice și nicidecum nu oferă informații despre calitatea lucrărilor științifice. Cantitatea și calitatea sunt doi parametri ce necesită analiza separat, dar care doar împreună oferă informația exactă privind starea științei sub diferite aspecte precum cele: sociale, economice, politice etc.

Este de menționat faptul că abordarea conceptuală a lui Nalimov și Mulchenko caracterizează scientometria ca o disciplină științifică care analizează știința ca un proces informațional cu posibilitatea de a utiliza metode cantitative (Nalimov V., Mulchenko Z., 1969, pp.9) și a extrage date exacte privind evoluția și progresul acesteia. Astfel, ținând cont că bibliometria este parte a scientometriei putem afirma cu certitudine că prin utilizarea metodelor cantitative de cercetare a lucrărilor științifice vor fi obținute informații valoroase privind dezvoltarea unui domeniu științific de cercetare, se va determina influența autorilor asupra unui domeniu prin prisma lucrărilor elaborate, precum și tendințele și direcțiile viitoare ale cercetării.

Analiza bibliometrică presupune examinarea fluxurilor de documente identificate după anumite criterii, care ulterior sunt expuse analizei prin intermediul o metodelor statistice și matematice pentru studierea și cuantificarea caracteristicile producției științifice, distribuție și utilizate în mediul academic și științific. Bibliometria este axată în special pe analiza datelor bibliografice, dar și pe studierea metadatelor asociate, bazate pe informația cu privire la citarea lucrării, indicii de impact, scorul internațional a revistelor în care lucrarea este publicată, precum și alte metode matematice relevante utilizate pentru extragerea informației cantitative.

Scopul principal al bibliometriei este să ofere o perspectivă obiectivă și cantitativă asupra aspectelor legate de producția științifică și impactul acesteia. Prin analiza bibliometrică, cercetătorii pot evalua productivitatea autorilor, recunoașterea publicațiilor, influența lucrărilor în comunitatea științifică, evoluția domeniilor de cercetare și altele aspecte privind lucrările științifice.

Autoarea Nelly Țurcan consideră că metoda bibliometrică „*vizează un studiu cuprinzător al fluxurilor documentare prin identificarea legităților de dezvoltare ale acestora, a caracteristicilor compoziționale și a structurii. Studiile bibliometrice fac posibilă sintetizarea informațiilor conținute într-un flux*

documentar, precum și a informațiilor absente în textele documentelor” (Țurcan, 2021, pp. 247).

Pentru analizele bibliometrice se utilizează informații care se conțin de obicei în bazele de date ale publicațiilor științifice. Pe plan internațional cele mai importante baze de date utilizate în scopuri bibliometrice sunt Web of Science (<https://mjl.clarivate.com/home>) și Scopus (<https://www.scopus.com>), iar în Republica Moldova - Instrumentului Bibliometric Național (IBN - <https://ibn.idsi.md/>). Însă bazele de date generale ale publicațiilor de obicei nu conțin teze de doctorat.

Având în vedere că tezele de doctorat constituie o parte importantă a informației științifice, treptat au apărut inițiative, în mai multe țări și la nivel internațional, de dezvoltare a mecanismului pentru controlul bibliografic al acestora, prin intermediul unor baze de date. Iată câteva exemple: Dissertation Abstracts International, Dissertation Abstracts Pro Quest Digital Dissertations (toate sunt de la Pro Quest / UMI), Index to Theses (ASLIB), The BRITS Index (British Library), American Doctoral Dissertations și Comprehensive Dissertation Index (SUA), Union List of Higher Degree Theses (Australian University Libraries), TESEO și Catalogul Tezelor din Spania (Spania), TESIUNAM (Mexic), SITE-Theses System (Brazilia), DATD (Africa), SUDOC (Franța), TESI ONLINE (Italia), Die Deutsche Bibliothek Online Catalogue (Germania), Dissertation Data Bank (Austria), TESIS EUROPEAS SOBRE (America Latină), Catalogue of Norwegian Libraries (Norvegia).

Dezvoltarea tehnologiilor informaționale a dus la dezvoltarea conceptului de teze și disertații electronice (ETD) și la crearea bazelor de date electronice a tezelor în toată lumea. Bibliotecile digitale de teze și disertații electronice oferă cercetătorilor oportunități foarte mari de analize bibliometrice.

Cercetătorii din domeniu utilizează o serie de elemente de analiză bibliometrică printre care se numără:

1. *Indexul Hirsch (h-index)*: este un indicator numeric utilizat pentru a măsura atât productivitatea, cât și impactul lucrărilor unui autor. De obicei se calculează automat de bazele de date. Acest indicator se utilizează în special pentru articolele științifice publicate;
2. *Factorul de impact al revistei (Journal Impact Factor)*: este o măsură a frecvenței cu care articolele dintr-o revistă sunt citate într-un anumit interval de timp. Aceasta oferă o indicație a prestigiului și vizibilității revistei în comunitatea științifică;
3. *Analiza citărilor*: se concentrează în mare parte pe numărul de citări primite de o lucrare. Se consideră că o lucrare cu mai multe citări are un impact mai mare în comunitatea științifică;
4. *Analiza co-citărilor*: presupune identificarea lucrărilor care sunt citate

împreună de către alte lucrări, dezvăluind astfel legături semnificative între diferite lucrări și autori;

5. *Analiza cuvintelor cheie*: prin analiza cuvintelor cheie folosite în lucrări, se pot identifica tendințe și evoluții în domeniul de cercetare;
6. *Analiza de conținut a documentelor științifice*: presupune identificare elementelor similare din anumite lucrări și efectuare unor tangențe și concluzii privind direcția cercetării ;
7. *Analiza periodicității*: prevede analiza lucrărilor științifice dintr-o anumită perioadă;
8. *Analiza instituțională*: implică urmărirea și analizarea producției științifice a diferitelor instituții de cercetare sau universități. (Prichard, 1981, pp.4-7), (Glanzel, 2003, pp.15)

Tezele de doctorat își au specificul său față de alte tipuri de lucrări științifice. Ele au statut de manuscris, deseori reprezintă o sinteză a publicațiilor științifice anterioare ale autorului, au alte mecanisme de validare a calității conținutului. De ex., sistemul de citări nu este dezvoltat pentru colecțiile electronice ale tezelor de doctorat. În aceste condiții, este evident că și indicatorii bibliometrici utilizați la analiza tezelor de doctorat se vor deosebi de cei pentru analiza articolelor publicate în reviste sau în culegerile conferințelor.

În același timp, pentru a analiza producția științifică nu este suficient examinarea câtorva lucrări științifice sau a unui volum mare de date extrase aleatoriu din diferite domenii, ci este nevoie de identificat eșantionul exact de cercetare, adică un set de lucrări științifice ce reflectă anumite caracteristici specifice (în cazul nostru tezele de doctorat), dar și să structurăm datele astfel încât ele să ne furnizeze informații utile, ținând seama de scopul cercetării noastre. În aceste condiții pentru a obține date relevante pentru analiza tezelor de doctorat, informațiile vor fi sistematizate după anumiți parametri:

- Domeniul de cercetare;
- Anul conferirii/ confirmării lucrării;
- Date despre autori (nume/prenume, sex, vârsta, studiile, ocupația etc.);
- Informații despre instituția unde au fost efectuate studiile doctorale;
- Date despre conducători/ consultanți științifici ș.a.

Lista parametrilor nominalizați nu este exhaustivă, aceasta poate să fi completată în funcție de necesitățile cercetătorilor și tipul rezultatelor care se solicită a fi obținute.

Desigur că există mai multe metode bibliometrice, însă cercetătorul identifică metoda specifică cercetării sale și tipul de date care necesită a fi extras.

Review-ul studiilor existente privind analiza bibliometrică a tezelor de doctorat

Analiza bibliometrică a tezelor de doctorat este o preocupare importantă în domeniul cercetării academice. Actualmente, pot fi identificați mai mulți autori, care au investigat tezele de doctorat prin prisma metodelor bibliometrice. În continuarea prezentăm lucrările științifice relevante care au avut ca scop analiza tezele de doctorat din punct de vedere cantitativ și tematic, iar în temeiul rezultatelor obținute au fost prezentate concluzii privind evoluția și impactul cercetării pentru domeniile vizate.

Autorii de origine indiană Bhimappa Sh. și Mulla K.R., în articolul științific *Analysis of doctoral thesis accepted by the visvesvaraya technological university* (Bhimappa, Sh. Mulla, K.R., 2022) promovează ideea că toate invențiile științifice contribuie la îmbunătățirea umanității, aceasta realizându-se prin creșterea semnificativă a activității de cercetare, în contextul căreia și producerii unui număr mare de teze de doctorat. Astfel, autorii pentru a demonstra această afirmație și-au propus să analizeze tezele de doctorat din India, pentru domeniul ingineresc scrise în perioada anilor 2012-2017. Autorii au pus accent pe instituțiile de învățământ, demonstrând că comunitățile academice joacă un rol important la creșterea numărului tezelor de doctorat. Pentru a justifica tezele propuse autorii au colectat date de pe portalul Visvesvaraya Technological University (VTU - <https://vtu.ac.in/>) și Asociației Universităților Indiene, care a presupus analiza a 684 teze de doctor (susținute/titul de doctor conferit) din totalul de 934 de teze de doctorat din domeniul ingineresc. Analiza a cuprins studiul pentru titlurile conferite în perioada 2012-2017, plus cercetările altor autori care au cercetat subiectul pentru anii 2007-2011. Autorii au utilizat un pachet software statistic, unde au introdus date cu parametri bine stabiliți, iar softul automat a generat distribuții de frecvență și tabele cu date statistice procentuale privind: distribuția cronologică a tezelor de doctorat, distribuția în dependență de domeniul studiat (8 domenii: mecanic, electric, informatic, științe aplicate și de management, electronică și tehnologie); frecvența apariției tezelor, datele cu privire la conducătorii tezelor de doctorat, acordarea diplomelor cu determinarea intervalului de timp, distribuția tezelor de doctorat în funcție de dimensiune, distribuția tezelor după centrele de cercetare.

Astfel, autorii în urma analizei datelor statistice generate de soft au putut conchide că pe aria științelor ingineresti producția științifică a crescut cu 44%, iar pe domeniul inginerii mecanice a fost stabilită o creștere de 202, 33%. Iar faptul că în anii 2016-2017 au fost efectuate modificări la regulamentul de cercetare a dus la scăderea numărului de acordări a titlurilor de doctor de la 23% la 11%.

Concluzionez că respectiva lucrare este foarte importantă pentru Universitatea Tehnică VTU, pentru elucidarea și soluționarea problemelor de

management, ridicând nivelul de cercetare și de calitate a lucrărilor.

O lucrare la fel de importantă cu privire la impactul tezelor (masterat, doctorat) și analizei bibliometrică este realizată de către autorii Aliye Kübra ÜNAL, Aynur TORAMAN cu denumirea științifică *Bibliometric Analysis of Graduate Dissertations Written Based on Quality Function Deployment (QFD) Method: An Overview of Health Management Profile* (Unal, A.K., Toraman, A., 2022), care implementează o abordare nouă de studiere a domeniului managementul sănătății prin aplicarea metodelor cantitative (bibliometrice), utilizate pentru caracteristica metodei calitative (QFD). În acest studiu autorii au selectat un eșantion de 154 de teze selectate din motorul de căutare Centrului de teze al Consiliului Învățământului Superior din Turcia (YOKTEZ - <https://tez.yok.gov.tr>), teze realizate în perioada anilor 1995-2020, cu privire la cercetarea calității în domeniul sănătății. Cercetării combină 2 metode de cercetare, dar primordial pun accent pe descrierea și explicarea metodei de implementare a funcției de calitate (QFD). QFD este un instrument care se bazează pe nevoile clienților. Autorii o descriu sub forma unei matrice cu doi spini pe orizontală și verticală. În principal aceasta se bazează pe patru procese de planificare, determinarea nevoilor clienților, crearea casei calității (orientată pe nevoile clienților) și evaluarea realizărilor. Totuși, pentru realizarea cercetării și implementării metodei QFD, autorii au avut nevoie de date statistice, cantitative cu privire la orientarea și dezvoltarea cercetării specific domeniului medical descrise în tezele de master și doctorat. Eșantionul tezelor a fost format prin generarea lucrărilor din baza de date YOKTEZ cu ajutorul a 10 cuvinte cheie (implementarea funcției de calitate, serviciile de sănătate, managementul sănătății). Numărul total de teze examinate a fost 154, care au fost analizate după criteriile: Distribuția anuală, tipul tezei (master, doctorat), limba de scriere a lucrării, tipul de acces la corpul textului, distribuția tezelor după instituție și departamente. În urma analizei bibliometrice a tezelor privind metoda QFD autorii au ajuns la concluzii că studiile pe acest domeniu sunt în descendență, iar tezele ce studiază această metodă se orientează pe departamentul de afaceri și că din totalul de teze studiate doar 3,89% sunt aferente serviciilor de sănătate.

Prin urmare putem confirma că studiul a fost relevant ariei de analiză. Astfel autorii după obținerea datelor cantitative au putut genera concluzii privind nivelul de cercetare a managementului calității în domeniul sănătății.

Un alt articol relevant studiului este considerată lucrarea științifică „*The Differences Among Disciplines in Scholarly Communication: A Bibliometric Analysis of Theses*” (ÖZENÇ UÇAK, Nazan., AL, Umut., 2009), realizată de cercetătorii de origine turcă Nazan Özenç Uçak și Umut Al, din cadrul Departamentului de management informațional al Universității Hacettepe din Ankara, Turcia. Scopul articolului menționat a fost de a examina diferențele și asemănările interdisciplinare prin intermediul analizei citărilor tezelor. În acest

context, se remarcă faptul că cercetătorii turci au analizat în total 29289 de citări din 391 de teze. Totodată, se subliniază faptul că savanții Nazan Özenç Uçak și Umut Al au delimitat o perioadă de lucru, astfel aceștia au analizat și citat tezele de master, tezele de doctorat pentru o perioadă de 39 de ani (1968-2007).

În urma studiului articolului se remarcă faptul că cercetătorii au utilizat o metodă unică de lucru, metoda de eșantionare prin strat. Astfel, au fost analizate tezele pentru 16 discipline, la patru domenii de bază (științe sociale, reale, inginerie, arte și științe umanistice). În mod cert este faptul că cercetătorii au remarcat diferența citărilor în lucrări în dependență de domeniu și disciplină. Lucrările din aceleași domenii citează aceleași surse și aici se creează o interdependență între lucrări și autori.

Desigur există o interdependență între productivitatea apariției lucrărilor științifice și a faptului că unele lucrări sunt citate mai mult sau mai puțin. Tezele din domeniul științelor reale nu pot evita citarea surselor care sunt dogme științifice, pe când tezele ce vin de la științele umanitare au o liberare mai mare de utilizare și citare a surselor, evitând sursele învechite. Prin intermediul analizei bibliometrică a lucrărilor, cercetătorii au demonstrat că există o relație între tipul de sursă utilizat, ratele de uzură a surselor, limba de publicare, numărul de autori în citărilor tezelor, domeniul vizat.

Autorul Neșe KAFA în lucrarea *Bibliometric Analysis of Postgraduate Thesis Studying Regional and Local Themes in The Field of Gastronomy* (KAFA, 2022) a utilizat analiza bibliometrică, în baza unui eșantion de teze din domeniul tematic pentru a demonstra interesul cercetătorilor și impactul lucrărilor științifice asupra bucătăriei locale turcești. Astfel, autorul a examinat în aria de cercetare 68 de teze postuniversitare, 60 de teze de master și 8 de doctorat a tezelor de doctorat din domeniul gastronomiei. Studiu autorului a fost bazat pe datele generate din baza de date a Centrului de teze al Consiliului Învățământului Superior (YOKTEZ-<https://tez.yok.gov.tr>), care a permis utilizarea metodei numărării complete a lucrărilor științifice pe domeniul cercetat. Lucrările au fost identificate în baza cuvintelor cheie: mâncăruri locale, aromă locală, bucătărie locală, mâncăruri regionale etc. Toate tezele au fost examinate în cadrul anumitor parametri bibliometrici: tipul de teză, anul lucrării, limba în care a fost publicată, tipul cercetării, universitatea și departamentul în care a fost realizată teza, subiectul și scopul cercetării, cuvintele cheie. Autorul a prezentat datele prin intermediul tabelelor ce indicau frecvențele cuvintelor cheie și procentajul de lucrări ce abordau subiectul gastronomiei. În aceste concluzii autorul a venit cu concluzii ce demonstau interesul cercetătorilor față de bucătăria locală.

O altă lucrare specifică domeniului de cercetare este teza de doctorat „*Research trends in management education: analysis of Phd thesis awarded in management by universities in and around pune (2009-2019)*” (SHINDE, Haribhau, 2022), elaborată de către Haribhau Shinde. Autorul prin intermediul

metodei bibliometrice valorifică tendințele de cercetare în educație și managementul universitar. Astfel, autorul și-a format eșantionul de cercetare pe perioada a 10 ani, generând datele pentru cercetare din baza de date Shodhganga (<https://shodhganga.inflibnet.ac.in/simple-search?query=theses>) cu privire la tezele de doctorat din domeniul educației manageriale. Principiile de studiere au fost generale pentru tezele de doctorat: anul acordării titlului, anul încărcării, numărul de pagini, date despre autor, limba de cercetare, domeniul managementului educațional. Autorul a examinat 141 de teze de doctor din domeniul managementului educațional. Este de menționat că toate tezele de doctorat analizate pe domeniul cercetat au fost elaborate în limba engleză, iar volumul majoritar al lucrării, la 25% de cercetători este de 200-250 pagini, doar 1% din teze de doctor depășește volumul de 500 pagini. Autorul a analizat toate aspectele specifice tezelor de doctorat, inclusiv și numărul de capitole a tezelor. Nu a omis nici identificarea numelui conducătorului de doctorat și numărul de studenților doctoranzi ghidați de acesta.

Totodată, autorul a menționat că numărul de citări la 30% de lucrări este de 50-100 de referințe bibliografice. Toate aceste observații i-au permis autorului să formuleze concluzii relevante cu privire la cercetarea din domeniul managementului educațional.

O analiză impunătoare a tezelor este realizată de către autorii Pao-NuanHsieh, Tao-Ming Chuang, and Mei-Ling Wang în lucrarea „*A Bibliometric Analysis of the Theses and Dissertations on Information Literacy Published in the United States and Taiwan*” (HSIEH, Pao-Nuan. CHUANG, Tao-Ming, 2013), care se bazează pe studiul tezelor (master și doctor) confirmate în perioada 1988-2010 în Statele Unite ale Americii (SUA) și Taiwan. Studiul efectuat a cuprins 767 de teze cu subiectul tendințele alfabetizării informației din SUA – 265 teze și Taiwan – 502 teze. Eșantionul de teze a fost expus analizei bibliometrice. Numărul de teze presupune că în Taiwan alfabetizarea informației este în creștere raportată la numărul de teze din SUA. Totuși, a fost ținut cont de faptul că prima teză de doctorat din SUA la subiectul vizat a fost publicată în anul 1988, pe când în Taiwan în 1996 cu diferența de 8 ani. Cercetarea lucrărilor științifice a demonstrat că alfabetizarea informațională în aceste două state este în creștere, totuși există o diferență de 14,84% dintre SUA și Taiwan, ceea ce se datorează nivelului de dezvoltare a statului.

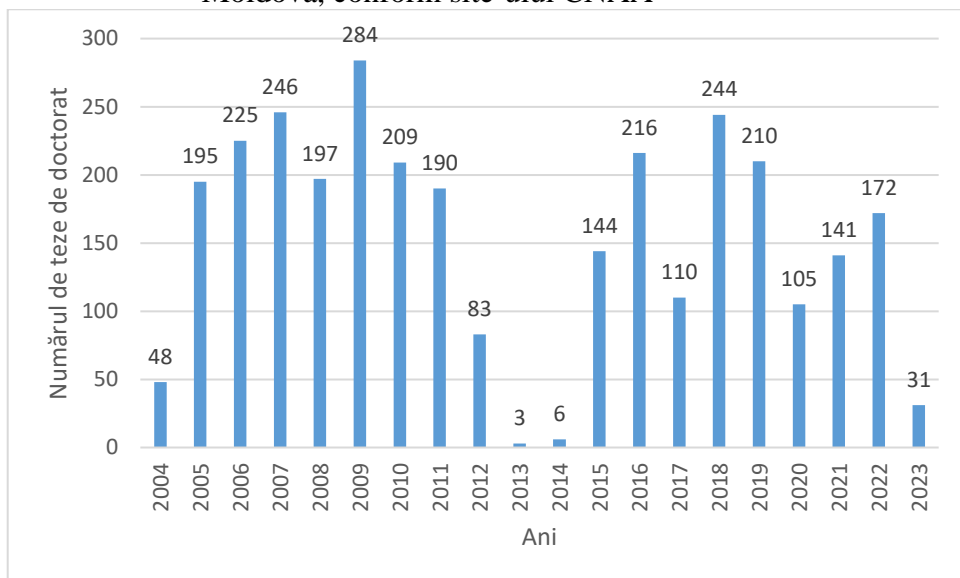
Concluzie: În urma examinării lucrărilor menționate mai sus, afirmăm că studiile doctorale joacă un rol important în dezvoltarea literaturii științifice. Este cert că în urma analizei tezelor și listelor de referință a acestora se vor obține informații privind tehnicile de cercetare utilizate și tipul de surse ce predomină în variație de domenii și perioade. În acest sens, se constată că literatura științifică, facilitează furnizarea de informații despre starea actuală a domeniului cercetat și impactul dezvoltării științei. Totodată, este de remarcat că autorii de obicei la efectuarea cercetării utilizează aceiași parametri pentru tezele de doctorat.

Posibilitatea utilizării metodelor bibliometrice la analiza tezelor de doctorat din Republica Moldova

În urma analizei literaturii am văzut modul cum se utilizează de către cercetători metodele bibliometrice pentru analiza tezelor de doctorat. În continuare vom încerca să aplicăm câteva din acestea pentru Republica Moldova (extragerea datelor necesare și analiza tezelor).

Numărul tezelor de doctorat conferite. Pe portalul web al Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare (CNAA) se regăsesc colecțiile tezelor de doctorat și doctor habilitat începând cu anul 2004 și până în prezent. Actualmente, în baza de date CNAA sunt în acces deschis 3059 de teze de doctorat (fig.1), dintre care 321 sunt teze de doctor habilitat.

Figura 1: Dinamica numărului tezelor de doctorat în Republica Moldova, conform site-ului CNAA

Sursa: elaborat de autor după datele <http://www.cnaa.md/theses/>

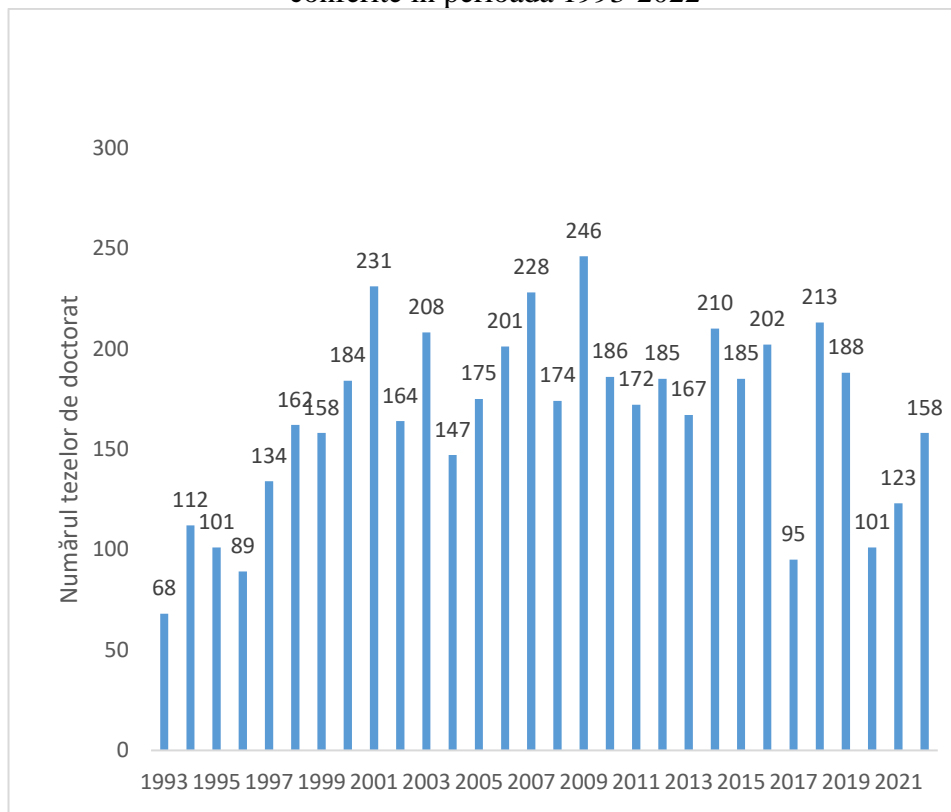
Din aceste date se creează impresia că numărul tezelor de doctorat a variat foarte mult după ani, iar în anii 2013 și 2014 se atestă un număr critic de teze susținute. (ulterior tezele de doctorat fiind plasate pe site-ul Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare - ANACEC). Din aceste considerente, am decis să comparăm aceste date cu cele din Registrele CNAA/ANACEC a gradelor/titlurilor științifice.

Datele CNAA/ANACEC pentru toți anii când în Republica Moldova s-au acordat titluri științifice arată mai echilibrat (fig.2).

Compararea datelor din figurile de mai sus ne arată că pe site-ul CNAA datele nu sunt complete și, din aceste considerente, la efectuarea analizei bibliometrice a tezelor din Republica Moldova nu ne vom putea baza doar pe baza de date online a tezelor, ci va trebui să utilizăm și alte date (versiunea

electronică sau tipărită a tezelor de doctorat care nu sunt pe portalul CNAA, de exemplu din colecția Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova).

Figura 2: Numărul titlurilor/gradelor științifice și științifico-didactice conferite în perioada 1993-2022

Sursa: elaborat de autor după datele din <https://anacec.md/ro/content/titluri-%C8%99tiin%C8%9Bifice>

Trebuie de menționat că în afară de analiza cantitativă, pentru interpretarea corectă a tendințelor ce se observă din figuri, sunt necesare a utiliza și metode calitative (sondaje, interviuri etc.), care ar veni cu un răspuns complet privind cauzele evoluției numărului tezelor de doctorat în anumite perioade.

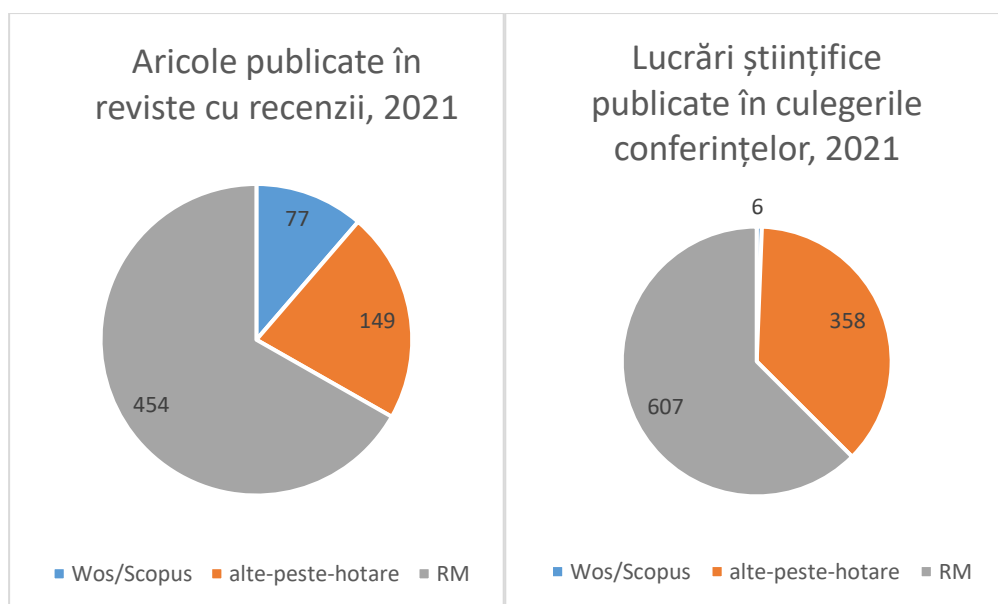
Numărul lucrărilor științifice care stau la baza tezelor de doctorat. Conform prevederilor legale la „prezentarea tezei de doctorat, pretendentul trebuie să dispună de cel puțin 5 lucrări științifice publicate la tema tezei, dintre care:

- 2 articole de fond în reviste științifice cu recenzenți (din lista revistelor internaționale cotate ISI, revistelor din străinătate recunoscute și revistelor din Registrul național al revistelor științifice);
- 2 publicații fără coautori;

- 1-2 comunicări la foruri științifice de specialitate, inclusiv unul internațional. (Hotărârea CNNA nr. AT-O5/2 din 01-10-2006)

Utilizând datele din dosarele prezentate la ANACEC pentru anul 2021 am identificat numărul de lucrări științifice publicate la tema tezei de doctor în reviste cu recenzii. Se remarcă că din totalul articolelor publicate în reviste, doar circa 11% sunt indexate în bazele de date Web of Science sau Scopus (fig.3). Cele 77 de articole aparțin la 29 de autori, în medie acești autori au publicat de la 1 la 6 articole în WoS/Scopus. Iar referitor la publicarea lucrărilor în revistele conferințelor, atunci menționăm că în anul 2021 doar un singur autor a publicat 6 lucrări științifice în WoS/Scopus.

Figura 3: Structura lucrărilor științifice care au stat la baza tezelor de doctorat, 2021

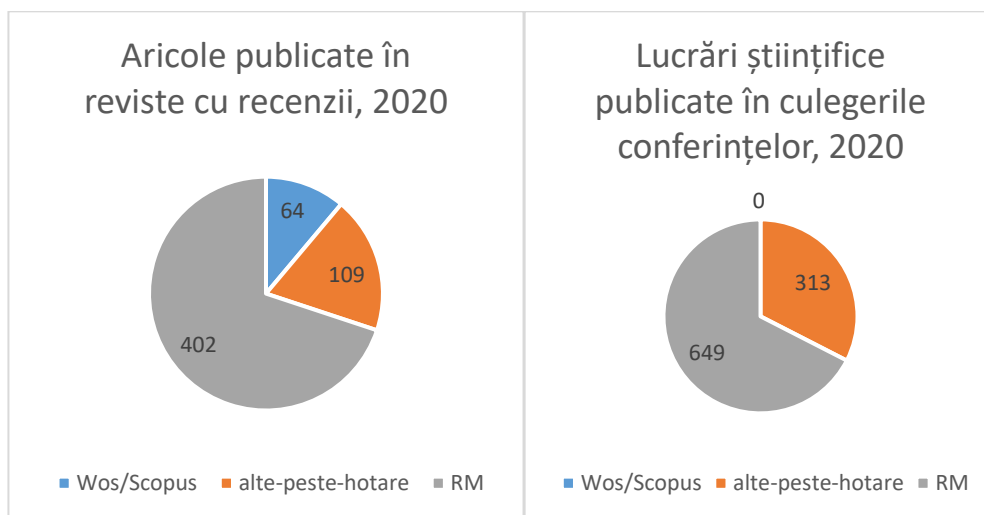

Sursa: elaborat de autor după datele din registrele interne ANACEC

În concluzie se poate de remarcat că numărul mic de publicații în WoS și Scopus se datorează cerințelor riguroase impuse pentru publicare în baza de date respectivă. Totuși, este de remarcat că toți autorii au respectat cerințele legale și au publicat numărul suficient de articole în alte reviste internaționale și în revistele naționale.

Dacă comparăm numărul lucrărilor publicate în 2021 cu cele publicate în 2020 (fig.4), se observă că numărul lucrărilor științifice publicate în 2021 a crescut. Această se poate datora faptului că în anul 2021 au fost confirmate cu 36 de teze de doctorat mai mult, decât în anul 2020.

Figura 4. Structura lucrărilor științifice care au stat la baza tezelor de doctorat, 2020

Sursa: elaborat de autor după datele din registrele interne ANACEC

Vârsta și genul autorilor tezelor de doctorat. În contextul cercetării și datelor existente privind colecțiile tezelor de doctorat pot fi identificate informații privind vârsta medie și genul autorilor tezelor de doctorat. Astfel, efectuând anumite analize putem determina tendințele de vârstă și genul studenților doctoranzi care au finalizat cu succes studiile și au obținut titlul de doctor în științe.

Pentru a determina valoarea medie a vârstei autorilor tezelor de doctorat a fost selectat eșantionul de date pentru trei ani (perioada 2019-2021) (tab.1).

Observăm că vârsta medie a cercetătorilor care au obținut titlul științific depășește 40 de ani. Aceasta este o valoare reală ce confirmă că autorii tezelor de doctorat sunt personalități formate, care au trecut prin trei cicluri de studii superioare și care au realizat conștient activitatea de cercetător. Conform datelor cea mai mică vârstă a autorilor care au susținut teza de doctor este de 28 ani, iar cea mai mare - 70 de ani. Această discrepanță mare de vârstă a autorilor poate fi explicată prin faptul că autorul de 28 de ani și-a continuat studiile doctorale direct după studiile de master și a respectat prevederile legale pct.87 al HG 1007/2014, care prevede că elaborarea tezei de doctorat după procedura nouă se face pe parcursul a 3 ani (studii cu frecvență) sau a 4 ani (studii cu frecvență redusă) și din anumite motive întemeiate termenul poate fi extins (Hotărârea Guvernului nr. 1007 din 10.12.2014). Procedura veche de susținere a tezelor de doctorat permitea autorilor să beneficieze de o durată mare de pregătire a tezelor de doctorat, care în medie era de 10 ani. Datele ANACEC arată că au fost cazuri când autorii au beneficiat de 26 de ani de pregătire a tezei de doctorat.

Tabelul 1: Vârsta autorilor tezelor de doctorat aprobate cărora le-a fost confirmat / conferit titlul științific în perioada 2019-2021

Vârsta medie a tuturor autorilor, ani	Vârsta medie a autorilor tezelor de doctorat, ani		
	2019	2020	2021
40,64	40,65	41,21	40,06

Sursa: elaborat de autor după datele din registrele ANACEC

Perioada de pregătire a tezelor este direct proporțională cu vârsta autorilor, cu cât perioada este mai îndelungată cu atât și vârsta autorilor este mai mare. Totodată, se remarcă stabilitatea datelor ceia ce confirmă că vârsta cercetătorilor nu se modifică major de la an la an. Totuși pentru o exactitate mai mare a informației se presupune necesitatea utilizării unui eșantion cu o perioadă mult mai îndelungată.

O altă categorie de analiză este genul autorilor tezelor de doctorat. Astfel, în tabelul nr. 2 este prezentat eșantionul privind numărul de autori care și-au confirmat/conferit titlul științific în perioada 2019-2022, clasificați după gen.

Tabelul 2: Numărul autorilor tezelor de doctorat (după gen) aprobate cărora le-a fost confirmat / conferit titlul științific în perioada 2019-2021

Genul autorilor	Numărul autorilor tezelor de doctorat aprobate cărora le-a fost confirmat / conferit titlul științific în perioada 2019-2022 , ani			
	2019	2020	2021	2022
Bărbați	74	31	34	59
Femei	114	70	89	99

Sursa: elaborat de autor după datele din registrele ANACEC

După studierea datelor a fost remarcat că numărul femeilor din Republica Moldova cărora le-a fost conferit titlul științific este mai mare decât numărul bărbaților cărora le-a fost conferit titlul științific, în proporție de 30-60%. Acest fenomen se datorează tendinței moderne din ultimii ani cu privire la egalitatea de gen și promovarea femeilor la nivel guvernamental.

Concluzii

Analiza bibliometrică poate avea un rol important în evaluarea lucrărilor/publicațiilor științifice și stabilirea diferitor caracteristici a fluxului științific. Tezele de doctorat își au specificul său printre lucrările științifice, iar aceasta se reflectă și în analiza bibliometrică, dovadă fiind cercetările bibliometrice (efectuate în baza parametrilor specifici pentru teze) și literatura de specialitate în care se analizează bibliometric tezele de doctorat.

În urma examinării lucrărilor științifice de specialitate în care au fost analizate tezele de doctorat utilizând metodele bibliometrice, se poate afirma că studiile doctorale joacă un rol important în progresul științific. În urma analizei tezelor de doctorat și listelor bibliografice ale acestora se pot obține informații valoroase ce țin de starea, tendințele dezvoltării științei și impactul acesteia.

Totodată, conchidem că analiza tezelor de doctorat presupune utilizarea acelorași parametri (perioada confirmării, date despre autor, date despre conducător, calificativul, numărul de referințe), iar eșantionul utilizat se formează în baza unor parametri comuni care diferă doar după specificații (exemplu: anii, domeniul cercetat). Parametrii de analiză sunt comuni pentru toate tezele. Cercetătorii selectează parametrii în funcție de scopul analizei efectuate.

Cu toate limitele utilizării analizei bibliometrice în cercetarea tezelor de doctorat, considerăm că aceasta reprezintă un instrument util pentru stabilirea unor particularități și tendințe a procesului de susținere a tezelor de doctorat și, în ansamblu, a evoluției cercetării științifice în Republica Moldova. Pentru Republica Moldova există suficiente date (bază de date online, colecții în biblioteci) care permit analiza bibliometrică a tezelor. Aplicarea metodei bibliometrice pe datele concrete extrase de noi ne-a permis să stabilim caracteristici ale tezelor de doctorat și autorilor acestora (de ex., evoluția numărului, structura pe vârstă și gen).

Referințe bibliografice:

1. BHIMAPPA, Sh. MULLA, K.R *Analysis of doctoral thesis accepted by the visvesvaraya technological university*. 2022. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/361843283_DOCTRAL_THESSES_ACCEPTED_BY_THE_VISVESVARAYA_TECHNOLOGICAL_UNIVERSITY_IN_THE_ENGINEERING_AND_ALLIED_SCIENCES_A_BIBLIOMETRIC_STUDY. [accesat 09.09.2023]
2. *Ghid de utilizare a IBN pentru evaluarea performanțelor in cercetare* [online]. IDSI, 2019. Disponibil: https://ibn.idsi.md/en/system/files/Ghid_evaluare_performanta_IBN_23.09.2019-compressed_0.pdf#overlay-context=vizualizare_revista/34 [accesat 09.09.2023].
3. GLANZEL, Wolfgang. *Bibliometrics as a Research Field. A Course on Theory and Application of Bibliometric Indicators* [online]. Coursehandouts, 2003. Pag. 115, pp. 6. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/242406991_Bibliometrics_as_a_research_field_A_course_on_theory_and_application_of_bibliometric_indicators. [accesat 01.09.2023]
4. GLANZEL, Wolfgang. *Bibliometrics as a Research Field. A Course on*

- Theory and Application of Bibliometric Indicators* [online]. Course handouts, 2003. Pag. 115, pp. 15. Disponibil:
https://www.researchgate.net/publication/242406991_Bibliometrics_as_a_research_field_A_course_on_theory_and_application_of_bibliometric_indicators. [accesat 08.09.2023]
5. Hotărârea CNNA nr. AT-O5/2 din 01-10-2006 cu privire la modificarea și completarea Regulamentului cu privire la funcționarea consiliilor științifice specializate și conferirea gradelor științifice și titlurilor științifice și științifico-didactice în Republica Moldova. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=45394&lang=ro Accesat: [accesat 08.09.2023]
 6. Hotărârea Guvernului nr. 1007 din 10.12.2014 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115655&lang=ro [accesat 08.09.2023]
 7. HSIEH, Pao-Nuan. CHUANG, Tao-Ming. WANG, Mei-Ling. 2013. *A Bibliometric Analysis of the Theses and Dissertations on Information Literacy Published in the United States and Taiwan*. DOI:10.1007/978-3-642-35452-6_35 Disponibil:
https://www.researchgate.net/publication/288820420_A_Bibliometric_Analysis_of_the_Theses_and_Dissertations_on_Information_Literacy_Published_in_the_United_States_and_Taiwan [accesat 09.09.2023]
 8. KAFA, Neşe. *Bibliometric Analysis of Postgraduate Thesis Studying Regional and Local Themes in The Field of Gastronomy*. Journal of Mediterranean Tourism Research, Vol. 1, Iss. 2 [2022], Art. 3 Disponibil:
<https://digitalcommons.usf.edu/jometr/vol1/iss2/3> DOI: 10.5038/2770-7555.1.2.1008 [accesat 09.09.2023]
 9. OTLET, Paul (1934). *Traité de Documentation: Le Livre sur le Livre. Théorie et Pratique*. Bruxelles: Editions Mundaneum. Citat:
<https://en.wikipedia.org/wiki/Bibliometrics>
 10. ÖZENÇ UÇAK, Nazan. AL, Umut. *The Differences Among Disciplines in Scholarly Communication: A Bibliometric Analysis of Theses*. 2009. DOI:10.1515/libr.2009.016. Disponibil:
https://www.researchgate.net/publication/267255520_The_Differences_Among_Disciplines_in_Scholarly_Communication_A_Bibliometric_Analysis_of_Theses [accesat 09.09.2023]
 11. PRICHARD, Alan, WITTING, Glenn R. *Bibliometrics: A Bibliography and Index*. Vol. 1: 1874–1959 [online]. Watford: AllmBooks, 1981. ISBN 0950678406.p.422. pp.4-7 Disponibil:
https://www.researchgate.net/publication/257314004_Bibliometrics_a_bibli

- ography_and_index_Volume_1_1874-1959_by_Alan_Pritchard_in_collaboration_with_Glenn_R_Wittig. [accesat 04.09.2023]
12. SHINDE, Haribhau. *Research trends in management education: analysis of ph d thesis awarded in management by universities in and around pune (2009-2019)*. 2022. Disponibil: <http://210.212.169.38/xmlui/handle/123456789/10149> [accesat 09.09.2023]
 13. ȚURCAN, Nelly. *Explorarea metodelor de cercetare în biblioteconomie și știința informării. 2021. 586p, pp.247. ISBN 978-9975-134-31-6. DOI: <https://www.zenodo.org/deposit/4943242>*
 14. ȚURCAN, Nelly. *Explorarea metodelor de cercetare în biblioteconomie și știința informării. 2021. 586p, pp.256-257. ISBN 978-9975-134-31-6. DOI: <https://www.zenodo.org/deposit/4943242>*
 15. UNAL, A.K., TORAMAN, A (2022). *Bibliometric Analysis of Graduate Dissertations Written Based on Quality Function Deployment (QFD) Method: An Overview of Health Management Profile*. Journal of International Health Sciences and Management. 8(15):22- 31.
 16. НАЛИМОВ, В., МУЛЬЧЕНКО, З. *Наукометрия: Изучение развития науки как информационного процесса*. М.: Наука, 1969. 192 p. 9. Disponibil: <http://www.library.fa.ru/files/Nalimov.pdf>. [accesat 01.09.2023]

ISSN 2345-1858

E-ISSN 2345-1890

<http://jss.usch.md/>

**Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din
Cahul: Seria „Științe Sociale”**
Ediție semestrială

**The Scientific Journal of Cahul State University "B. P. Hasdeu":
Social Sciences**
Semestrial edition

Volume XVII, No. 2, 2023

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: 0299 2 24 81
e-mail: journal.ss@usch.md

Bun de tipar: 03.08.2023
Format: 17,6 cm x 25 cm
Coli de tipar: 12
Tirajul 120 ex.

Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel. 0299 25949

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale
The Scientific Journal of Cahul State University
“B.P. Hasdeu”: Social Sciences
ISSN 2345-1858**

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale
The Scientific Journal of Cahul State University
“B.P. Hasdeu”: Social Sciences
<http://jss.usch.md/> E-ISSN 2345-1890**

